TÍMARIT

Þjóðræknisfélags Íslendinga

Áttundi Árgangur, 1926.

Ritstjóri: RÖGNVALDUR PÉTURSSON

WINNIPEG, MANITOBA.
GEFIÐ ÚT AF ÞJÓÐRÆKNISFÉLAGI ÍSLENDINGA
1926.

Prentað í Prentsmiðju
The Columbia Press Limited, Winnipeg

EFNISYFIRLIT

Haustgöngur.

Eftir Stephan G. Stephansson.

I. Alla tíð hresti mig haustveðra söngur—
Hlakkaði til þess að fara í göngur —
Brattasti vegurinn var ekki þröngur!

Þarna sem inn í brúnabaugum
Bergsins og upp úr fjallskriðu haugum
Lyngknappar störðu urðar-augum.

Enn þá virðist mér "fagurt á fjöllum"
Fannkergi nú þó að liggi yfir öllum
Kvistum í æskunnar kletta-höllum.

— — —

II. Þá var það orlofið yndis-seiðið
Upprunnið væri mér lengsta skeiðið!
Útilegan og heiða-heiðið.

Þá var það leiðin að afreks-auði,
Að eltast, á fæti, við heimska sauði—
Enn er alt sælla en andlegur dauði.

— — —

III. Fellivetur og fjallabólið
Flestu kviku er heljartólið—
Heimskurnar forðast húsa-skjólið!

En afkoma er þar fyrir ættkvísl nýja.
— Þó ætluð sé til þess að slátra og rýja—
Reynt er, að lífgjöfin hálf er hlýja.

Alt dræpi gaddurinn, guð og vetur.
Gæfan, að kotbóndi "á tugguna setur",
Þeir fyrst að kunna ei búskapinn betur.

— — —

IV. Ennþá í sveitinni sól og mjalli
Setur æsku að gömlum karli,
En man þó hví Halla fórst á fjalli!

27-11-26.

Hjörtur C. Thordarson.

Eftir **Stephan G. Stephansson.**

("The flare of Northern Lights started Thordarson on his Quest."—Neil M. Clark í The American Magazine.)

I. Sveiflaði Surtur svigalævi
Hátt yfir hrímjöklum og höfði sveins.
Bláhimins boga bifröstuðu
Norðurljós, um nótt.

Undrandi, óttalaus ómálga hugur
Lét þá í örlög sín ofið viðkvæði Völuspár:
"Vituð ér enn eða hvat?"

Unnið hafði hann óvitandi,
helga heitstrenging: Með höndum sínum
vörðum vitsmuna Völundar-glófum
úr aflinum æ-kvika: að grípa þetta gull

— — —

II. Hefir þú, Hjörtur, úr hugar-firnum
kallað fram, búinn og boðinn
bending þinni að hlýða:
anda ins eilífa lampa.

Lagt í læðing Loka þú hefir,
voldugust vafurlog hamið.

— — —

Þú lærðir galdra hjá guði!

28-11-26,

Um búakviðu og afnám sýslna.

Eftir **Pál Bjarnarson.**

Tugaldar afmæli Alþingis (930-1930) er í nánd. Undirbúningur afmælishaldsins er þegar í gangi. Alþingi hefir fyrir nokkrum árum lagt fram fé til að semja sögu Alþingis liðna árþúsund, ráðið til verksins sögufróðan og lögkænan mann eða menn, og kemur ritið að líkindum út sjálft afmælisárið sem minningarrit afmælisins. Stjórn Þjóðræknisfél. Íslendinga í Vesturheimi hefir þegar skipað nefnd til að komast að beztu kjörum til heimferðar til fyrirgreiðslu þeim, er vilja fara héðan heim til að taka þátt í afmælishaldinu á Íslandi, og heima er líka farið að ræða um búning þann, sem afmælishaldið þarfnast á Þingvöllum, og nauðsynina að koma honum í kring í tíma. Í þessum tilhaldsbollaleggingum hefir þó ekki, það eg veit, borið á góma minningu þá, sem mestan og vandaðastan undirbúning þarf og jafnframt er svo sjálfsögð þessum merkilegu tímamótum, að sjálft afmælishaldið má varla heita vansalaust þjóðinni, væri minning sú ógerð látin; en það er að reisa við aftur hið forna dómsmálafar í landinu í eins fornum sniðum og nútíðarkjör leyfa.

Hver maður finnur, að það er alveg sjálfsagt við þessi tímamót, að fá bændum aftur í hendur dómvaldið, sem þeir fóru með fyrrum, þegar hagur lansdins og Alþingis stóð í mestum blóma, og ekki hægt að gera Alþingi veglegri minningu á tugaldarafmæli þess, en einmitt með því. Þá er það heldur ekki óráð Íslendingum að taka upp aftur búakviðu, því sú dómsmála tilhögun er að góðu reynd víða um heim og ofan í kaupið rammíslenzk. Bretar fengu hana frá Dönum með tungunni og hafa geymt hennar síðan og fært hana lagaða eftir þörfum þeirra út um víða veröld með veldi sínu, og enn hafa mörg ríki tekið hana upp að dæmi Breta. Dælt er heima hvat, segir máltækið, og svo mundu búakviðir reynast Íslendingum. Íslendingar mundu verða fljótir að venjast þeim og búakviðir reynast þeim eins og fyr orkulir að ala upp með þeim dáð og drengskap feðra þeirra og viðbjóð á klækjum og krælni, sem þykja nú gera vart við sig innan þjóðræðisins helzt til meira, en gegnir hófi.

Hin merkilegu aldamót, sem fara í hönd, hrópa til vor hástöfum að leiða nú hið forna dómsmálafar aftur til vegs með oss, og ekkert ætti að mega verða til fyrirstöðu jafn-sjálfsögðum hlut nema þá, að vér þörfnuðumst hans ekki, að vér byggjum nú við svo gott og vel viðunandi réttarfar, að ekki svaraði kostnaði né ómaka að eiga við að breyta því. En því fer fjarri, að vér eigum því að fagna. Réttarfarið, sem nú er, eða sakmála meðferð, er ótímahæf í alla

staði og úreld fyrir löngu. Allar þjóðir, sem hafa átt við það réttarfar að búa eitt sinn eða annað viðlíkt fyrirkomulag, hafa fyrir löngu lagt það í ló. Íslendingar einir halda víst trygð við það, og er það þeim mun kynlegra, sem hið forn-íslenzka réttarfar er í mesta gengi með mentaþjóðunum stærstu. Um langt skeið hefir engin þörf verið brýnnni í landinu, en umbætur á réttarfarinu, og mestu furðu gegnir það, að sjálfstjórnar ráðaneyti vor skuli eitt á fætur öðru hafa látið jafnbrýnni þörf ósint og látið þjóðina dragast með aðra eins réttarfars-forsmán og sakmálameðferðin er, umbótalaust, nema sé fyrir þær sakir, að heim hafi sýnst að tugaldarlokin væri svo nálæg, að bezt færi á að fresta umbótunum til þeirra og færa þjóðina þá til hátíðabrigða í nýjan stakk með því að taka þá upp aftur hina sögufrægu búakviðu og þeirra dómsmálalegu skiftingu á landinu. En hvað sem því líður, þá má bezt marka hve umbótanauðsynin sé brýn á réttarfars annmörkunum, og er því næst að drepa stuttlega á þá. Um leið sést þá líka, hve illa það á saman að sópa og refla hús sitt til Alþingis tilhalds og láta samt annan eins bévaðan hégóma hanga upp um það og sakmálareksturinn allur saman er.

Eg geri ráð fyrir, að menn muni ekki vilja leggja mikið upp úr aðfinningum við réttarfarið frá ólögfróðum manni eins og eg er, og eg flýti mér því að bera fyrir mig heimild um það, sem eg vil segja, hina beztu heimild og ríkustu, sem til er meðal íslenzkra lögfræðinga. Það er Vilhjálmur Finsen, hæstaréttardómari. Það eru nú 75 ár síðan hann ráðlagði Íslendingum, að þeir skyldu taka upp kviðdóma, er þeir lagfærðu sakmálareksturinn. Ritgerð hans um kviðdóma kom út í Nýjum Félagsritum 1851 og í henni lendir hann út í gallana á réttarfarinu. Hann drepur á það, hve illa því sé fyrir komið í réttarfari voru, að hinn sami sæki, prófi sök og dæmi hana. Mannlegu geði er nú svo farið, að sá vill finna, sem leitar, svo dómarar sem aðrir menn. Fyrir þá sök er dómurum hætt við hlutdrægni af sakarleit sinni, þótt hlutlausir hafi verið fyrir. Það er augljóst, að það er lélegt réttarfar, sem svo er háttað, að það spillir líkum fyrir réttlátum dómi. Einnig drepur hann á hina hjálparlausu aðstöðu, er sakborningur á við að búa, meðan dómarinn prófar sök hans eða býr í pottinn fyrir ákærða, svo sem alþýðukímnin kemst að orði um það stundum, og enn lýsir hann meinbugunum á lagaákvæðunum um vitnagildi og sönnur. Loks fer hann út í málskot til æðri dómstóla og sýnir fram á, hve bágt yfirdómarar eiga með að komast að niðurstöðu um sannleikann af réttarprófunum. Yfirdómararnir hafa hvorki heyrt né séð sakborning né vitnin og vita að réttarprófin eru ekki nema lítilfjörlegt sýnishorn af allri viðureign prófdómarans við sakborning og vitnin. Þótt réttarprófin færi þeim játningu ákærða og öll önnur sakar-

gögn til sýndar með feldu, þá vita þeir að ekki er takandi við þeim, ekki er takandi við þeim búverkum nema með mesta ugg og andvara, og hvað þá heldur séu misferli á réttarprófunum, sem ýmislegt kann undir að búa, svo sem vankunnátta undirdómara, skeytingarleysi eða þá þaðan af lakari hvatir. Það er ærinn vandi, sem yfirdómurunum er ætlaður, að moða hina sönnu málavexti úr plöggunum til að leggja réttlátan dóm á þá, og þeir eiga sýnilega jafnhægt með það og storkurinn í sögum Esóps að gæða sér á krásum refsins, sem hann reiddi fram fyrir hann á grunnum diski. Því ekki þekkja yfirdómararnir frumgögn sakar. Þeir komast ekki að raun um þau sjálf, heldur þekkja þeir þá raun eina, sem frumgögnin gefið hafa prófdómaranum, eða öllu heldur þá, sem prófdómarinn lætur þau hafa gefið sér. En dómarinn kann að vera meingaður af hlutdrægni af sakarleit sinni eða af upphaflegri hlutdrægni, sem hann þá, vitaskuld, leitast við að leyna yfirdómarana með öllum þeim föngum, sem hann á til. Af því leiðir, að málin þurfa alls ekki að lúkast að málavöxtum, sem þó ætti að vera, heldur eftir getspeki yfirdómaranna eða hugboði um þá; og þegar málin lúkast að makleigleikum, þá er það ekki að þakka réttarfarinu, heldur hinni frábæru dómsgreind, sem Íslendingar hafa oft átt að fagna í yfirrétti sínum og einkanlega í hæstarétti Dana.

Allir vita nú, að annmarkarnir, sem nefndir eru að framan, eru enn á réttarfarinu, alveg eins og þeir voru fyrir 75 árum, er Vilhjálmur Finsen ritaði um þá. Enn þá situr saksóknari og dómari og böðull í áþreifanlegri eining í hinum þríeina sýslumanni. "héraðsins facitotum", svo sem sýslumanna oflátungar ekki ósjaldan nefna sig, og söm er aðstaða yfirdómaranna að komast að raun um málavexti. Ofan á það geta yfirvöldin, svo sem Vilhjálmur Finsen minnist líka á, þegar þeim býður svo við að horfa og án þess þau þurfi að kvíða fyrir að þeim verði sérlega meint af því, slegist að ósekju upp á hvern sem vill með ákæru og sakaprófum með öllum þeim skapraunum, vansa og fjártjóni, sem fylgir slíku fyrir þann, sem verður fyrir því, og spillingu á réttarvitund almennings, og þau geta haldið því gráa gamni uppi jafnvel svo árum skifti; það hefir enda komið fyrir, að ein silkihúfan af annari hefir skipað áframhald á slíkum leik. Önnur eins réttarhneyksli mega alls ekki heita ótíð með oss. Engin þörf er að vera að flíka dæmum um þau; hin helztu af þeim eru alkunn allar götur frá Kríumálum hins fyrsta amtmanns til fúaspýtnarógs hinna þriggja síðustu, er lyktaði í hæstarétti með því, að hnjóðsyrði ákærða ofan á sýknan hans voru látin sitja á háyfirvaldinu ósektuð og héraðsdómarinn í málinu beið ekki hæstaréttar dómsins, heldur batt sjálfkrafa enda á embættisferil sinn. En rétt er að taka það fram, að engin bót hefir fengist á þessum réttarhneykslum með

sjálfstjórninni, heldur hefir gerræði umboðsvaldsins miklu fremur versnað að góðum mun. Öllum má vera í fersku minni, hversu réttarvitund alþýðu var særð og sómatilfinningu misboðið af því, að verða að horfa upp á tvo hina valinkunnustu og merkustu menn landsins snögglega rekna eins og verstu römmunga úr stöðu sinni (banka), og ekki lifandi baun horft í það af umboðsvaldinu, þó bæði áliti landsins og fjárhag þess væri gerður stór-hnekkir með þessu afskaplega gerræði þess. Brýn þörf er á því að reisa skorður við jafngífurlegu misferli og eins þarf að laga sakamáls meðferðina eða réttarfarið, svo að það tryggi mönnum, að úrslit málanna verði með dómi bygðum á raun sjálfra dómaranna um málavexti. Eins og nú er, eru það engar ýkjur, að Íslendingar gangi með mannorð sitt, eigur og réttindi í lúkunum.

Bótin við meinbugum réttarfarsins er, vitaskuld, hið forna dómsmálafar, búakviðirnir, eins og Vilhjálmur Finsen sýnt hefir fram á og ráðið til. Hið forna dómsmálafar greinir sókn sakar frá dómstarfinu og gerir dómurunum kost á að komast sjálfum að raun um málavexti. Því fyrir búakviðinn kemur sakborningur og vitni, og öll gögn, sem eiga að fylgja sök hans, og fyrir honum fer fram sókn og vörn sakar, svo sem alkunna er, og að prófuðum öllum gögnum og hlýddri sókn og vörn og reifingu sakar bera búar kviðinn á eða af fyrir luktum dyrum, og formaður þeirra tilkynnir hann svo dómaranum í heyranda hljóði, er svo tiltekur löglega hegningu eða lýsir sýknu sakbornings alt saman eftir hinum borna kviði. Eins er sakamálshöfðan tekin af umboðsvaldinu og látin háð kviðburði, svo að umboðsvaldið hafi engin umráð um dómsmál.

Vilhjálmur Finsen réð fyrir 75 árum til að taka upp kviðdóma eða búakviðu, eins og þegar er um getið, og flestum verður líklega að aðhyllast tillögu hans, hins ágætasta dómara, sem uppi hefir verið með Íslendingum, og þá mun þeim sýnast tími kominn til að taka hana úr salti og hafa hana til hátíðabrigða um Alþingisafmælið. Enda þarf mönnum ekki að standa neinn stuggur af því, að fá bændum dómsvaldið í hendur. Þeir fóru með það fyrrum svo að vel gegndi, og þeir eru líklegir að gefa enn hina sömu raun. Bændur eiga og sjálfir mest í húfi um réttarástandið, því þeir og þeirra eiga aðallega að búa við það, og því er ekki nema sjálfsagt að lofa þeim að hafa veginn og vandann af því. Svo er það líka, að sé þjóðinni holl sjálfstjórn, og enginn ber brigður á það, þá er henni ekkert síður holt að sjá sjálf um rekstur dómsmála sinna.

Vilhjálmur Finsen fer ekkert út í það í grein sinni, hvernig haga skuli kviðdómum á Íslandi að öðru en því að lýsa því sniði, sem Bretar hafa á eiðsvara dómum sínum, og gerir ráð fyrir að landsyfirréttardómararnir verið látnir hafa forsæti í kviðdóminum og landinu skift til þess milli þeirra til yfir-

ferðar. Hann fer ekkert út í það, hvort hafa skuli búakviðu í öðrum málum en sakamálum, svo sem ekki er von, því það liggur fyrir utan tilganginn í grein hans, né heldur hvar og hvenær búakviðu skuli halda. Hér skal heldur ekkert bollaleggja, hve víðtæka þá skuli hafa né tilhögun þeirra, heldur leyfa þá umræðu, sem eðlilegt er, blöðum og landsmálamönnum á Íslandi, og láta þá um að ráðfæra sig við hinar fornu lögbækur vorar um haganlega skipun á þeim og terminos legales. En vonandi er það, að á Alþingisafmælinu fái menn að líta endurvakinn hinn forna þjóðarbrag með árlegum vorþingum og leiðum á hinum fornu þingstöðum hinna fornu þinga. Því að líkindum reynist hinn forni þingatími hagfeldastur til að halda búakviðuna og verður þá sjálfsagt að taka upp aftur hin fornu skapþing innan fjórðunganna handa þeim, og ætti þá jafnframt að gera umboðslega skiftingu landsins hina sömu og dómsmálanna, svo að þingin mætti hafa jafnframt til fyrirtektar og framkvæmdar umboðslegum málum, og skifting landsins stæði að öllu leyti á hinum forna sögulega grunni.

Með upptöku búakviða hyrfi dómsvaldið undan sýslumönnum, aðalstarf þeirra og veglegasta, og þeir yrðu þá líklega lagðir af. Uppboðsþingum, löggæzlu og tollheimtu, sem þeir gegna að nafninu til, er innan handar að koma fyrir innan hreppa haganlegar og ódýrar en nú er. En embættislaunabyrðinni létti að góðum mun á landinu með afnámi þeirra, og það kemur sér vel. Heldur ekki þarf Íslendingum að vera nein eftirsjón að sýslumönnunum. Þótt vér, vitaskuld, eigum mörg merk nöfn meðal þeirra, og fáein ógleymanleg, þá verður þó vitnisburður þeirra yfirleitt sá, að þeir hafi heldur verið skutilsveinar útlends ánauðarvalds, heldur en að þeir hafi borið skjöld fyrir þjóð sína. Þeir hafa ekki borið uppi dæmi hinna góðu goðanna með oss eins og prestastéttin hefir gert. Það er mikill munur þeirra stétta. Prestastéttin hefir alla tíð sopið súr og seyru með þjóðinni, verið henni leiðarljós í öngum hennar með kenningu sinni, og alið upp með henni íslenzka lund og íslenzkt þrek með viðhaldi fornra fræða, og vís hefir hún einatt verið í fararbroddi beztu bænda að reyna að fá umbætur á ókjörum þjóðarinnar. Hún er svo mikil fyrir sér og stórskorin, að ekki sér yfir hana í landinu sjálfu, þótt hnakka kasti milli herða. Menn verða að komast út fyrir pollinn, suður í lönd, til að láta sér skiljast hve göfug og þjóðleg hún hafi einlægt verið. En valdsmanna stéttin vor kiknar helzt við skyldur sínar. Valdsmannanna var það, að halda oss við íslenzk lög, en þeir skeyttu því minna en skyldi, af vankunnáttu eða ræktarleysi og dæmdu svo ekki ósjaldan eftir norskum lögum eða dönskum. Vér hristum oft Danastjórn milli tannanna fyrir hve illa einokunarverzlunin hafi farið með oss, og vorkunn er oss það, því vér höfum þar um sárt að

binda; en skylt er þó að láta hana njóta sannmælis um það, að einokun í verzlun var ekki á þeim tímum skoðuð óviturleg og rangsleitin ráðstöfun, heldur miklu fremur réttmæt og þrifnaðarvænleg fyrir ríkið í heild sinni, og að hún og konungur daufheyrðust öngvan veginn æfinlega við kærum vorum, heldur slèttu oft og tíðum úr þeim í þá átt, sem um var beðið, þótt landar þeirra ættu í hlut. Svo voru landsmenn engan veginn ofurseldir kaupmönnum með húð og hári með einokunarlöggjöfinni. Kaupmenn voru með henni skyldaðir til að hafa á boðstólum nægan og góðan varning handa landsmönnum, og selja hann ekki því verði, sem þeim (kaupmönnum) líkaði, heldur eftir góðri og gamalli landsvenju, svo áttu þeir að sækja mál sín fyrir íslenzkum dómstóli og eins var þangað að stefna þeim um ágreining út af kaupum. Valdsmönnum virðast fengin töglin og hagldirnar um einokunina með öðrum eins lagaákvæðum. Hefðu sýslumenn ekki látið landsvenjur og réttindi fyrnast í höndum sér, heldur tekið landsmenn undir sinn verndarvæng gegn yfirgangi kaupmanna og neytt valdsins, sem einokunarlöggjöfin heimilaði þeim, þá hefði verið um færri sár að binda fyrir landsmenn. Ef megnið af sýslumönnum hefði haft skapið séra Orms Ófeigssonar, þá hefðu búsifjarnar af einokunarverzluninni orðið minni, en raun varð á. En sýslumenn létu sjaldnast til annara aðgerða koma gegn kaupmönnum, en kæra þá fyrir stjórninni. Það kveður svo ramt að því, að sjálf stjórn Dana varð að segja yfirvöldunum til, að þau skyldu draga yfirgangsseggina fyrir lög og dóm. Það er raun til þess að vita, að hinar þungu búsifjar, er landsmenn biðu af einokunarverzluninni, er sannast að segja meir, ef til vill, að kenna margskonar hönkum, sem kaupmenn áttu upp í bakið á sýslumönnum, heldur en einokunar ráðstöfun Danastjórnar eða konungs. Svo er heldur ekki hægt nema telja sýslumönnum til ávirðingar samlagningarskattinn svonefnda og þann skarðan hlut, sem margir sitja við og hafa orðið að sitja við fyrir fjárhaldsstjórn ómyndugu áranna. Plato segir svo í riti sínu um ríki, að ekki sé forlag í lagamönnum. Það er eins og orð hins mæta spekings hafi sannast á valdsmönnum vorum. Þjóðinni hefir verið lítil björg að þeim.

Alþingis afmælið vilja menn vitanlega gera sem minnissamlegast. Það er auðráðið af því, að menn hafa farið svo tímanlega að bollaleggja þá hluti, sem hafa skuli til sjálfs tilhaldsins, og ekki eru þær bollaleggingar nema vel til fallnar í alla staði og nauðsynlegar; en jafnframt er þó að hafa hugstætt það, sem betur stendur undir með afmælinu og varanlegra er. Það má segja að máltækið: gleymt er þá gleypt er, gildi um öll hátíðabrigði, sem höfð verða til að laða menn til tilhaldsins eða því til prýðis, hjá upptöku búakviða. Því hún og hinn forni brag-

ur, sem hún hlýtur að setja á þjóðfélagið alt saman, munu standa sem blikandi viti fyrir mönnum og tindra komandi öldum minninguna um Alþingisafmælið og forkólfa þess. Tíma þarf, vitaskuld, til upptöku hins forna dómsmálafars, því það krefur rækilegrar umræðu í blöðum og tímaritum, og vandlegan undirbúning og íhugun af hálfu ráðgjafa og löggjafa, en samt er allur dagur til stefnu enn til að koma henni í kring, ef menn svo vilja, og tíminn, aldamótin, sjálfkjörin til þess. Verði búakviðir ekki teknir upp til hátíðabrigða um Alþingisafmælið, þá verða þeir teknir upp síðar og það innan skamms. Að því er að vísu að ganga, og þá fá þeir lesið og upp á skrifað, leiðtogar þjóðarinnar þeir, sem ekki létu sér skiljast röddu tímans né tillögu Vilhjálms Finsens, sem sagði þeim svo tímanlega og afdráttarlaust hvað til þeirra friðar heyrði í þessu efni.

Til Íslands.

Eftir Þorskabít.

Á vegamótum mararstrauma
eg man þig, kæra feðraland,
þú vagga minna vona-drauma,
—þó vonir allar færu í strand.

Þá vorsins boði sunnan svífur
og sólin hækkar lofti á,
sú minning ljúfa hug minn hrífur
og hjartans löngun þig að sjá.

Ei hugann geta fjötur fangað,
nein fjarlægð honum villir sýn,
svo óðar kominn eg er þangað,
sem æsku liggja sporin mín.

Þar, lágt hjá bæjarlæknum kæra
eg legst og feginn þorsta slekk,
og fjalla loftið létta, tæra,
í löngum andarteigum drekk.

Þar lít eg fjöllin — forna vini,
og fagra dali, héruð græn,
er baða sig í sólar skini,
en syngja fuglar morgunbæn.

Þar heyri' eg fljóta' og fossa niðinn
og fjallalæk með skvaldrið sitt,
og hlusta' á ljúfa lofsöngskliðinn,
er lóan flytur minni þitt.

Af fuglum öðrum blíðróm ber hún,
hann berst um heiðar, dal og fjörð,
og forsöngvari enn þinn er hún
við engla vorsins messugjörð.

Já, þannig nýt eg þeirrar gleði,
í þinni dýrð að baða mig.
Því mest er hressing mínu geði,
að mega í anda nálgast þig.

Þótt eigi' eg heima' í öðru landi
og eyði líkams kröftum hér,
í svefni og vöku er minn andi,
mín ættjörð kæra, samt hjá þér.

Eg hugsa um þig og þína hagi,
hjá þér er alt, sem mér er kært,
og fram að síðsta sólarlagi
eg sakna þín með geðið hrært.

Eg veit, að sé þig aftur eigi,
í útlegð verð að deyja hér,
en vona, er svíf með feigðar-fleyi,
eg fái' að koma við hjá þér.

Og heilsa þér, svo hjartað finni
þá huggun, sem að þráði títt,
að kveðja þig í síðsta sinni
með sonar óskum kærleiksblítt.

Brot úr kvœðaflokki.

Eftir Þorskabít.

I. AHLAUPIÐ.

Dynur í lofti, dynja fjöll,
dimmir á skýja heiði.
Niður heyrist í Norðra höll,
nú er víst eitthvað á seiði,
rífast þar klembruð kólgutröll,
— knefinn er steyttur breiði,—
vaða þau gólf sem gljúpa mjöll,
gnísta tönnum af reiði.

Hnútukast þegar hafið er,
hriktir í þursarönnum,
skekinn og hristur skalli hver,
skot þegar bella á glönnum.
Silfur diskar og kristalls ker
kastast um borð í hrönnum.
Hver þar annan bítur og ber,
brotnum ískrar í tönnum.

Nóg er þá boðið Norðra gram,
nagar hann skjaldar rendur,
veður nú upp í vígaham,
við honum enginn stendur.
Kólgu flögðum í klaka ham
kastar á báðar hendur.
Tryllist æ meir og treður fram,
titra þá Vindsvals lendur.

Hvinur með brestum og hroða gnýr
heyrist frá Elivogum.
Vitstola' að bygðum vættur snýr,
veltist um hjarn með flogum.
Gaddfroðuropa-gusum spýr,
geispar með klíju sogum.
Alt, sem að lifir, undan flýr,
eldgosa sem frá logum.

Verður að dreka vargur ær,
vængjunum skellir löngum.
Sporði til hliðar slettir, slær
slæðuna' af fellavöngum.
Bæði með klóm og kjafti flær
kápuna' af svella spöngum.
Gljúfrabúinn í bóli hlær,
bylur á hellisgöngum.

Hýðir um þekju og húsagafl,
hryktir í inniviðum.
Upp að dyrunum skefst í skafl
skúmið af mjallar iðum.
Inn með gáttunum gisnu hrafl
gægist í stærstu hviðum.
Oftlega' er vetrar trölla tafl
tvísýnt, frá báðum hliðum.

Fönninni sópar eggjum af
illfyglið nið'r í dalinn,
götur og slóða grefur í kaf.
Gistir hjá sauðum smalinn.
Ferðalangur, með stubb af staf,
— stormurinn hrifsaði malinn —
fast við gluggann, þar fólkið svaf,
fanst um morguninn kalinn.

Hamhleypa þessi, hvar sem fer,
hryðjuverk sín ei dylur.
Ofanjarðar því alt, er sér,
undir sig slær og mylur.
Lýsingu þessa' í líking hér,
lesarinn veit og skilur;
þektur að mörgu illu er
íslenzkur norðanbylur.

II. BLOTINN.

Stutt er oft hláka' í harðri tíð.
— Helfró í rauna-slag. —
Rigning í nótt, svo nepju hríð,
norðangaddur í dag.
Alt í klamma komið um síð,
kreppir að búsins hag.

Bágara' en áður, beitin mist,
— blotinn varð haga spjöll.
Snjóinn af efstu hnjótum hrist
hörð fá ei veðra tröll.
Áfreða skelja-skjöldum yzt
sköruð er jörðin öll.

Framundan þegar fellir sér,
flest lætur bóndinn reynt.
Heyið við kýrnar knepja fer,
— konunni því er leynt. —
Það, sem er dregið af þeim, er
ánum og lömbum treint.

Fóðurlaus hrossin fyrir dag
flutt eru gaddinn á.
Fram á síðasta sólarlag
sverfa þau mosaflá.
Sauðirnir einu sinni' á dag
sultar næringu fá.

Grennist nú féð, því gjöf er naum,
gott á meðan það rís.
Fyrir því margan dreymir draum
drífi' inn á fjörðinn ís.
Breyti 'ann ei neitt í næsta straum,
neyð er og fellir vís.

Andstæður.

Eftir Þorskabít.

Mér finst það oft skrítið, þó skorti völ
að skýring finni,
hve meinlegt er sambland af sælu og kvöl
í sálu minni.

Því stundum virðist mér lífið svo létt,
að leikið gæti
um allan heiminn í einum sprett,
á öðrum fæti.

Þá birtist mér gleðigyðjan hlý,
sem geisla blossi,
svo heilsað gæti' öllum heiminum í
með heitum kossi.

Mér finst alt bölið, sem bar eg í gær,
sem barna gaman,
svo eg gæti hlegið ofan í tær
að öllu saman.

Mér greypt sýnist lífsdýrðin gervalt á
með gullnu letri,
og mennirnir eins og englar þá,
eða' öllu betri.

Eg skemt get mér jafnvel skrílnum hjá
við skrípalæti,
og held næstum fyrir heimskunni þá
eg hneigt mig gæti.

En ekki bý eg nema' örlitla stund,
við ánægju þessa,
því óðara hug-þokan legst yfir lund
sem langvinn messa.

Alt landið er orðið og lífið þá
með litum öðrum,
og englarnir, sem eg áður sá,
að eiturnöðrum.

Margt litfagurt andlit, er leyfði' eg fyrst,
svo líkist svíni,
þó gull væri' í boði, eg gæti ei kyst
það greppa trýni.

Mér helzt virðist lífið sem háska-raun
á hálum stígum,
og umhverfis heimurinn Ódáðahraun
með ótal gýgum.

Og mannsæfin virðist mér veglaust hjarn
í vetrar hörku,
en sjálfur eg einmana, áttavilt barn
á eyðimörku.

En skapsbrigði þessi mér skjótast frá
þó skyndilega,
og lífið með alt öðrum augum þá
eg yfirvega.

Því oftast þó fer eg um Alfaraleið,
milli' öfga tveggja,
og horfi á samkeppnis hamslausu reið,
til hliða beggja.

En hvar, sem eg hlusta og hvert, sem eg lít,
eg hót ei skynja,
hver allsherjar tilgangur er,—svo eg hlýt,
að efa og synja.

Mér helzt sýnist þetta heimsvalds afl
á hending reika,
og mannlífið endalaust óvits tafl,
sem allir leika.

Tveir Þingeyingar.

Eftir Guðmund Friðjónsson.

I. Þorgils gjallandi.

Hann er einhver einkennilegasti rithöfundur þjóðar vorrar, þvílíkur í sundurlausu máli, sem St. G. St. er í samföstu. Hann hét réttu nafni, svo sem kunnugt er, Jón Stefánsson, Mývetningur að ætt og heimilisfangi, bróðir Helga Stefánssonar, Vestur-Íslendings, sem kunnur var að gáfum, og að lokum sæmdur með ágætu erfiljóði. St. G. St. hlóð upp leiði hans á þann hátt og kastaði ekki til þess höndunum. Helga sá eg aldrei, né kyntist honum en Jóni var eg þó nokkuð kunnur. Nú kemur mér í hug að fara um hann nokkrum orðum, þeim til fróðleiks, sem lesa vilja, og svo til þess að varðveita minning hans, að litlu leyti heldur en engu.

Allar bókmenta- og menningarþjóðir láta sér ant um að bregða birtu yfir úrvalsmenn sína og atgerfismenn, undir eins í lifanda lífi, og ef það ferst fyrir, meðan þeir eru ofan jarðar, þá eru þeim gerð skil, þegar þeir eru komnir undir grasrótina. Stórblöð og svo tímarit senda gangbera sína á þann hnotskóg, til að njósna um hagi þessara manna, til að sjá híbýli þeirra og umhverfi, og þó einkanlega til að kynnast innra manni þeirra, þeim daglega. Því að hátíða útgáfa innri mannsins kemur fram allvel í ritum þeirra eða verkum, og þarf ekki heim til úrvalsmannanna eftir þeirri mynd. Birt eru samtöl við þessa menn og svo að endalyktum bréf þeirra og endurminningar, ef til eru. Rithöfundar og listamenn eru oft einkennilegir í háttum, sérlegir og inniluktir að ýmsu leyti. Orsökin mun vera sú, að þeir hafa og eiga önnur áhugaefni og hugðarmál, en grannarnir. Fer þá svo, að hvorirtveggja ganga á bug við hinn, eða jafnvel óvirða þeir hvorir aðra, annað hvort með orðum, eða þá með þögn. Kynning við þessa menn, og þó fremur frásögn um þá, skýrir ýmislegt í verkum þeirra, bregður ljósi yfir þau, ef svo mætti að orði kveða, og lyftir þeim upp á sjónarhæð og vaðberg.

Vér Íslendingar, beggja megin Atlantshafs erum eftirbátar annara þjóða í þessum efnum. Því fer svo fjarri, að brugðið sé ljósi yfir listamenn vora og rithöfunda, að hitt mætti heldur segja með sanni, að skóbæturnar séu eftir þeim taldar, roðin og skófirnar, og að nærri stappi því stundum, að etju-rökkum sé á þá sigað, ef til þeirra sést á þjóðgötunni.

— — Einn þeirra rithöfunda vorra, sem misskilningur og þögn hafa sezt að, er Þorgils gjallandi. Þegar sögur hans komu fyrst á flot, þóttu þær naumast hús hæfar. Eg minnist þess t. d., að eg

kom á gott sveitaheimili norðlenzkt, eftir að "Upp við fossa", skáldsaga hans, kom út. Við tókum að ræða um söguna. Konan, sem var vel gáfuð, en örlynd að sönnu, spratt upp úr sæti sínu og skifti litum, undir samræðunni, svo viðkvæmt var henni málefnið. Henni hitnaði mest, þegar eg gat þess, að sagan væri vel gerð, vel rituð, skáldsaga. "Já," sagði hún með glóandi augum, "einmitt þessvegna er hún hættuleg, söguskömmin!" —

Nú eru þessar ákærur hjaðnaðar niður. En þögult er um "Ritsafn" Gjallanda, sem út kom s. l. ár. Ef til vill eru ritdómarar að bíða eftir því, að meira komi út af ritsmíðum höfundarins. En ef þögnin stafar af öðrum ástæðum, er hún af illum toga spunnin, þegar þess er gætt, að busamenni bókagerðar og leirskáld eru hafin upp til skýjanna í ritdómum.

Þorgils gjallandi var þess háttar maður og rithöfundur, að þögninni má ekki líðast að hlaða ofan á moldir hans einu mosalagi af öðru. Þeir sem þekkja mismuninn á smjöri listarinnar og smjörlíki blekbittuiðnaðarins, hljóta að renna hýru auga til þessa einyrkja, sem bjó inn við öræfin og tekið gat undir með Hannesi Hafstein:

"Engum manni önd mín lýtur;
engan mann eg vægðar bið."

Hann — þ.e. Þorgils — skuldaði engum fémuni; og hann þurfti ekki að lúta verkalýðnum, af því að hann vann heimilisstörfin og fólkið hans: tvær dætur og húsfreyja.

Þorgils var einn þeirra manna, sem tala mest við sjálfa sig, og þó ekki nema í hljóði. Maðurinn var kallaður heldur drambsamur. Ef til vill hefir limaburður valdið nokkru um þann dóm og svo framgangan. Hann hafði þá ættarfylgju, að vera heldur fattur og rómurinn nokkuð stuttaralegur. Sjá mátti á honum, að hann var ekki auðmjúkur við þá, sem þóttust eiga undir sér auð og völd. Hann hataði kaupmenn, sem lítilsvirtu bændalýðinn, og klerka, sem riðu hestum undir spreng og gegndu embætti til þess eins að hirða launin. Eg veit ekki með vissu um trúarskoðanir hans, held eg þó, að hann hafi verið að lokum trúaður á eitthvert almætti. En lítið talaði hann um þau efni og laus var hann við gáskahjal um heilög atriði. Þorgils ritaði fáeinar blaðagreinar, og voru þær afbragðs vel gerðar. Hann náði með aldrinum valdi á ágætri íslenzku og einkennilegum stíl. Einhver fyrsta blaðagrein hans var um skáldskap St. G. St. í Bjarka Þorsteins Erlingssonar. Hann jauk lofsorði á skáldskap St. G. og var hann næstur Jóni Ólafssyni til að vekja athygli á því skáldi. Eg mun hafa verið sá þriðji í röðinni. Þorgils mun hafa fundið skyldleika með sér og St. G. — báðir frumlegir, báðir einyrkja bændur, báðir misskildir, eða þó öllu heldur ekki vel skiljanlegir alþýðu, hvorugur alþýðuskáld, þó alþýðumenn væru. Þeirra föðurland var í sveitinni, og þó voru þeir ekki spámenn þar. Það er gömul saga, sem alt af er ný.

Báðir elskuðu, eða a. m. k. *virtu* hið óbrotna, drengilega líf á grasrótinni. Báðir lifðu á handafla sínum. Báðir sáu langt, hátt og djúpt. Báðir stórmenni í "heiðurs fátækt þrátt fyrir alt", eins og Robert Burns kvað.

Flestar meiri háttar söguhetjur Þorgils gjallanda bera keim af höfundinum: eru stórlyndar, vilja engan átroðning hafa eða líða á sér, tala líkt því sem hann gerði. Mörg skáld ganga þannig frá fólki sínu. Björnstjerne og Ibsen flaska á þessu, Gestur Pálsson, Kielland og Einar Hjörleifsson. Fólkið í sögum þeirra líkist þeim sjálfum, það sem ræktin er lögð við. Persónurnar eru klofningur út úr þeirra eigin sálum. Sennilegast er, að svo sé. Hitt getur einnig verið, að þessi skáld leiti uppi og tefli fram því fólki, sem líkist þeim. Fer þá svo, að líkur sækir líkan heim, eins og máltækið kveður að orði. En sleppum því.

Þorgils gjallandi var í raun og veru einsetumaður. Þó sat hann ekki í helgum steini né á friðstóli. Þúsund ára stormar þjóðlífsins fóru um hann, óveður sögualdar vorrar, stormar Sturlungaalda og hann heyrði á baðstofu sinni bylja sviftivinda aldarfarsins. Hann tók söguefni sín úr hversdagslífi samtíðar sinnar. En málið samdi hann sér þannig, að hann líkti eftir fornum stíl og setti á orðbragðið einkenni sjálfs sín. Hann ritaði annað mál og betra í síðari sögum sínum, en þeim fyrri. Og mestum málþroska náði hann í "Dýrasögum" sínum, og þar kom mest í ljós hlýja innri mannsins og hjartsláttur þeirrar göfgi, sem veit og viðurkennir, að alt *líf* á að njóta alúðar.

Einkenni manna skapast og þroskast bezt í fámenni, bæði ytri einkenni og þau innri. Fjölmennislífið sverfur og fágar og heflar yfirborðið. Rithöfundar, sem lifa afskektir, lúta þessu lögmáli — eða njóta þess. Það er að vísu gott, að iðu-lífið afnemi annmarka manna. En hitt er harmur, þegar það rænir menn eða stelur frá þeim frumleik og einkennum.

Þetta eru ef til vill útúrdúrar. En þeir skýra þetta atriði, sem um er að tefla: að Þorgils gjallandi var einkennilegur í sjón og raun. Hann tamdi sér ekki stimamjúkt kurteisis athæfi. T. d. a. t. Við sáumst fyrst á Gautlöndum. Eg var þá ekki fullþroska maður. Það var að vetrarlagi. Jón Stefánsson var þá orðinn hreppstjóri og kom í Gautlönd í einhverjum embættiserindum, hafði á höfði kattarskinnshúfu, sjálfur alskeggjaður og var maðurinn lítið uppstrokinn. Hann leit á mig allhvast, er hann kvaddi, og mælti:

"Þú kemur ef til vill austur fyrir Ásana?"

Þar var hans bær. Þetta var hans heimboð. Eg brosti og játaði. Viðtökurnar voru gælulausar, en góðar þó. Eg kom í fjárhús hans. Sá eg þá, að hann lagði sig í líma við að hirða fénað sinn með alúð og nákvæmni. Þá skildi eg, að dýrasögur hans voru samdar af kærleik til dýranna, en ekki þannig, að ritloddari væri að leita

að nýju efni, sem kitlað gæti forvitni lesenda og útvegað markað, eða opnað sölutorg.

Þorgils gjallandi umgekst dýrin meira en mennina. Svo má segja um íslenzkan bónda, sem hirðir fénað og lætur sér ant um hann. Það er reyndar mikils háttar starf, að kynna sér lífsháttu dýra og fugla. Og sú kynning er sársaukalítil að því leyti, að búfénaður er laus við þá mannvonsku-annmarka, sem auðfundnir eru og uppi vaða í hverju mannfélagi. Þetta starf, að taka móti lambi og kálfi og folaldi, koma á spena, ala upp, hirða langa tíð, og eiga líf sitt og sinna undir blómgun þessara sakleysingja — það fléttar samúðar þræði milli manns og dýrs og getur orðið að uppistöðu í vef, sem örlagaþræðir eiga heima í og frásögulist getur gert þarflegan og fagran. Kipling, enska skáldið, hefir ritað um dýrin í Indlandi af mikilli list, svo sem kunnugt er. En Þorgils vissi ekki um hann, þegar hann hóf að rita um dýrin sín.

Sumum þótti sérvizkulegur eða tilgerðarlegur stíll Gjallanda. Svo er einnig sagt um stíl dr. Jóns forna (Fornólfs) og Einars Þorkelssonar bróður hans, sem nú er tekinn til að rita einkennilegar smásögur. Þetta er jafnan sagt um þá, sem guð hefir skapað með afbrigðum. Ekki er mönnum sjálfrátt, hvernig málrómur þeirra er. Hann er að miklu leyti tannfé eða vöggugjöf. Svo er um málfar í riti. Náttúran ræður miklu um stílinn, orðalagið. En það er satt, að sveigja má hann í ýmsar áttir, bæði upp á við, svo og niður á við.

Þeir, sem vilja kynnast til hlítar rithöfundi, verða að vísu að lesa rit hans með alúð. Þessar línur eru að eins vörðutippi á leiðinni heim að Litluströnd. Hefði eg verið samvistum með þessum stórgáfaða, einkennilega, vinnulúna bónda, myndi eg hafa varðað betur þá leið, en eg geri. En aðrir geta hlaðið upp þessar vörður og skyldi sú vegabót gleðja mig. Annars tók eg ritfærin í þetta sinn til þess einkanlega að benda á eitt atriði í lífi hans, eitt augnablik, sem mér er sérstaklega minnisstætt. Það atriði rifjaðist upp fyrir mér nýlega, er eg las smásögu hans í Ritsafninu: "Aftanskin.". Ágæta sögu að efni og máli, um heimkominn Vestur-Íslending, perlufágaða smásögu, svo að segja gimstein. Þetta Aftanskin rifjar upp fyrir mér þann aftaninn, sem við Þorgils vorum saman síðastan, þann eina, sem við vorum saman að svo kölluðum mannfagnaði. Sá þáttur æfi hans má ekki glatast alveg. Endursögnin er betri en alls ekki . Þá var hann nýstaðinn upp af sjúkrabeði; hafði verið skorinn eftir blöðrusteini. Sú krufning tókst vel og virtist hann vera heimtur úr helju. En hann dó misseri síðar af völdum gallsteina.

Svo stóðu sakir í þetta sinn, að sýslufundur Suður - Þingeyinga stóð þá dagana, sem Jón Stefánsson lá í sárum. Þegar þeim fundi lauk, reis hann úr rekkju. Steingrímur Jónsson frá Gautlöndum,

æskufélagi Jóns og frændi, var þá oddviti sýslunefndar Suður-Þingeyjarsýslu og var hann vanur að bjóða nefndinni að loknum fundi til kveldverðar o.s.frv. Nú bauð hann Jóni með okkur í gildið. Eftir máltíð var sezt að fljótandi glaðningu. Þá var bannið óskollið á. Oddviti hóf glasið og ávarpaði nefndina. En ýmsir nefndarmenn tóku undir og voru margar ræður samdar um kvöldið og farið allvíða. Einn þeirra, sem töluðu, var Jón Stefánsson. Og þá sá eg hann kátastan. Hann kunni þá list að tala stutt, en segja þó mikið. Og þá ljómaði af karlinum. Hann hló víst sjaldan upphátt. En þarna brosti hann einkennilega vel. Mig minnir, að hann flytti þrjár ræður. En að lokum sagði hann upp úr sér sögu — dýrasögu sem hann mun hafa sett saman, meðan hann lá í sárum. Eg hygg, að sú saga hafi ekki komist á pappíra. — Til er mynd af Jóni, í Óðni, ef eg man rétt. Hún er svo tekin og gerð, að því líkust er, sem tekin hafi verið af honum uppgefnum eftir tólf klukkustunda votabandsbinding — reyndar lík honum, bóndanum. En skáldið, sést ekki, bólar ekki vitund á því.—En þarna í aftansskininu hjá sýslumanninum sást andans maðurinn. Þá hefði átt að grípa hann í ljósmyndavél. Listmálari hefði getað gert góða mynd af Jóni enn með því móti, að hafa myndina fyrir sér og aðstoð þess að auk, sem var viðstaddur þetta kveld. Mestur bjarmi fór um andlitið, þegar hann sagði söguna. Orðbragðið var hið sama, sem á sögum hans, þeim beztu. En ekki veit eg, hvort hann kunni söguna, eða hitt var heldur, að honum væri orðsnildin svo tiltæk, að hann gæti kosið sér orð í hendingskasti, vængjaður af víngleði, og hinni kætinni, að vera aftur heill heilsu.

Jón Stefánsson virtist vera í framgöngu stoltur maður og hversdagslega var hann fálátur og stuttur í spuna. En þetta kvöld var hann höfðinglegur. Höfuðburðurinn líkur því, sem Hilmar Finsen landshöfðingi hafði, eftir myndum að dæma.

Flestum persónum í sögum Gjallanda svipar til hans, svo sem eg gat um áður í þessu erindi. Og hann tekur oft myndir sínar í aftansskininu, eða að leiðarlokum. Þann kost velja höfundar sumir, þegar þeir sjálfir eldast, og eru teknir til að horfa um öxl. Með því móti er og hægt að komast af með styttri frásögn, en ella. Og roskinn rithöf. uggir um frestinn.

Þorgils getur þess í áritunarorðum, sem fylgja Ritsafni hans, að hann hafi byrjað að rita sögur sínar í uppreisnarhug. En þarna í aftansskininu hjá sýslunefndinni bólaði ekki á þesskáttar manni. Þar stóð hann í skarlatskikkju andans mannsins, rjóður af víngleði og áhuga ræðumannsins, sigurglaður eftir sjúkdómsvinninginn, höfðinglegur og þó látlaus, nærtækur á ræðuefni, og þó víðförull.

Áður en Jón lagðist á skurðarborðið, ritað hann — að sögn — bréf fjölskyldu sinni, en sendi það ekki heim, lét svo um mælt, að það

færi því að eins heim, að hann dæi. Svo mun hann hafa eyðilagt það. — Heimilishagir hans voru þá þannig, að hann myndi hafa ritað merkilegt bréf, á þessum augnablikum. Hann ritaði góð bréf, með ágætum frágangi, og blaðagreinar hans voru sælgæti. En því miður fáar. Hann hafði lítinn tíma til þess og ekki gaf hann sig í kast við deiluhrafna þjóðmálanna. Stundum ritaði hann í sveitarblöð og fáeinar ræður flutti hann við jarðarfarir; ekki talaði hann á allsherjar mannfundum, svo að eg viti grein á því.

Gjallandi mælti um sjálfan sig í blaðagrein á þá leið, að hann "lifði inn við öræfi." Í þeim orðum felst mikið og margt.

"Þú öræfanna andi,
sem átt hér ríki og völd,
ei' þekkist þræll af bandi,
í þínu frjálsa landi,
né greifi af gyltum skjöld",

segir Klettafjallaskáldið. Þar "í landrýminu" "rúmast vonir margar" (St. G. St.). En sá, sem býr við öræfi, verður lúinn, ef hann hefir engan fyrir sig að bera. En honum dettur margt gott í hug. Og hann etur sjálfan sig upp, verður frumlegur og fastur í rás. — Ein bezta dýrasaga Gjallanda gerist inni á öræfum Ódáðahrauns. Þar verður hryssa úti, sem vill strjúka í átthaga sinn. — Sú saga hefir undir sér þá hornsteina, að hrossbein fundust á melhól fram við Herðubreiðarlindir. Svo tók skáldið við og lýsti atburðinum — eftir því sem innri sýn benti í áttina. Þá fer af öræfunum sá ljómi, sem hitamóða vordægranna leggur yfir auðnirnar, þegar dauðinn setur í sveltu olnbogabarn, sem villist þar í óbygðunum, ef til vill í hafti eða hnappheldu. Yfir þeim örlögum getur skáld grátið, þó að fámált sé og enginn sjái tárin — með berum augm.

Eg sendi Tímariti þjóðræknisfélagsins þessar línur, af því Þorgils gjallandi var afburða þjóðræknismaður. Hans minning á heima á þeim stað. Sá er þjóðrækinn í bezta lagi, sem styður þjóðernið í orði og verki. Það gerir sá, sem ritar um ram-íslenzk efni á mergjaðri íslenzku og lifir við þann harða kost, sem íslenzkur smábóndi hefir á sínu borði, býr í sveit, sem langt á í kaupstað að sækja, og í annan stað við veðráttu öræfanna, sem lokkar fénaðinn til sín. Eldri deild Vestur-Íslendinga getur í ritum þessa manns fundið fénaðinn sinn aftur, þann, sem "heima" var kvaddur. Og gömlu landarnir geta þar kent ilm af heyi og angan af öræfagróðri.

Og fyrst og seinast býður Þorgils gjallandi rausnarlegt móðurmál og karlmannlegan stíl. Því að hann var andlegur höfðingi.

II. Sigurbjörn Jóhannsson skáld frá Fótaskinni.

"En var það ei lán gegnum andstreymið alt,
jafn örugt á hending að fleytast?

Og varð hún ei ylur, þá annað
 var kalt
og örfun, er tókstu að þreytast?
Hvort varð ekki bragur þér bless-
 unar nyt
í búi, er lítil var eigan?
Og brýndi' ekki óður þinn unað
 og strit.
og eggjaði ljáinn þinn deigan?"

Svo kvað St. G. St. um Sigurbjörn látinn, í upphafi ágætra erfiljóða. Og ætti Sigurbirni að vera draumljúft og sælu-vært undir þeirri flosábreiðu. Þó langar mig til að minnast á Sigurbjörn lítilsháttar, og einkanlega að rifja upp fáeinar stundir, er eg var nálægt honum í bernsku minni. Þó að það verði ekki sagt um þenna þingeyska Íslending, að hann liggi óbættur hjá garði þjóðar vorrar, þar sem St. G. hefir gert um leiði hans með "mærðartimbri máli laufguðu", er seint ofgert við slíka menn, þó að pistilskorn fylgi ljóðinu — á seinni skipunum.

Þar blánar fyrst upp af Sigurbirni í sólarátt endurminninga minna, er eg var fimm ára og heyrði þess getið, að hann kvað yfir brúargerð á Laxá, nærri Grenjaðarstað. Þar sem áin fellur úr Laxárdal út í Aðaldalinn, var ótemjan söðluð þjóðhátíðarárið. Júlíus læknir, bróðir Móritzar Halldórssonar, og séra Benedikt Kistjánsson að Múla, gengust fyrir því verki og öfluðu samskota. Jónas, kallaður grjótgarðsur — steinsmiður — gerði stöpla undir sporða brúnna, sem eru tvær. — Kaflar úr kvæðinu flugu út um sveitirnar á öldum fagnaðarins, sem mannvirkið vakti; einkum þessar ljóðlínur:

"Grjóti, járni, trjávið treysta,
tignarfögur brú er reist . . . "

Sigurbjörn var alinn í sveitinni minni, sonur Jóhanns Ásgrímssonar, hagorðs manns. Eg ætla að skjóta hér inn í frásögn um Jóhann, til gamans.

Jóhann bjó á Hólmavaði, og er þar laxveiði nokkur. En á þeim árum þótti Jóhannes á Laxamýri banna laxinum framgöngu í ána, með veiðivélum. Nú bar svo við, að Jóhann veiddi afar-vænan lax á drætti. Þá kvað hann:

"Margt er fast, það meinum vér,
í mammons præla klónum —
en engi dregur, þó ætli sér,
annars fisk úr sjónum."

Seinni hluti vísunnar er gamall og veit eg eigi höfund hans. En margir spreittu sig á að prjóna framan við, og þykir Jóhann hafa gert það allra manna bezt. Fátt er til eftir Jóhann. En svo sagði mér faðir minn, að hann hefði verið mjög vel viti borinn maður. —

Þá hverf eg aftur til Sigurbjörns.

Sjálfsagt þótti í minni sveit, að hafa hann á öllum mannamótum til skemtana, einkum í brúðkaupsveizlum. Hann orti jafnan við þau tækifæri, og er það eigi ofmælt, að hann fleyttist öruggt á hendingunni. Hann bar fram kvæði sín og vísur afar skilmerkilega og var þá jafnan góðglaður af víni.—

Eg var fyrst á mannamóti samvistum við hann í brúðkaupsveizlu Jónasar og Guðrúnar, tengdafor-

eldra Rögnvaldar Péturssonar, ritstjóra. Var eg þá nálægt tólf ára aldri. Þar var Benedikt prófastur og alþ.m. í Múla og mælti fyrir brúðhjónaskál og svo minni Íslands. En Sigurbjörn kvað snjalt kvæði. Gerðist hann allhreyfur, er á leið veizlunóttina, og lét fjúka í kveðlingum. Eg man það vel, að þá öfundaði eg Sigururbjörn af gáfunni. En efnamenn í sýslunni öfunduðu hann ekki af búskapar hyggindum. Eg man, að jarðeigandi bóndi sagði eitt sinn við föður minn: "Jú, hann getur gert vísu, en honum gengur ekki eins vel að búa."

Eg var í tveim veizlum öðrum með Sigurbirni, og alt af gekk það eins til: að allra augu vonuðu til hans um skemtanina. Um hann hópuðust ungir menn og aldnir til að hlýða á mergjaðar vísur. En sumt þess háttar var haft yfir í lægri nótunum. Vísur hans sumar voru all-nærgöngular. T. d. man eg eftir þeirri vísu, sem hann hafði yfir í veizlu—úti í horni:

"Hér um skemtan finst mér fátt:
fýld er brún á mönnum;
knúðir rokkar kveina hátt,
kambar nísta tönnum."

"Og kambar nísta tönnum". Hann tvítók þá hendingu. Og svo bætti hann við þessum orðum: "Eg held mér hafi ekki í annan tíma dottið betra í hug en þetta." Og þá var hann fastmæltur.

Vísa sú var um heimili, sem Sigurbjörn var á vinnumaður, þegar hann kyntist konu sinni þeirri seinni. Húsbóndinn þar vildi hamla þeim ráðahag, eftir því sem mér skildist. — Tekið, var til þess, hve Sigurbjörn var markviss að botna vísur, ef á hann var ljóðað. Svo bar við að hann og annar maður komu inn í veitingakrá, þar sem lítil ljóstýra hjarði, og átti hún að laða gesti. Maðurinn mælti þá til Sigurbjörns:

"Hér er dauft og lásett ljós,
lýsir varla manni."
"Verts ei' stofu hæfir hrós,
hún er lýst í banni."

Svo botnaði Sigurbjörn fyrri hlutann.

Á þeim dögum tíðkaðist það mjög, að vísur voru gerðar um daginn og veginn.

Eitt sinn var Sigurbirni. ásamt fleiri mönnum vísað frá gistingahúsi, vegna þrengsla. Þá kvað hann:

"Héðan frá þó hvata megum,
heims hvar þjáir vald:
Skála háan allir eigum:
uppheims bláa tjald."

Vísur þessa manns mætti lengi telja. En reyndar skortir mig gögn til að velja úr sem vert væri.

Eg ætla nú að nema staðar við þann þátt æfi hans, er hann flutti af landi burt — og þó nauðugur. Fátækt olli því. Hann mun hafa álitið, að við þá ráðabreytni gæti hann engu tapað. Eg sá hann mjög stúrinn við höfnina, þegar hann beið útflytjendaskipsins og mændi á land til átthaga sinna. Þá kvað hann:

"Fyrr eg aldrei fann hve hörð
fátækt orkað getur:
Hún frá minni móðurjörð
mig í útlegð setur."

"Gnauðar mér um grátna kinn
gæfu mótbyr svalur, —
kveð eg þig í síðsta sinn
Sveit mín, Aðaldalur."

Þessar trega-klökku vísur gefa ekki mikið eftir vísu Kristjáns á Sprengisandi, sem mjög er nafntoguð — að verðleikum.

Þessa vísu kvað hann þá ennfremur, og er hún ekki sízt:

"Eftir hálfrar alda töf,
ónýtt starf og mæði,
leita eg mér loks að gröf
langt frá ættarsvæði."

Eg ætla að svipað þessu hafi margur Vesturfari hugsað, þó að betur rættist úr en líklegt mætti virðast, þar sem fyrst var að óbygðum að víkja. En sá grátklökkvi og listarhreimur, sem er í orðum Sigurbjörns, kafnaði að sjálfsögðu á vörum þeirra, sem ekki gátu orðað hugsanir sínar í líkingu við þann ágætlega skáldmælta mann.

Sigurbjörn segir um sjálfan sig: "... ónýtt starf og mæði." Vissulega fann hann það, að honum var bægt frá að njóta hæfileika sinna. Vestur frá var honum liðsint betur. En *þá* var *þó* ekki unt að bæta úr mentunarskorti hans. St. G. víkur að því:

"En hitt er samt mannraun og nærri því nauð,
of nærgöngul öllum, sem reyna,
að metast við heiminn um mentunar brauð,
fá mola og úrkast og steina.
Fá sáðland sér úthlutað óræktar mest
í urð og með jarðvegi grunnum.
Og sjá sér svo ákveðinn uppskerubrest
í allslok á hrjóstrum svo þunnum."

Þetta gæti þýtt það, að skáldið í Sigurbirni hafi hlotið útsköfur til ábúðar, með því að fara á mis við þann Vitaðsgjafa, sem uppskeru gefur um aldir. Þá andlegu vínuppskeru fá þau skáld, sem komast inn í sól og sumar og fengist geta við stærri viðfangsefni, en gera tækifærisljóð í veizlum. Sá skáldskapur hlýtur að verða skammlífur, enda þótt úrvalsmaður ljóði á boðsfólkið. En þakka skyldi þó manninum, sem svo verður sagt um, að

"Kveðandi vígðir þú lýðmót og leik,
og landnemann söngst þú til moldar."—St. G. St.

Sigurbjörn mat mest Bólu-Hjálmar allra skálda og svo féllu orð hans eitt sinn, eftir útkomu Úrvals Hjálmars, að hann öfundaði Bólu-skáldið af þeim orðum, sem Hannes Hafstein mælti um það í formála fyrir kverinu — þeim skilningi, sem þar kemur í ljós á kjörum alþýðuskálds á Íslandi. Sigurbjörn mun hafa hugsað til sinna saka, og vissulega hafa beztu ljóð Sigurbjörns dáið áður en þau fæddust. Hann var einn þeirra, "sem hnígur undir önn og töf, með öll sín beztu ljóð í gröf." —St. G. St.

Sigurbjörn Jóhannsson þótti vera áleitinn í vísum sínum—tækifærisbögum. Það þótti löngum við brenna um ísl. alþ.skáld.

Sennilega hefir þeim farið líkt sem görpunum í fornöld, sem eignuðust dvergasmíðarnar, eða þau vopn, sem bitu herklæði jafnt sem hold. Álög fylgdu þeim bröndum, þau, að níðingsverk voru með þeim unnin.

"Honum liggja álög á:
eign hans veldur meinum."
— St. G. St.

En þetta má skýra öðru vísi.— Í þessum mönnum bjó kraftur, sem leitaði útrásar. Og sá kraftur tók til höndunum, þar sem eitthvað var í að taka. Fábreytt líf í sveit gefur lítil skáldskapar efni. Þá fer svo, að alþýðuskáldið reynir markhæfni sína á því, að senda ör þangað, sem snöggur díll er fyrir — af því það gat ekki á sér setið, eða eins og Bólu-Hjálmar orðar það:

" . . . Einkum því eg aldrei get
á mér kjafti þagað." —

Þetta stafar af því, að uppsprettan, sem öðru nafni heitir skáldæð, leitar sér framrásar, og fer um lítilfjörlegt svæði, ef eigi er mikilsháttar umhverfi til staðar.

Og þó getur svo til tekist, að ein vísa um heldur lítilsháttar efni, getur lifað lengur og vegið meira, en heil bók, sem svo er saman sett, að "umbúðirnar eru vætt, en innihaldið lóð."

Sigurbjörn Jóhannsson er einn þeirra alþýðumanna, velgefinna, umkomulítilla, sem leituðu vestur um haf í gæfuleit, ef svo kynni til að bera, að þar raknaði úr fyrir þeim eitthvað. Eg ætla að, hann hafi sótt þangað betra hlutskifti, en það var, er hann hvarf frá. Svo sagði hann í bréfum sínum heim. Hann bjóst við, að börn sín græddu við umskiftin. Svo mæltu fleiri, er vestur fluttust. Þetta hugboð er vel túlkað í kvæði St. G. St., þar sem hann segir:

"Við hafið þeir dreymandi stóðu,
er sól rann að viði í vestrinu látt
í vorkveldsins blárökkur móðu."

Sama skáld segir í öðru kvæði:

"Með sjónunum opnum mig
dreymdi."

—ef eg man rétt. Þegar svo fellur, gerast dagdraumar og vökudraumar. Vesturfarana suma mun hafa dreymt á þá leið, að þeir sjálfir næðu í höm hamingjunnar vestur á Vínlandsströndum. En einkum mun þá hafa órað fyrir því, að börn sín og niðjar mundu hreppa þar gull og græna skóga. Þá menn hefir að vísu dreymt fyrir daglátum. Og munu þeir draumar, sumir, eiga enn eftir að rætast.

Unga kynslóðin sannar eða ósannar þær vonir, eftir því, hvernig hún hagar sér og drýgir dáð.

Fjögur kvæði.

Eftir frú Jakobínu Johnson.

VITINN.

Eins og örskot og eld-fögur hugmynd,
Er fær uppljómað hugskot sem snöggvast
Og þar dreifir úr dimmustu skuggum,
Svo að dularfult málefni glöggvast,
Þannig leiftrar þitt eldlega auga,
þegar algleymi náttmyrkurs vefur
Allar snasir og grynningar grímu, —
— Og hinn grunlausi farþegi sefur.

Þegar auga þitt auga því mætir,
Sem með öryggi vegleysu þræðir
Um hin voldugu höf — og til hafnar
Ræðst í húmi, þó úfinn sé græðir,
Þá fer stæling um hug hans—og höndin
Verður hárviss að stýra hjá voða
Þeim, er leiftrið þitt tindrandi táknar
Með sinn töfrandi, vekjandi roða.

En það er ekki einungis glampinn
Og hin örugga hjálp, er hann veitir,
Sem minn hug hrífur dýpst, — heldur
draumur,
Sá er dagrenning kærleikans heitir.
Hvar sem ljós kveikir hönd, til að lýsa
Fram hjá lífsháska, bróður á vegi,
Þar er mannúðin rökkrin að rjúfa,
Og mun ríkja á komanda degi!

1925

VOR.

(Í gömlum aldingarði)

Ó, hve vorið yngir
Alla þessa stofna!
Fyrir fáum dögum
Fanst mér tjaldið rofna
Og um sviðið svífa
Sólargeislum klæddar
Verur, — vorsins andar,
Valdi miklu gæddar.

Enginn háværr hljómur
Hermir frá því valdi.
Ekkert undra letur
Efst á gullnu spjaldi. —

—En það starfar, starfar,
Stöðugt daga og nætur.
Ótakmörkuð orkan
Ekkert gleymast lætur.

Sást þú gamla garðinn
Gliti vorsins búinn?
—Þó að vaki' um vetur
Vonin mín og trúin,
Er mér opinberun
Ætíð söm að líta
Bogna fauska bera
Brúðar skartið hvíta.

Sérhver kló og kvistur
Krýnist þúsund sinnum.
Þúsund bjartra blóma
Blíða angan finnum
Streyma ljúft og lengi,—
—Líkt og vorsins blíða
Vilji vefja örmum
Vonleysi og kvíða.

Vilji vekja af dvala
Vitund þá, að leynist
Áhrif dýpst og orka,
Án þess háværr greinist
Lúðra-þytur lýðsins. —
—Lengst um heiminn víða
Finni farveg hjartans
Fegurð vors og blíða.

VORFUGLAR.

Hve unaðslegt árdegi' að fagna,
Er ásta-ljóð vorfuglar syngja!
Þeir iðja, þó umhverfið dreymi —
Sjá — úti við skóginn er dyngja,
Sem svart-fuglinn safnaði þar,
Þá sofandi mannheimur var.

Hvað var það, sem svifti mig svefni?
— Var svalan sér bústað að tryggja?
Í gær hafði' hún glímt við það lengi,
Við gluggann minn hreiður að byggja,
En eg tók það öldungis af,
—Þá ólmast hún meðan eg svaf!

Og nú hefi' eg hreint ekki hjarta
Að hrekja' hana burtu frá verki,
Því hún hefir sýnt mér og sannað,
Hvað sigra kann viljinn hinn sterki.
—Og eins það, sem ofdirfska er mér,
Er áræði' og dugur hjá þér.

Hver heilsar mér hæverskt með nafni
Og hefur upp söng-röddu skæra?
Eg kenni þig, lævirkinn ljúfi,
Þó langt frá sé sléttan þín kæra.
Ó, haf hjá mér dag-langa dvöl,
Eg drekka vil fagnaðar öl.

Því eg er sem gagntekin gleði,
Við gest-komu' úr átthögum mínum,
Þú fugl, sem að færðir mér vorið
Með fagnaðar-söngvunum þínum!
— Því, hver trúði hrafni, eg spyr,
Þó hann kæmi vikunni fyr?

Nú kveður við hljómfagur hlátur.
Og heyri ég rauðbrysting tala:
"Eg herma vil háttvirtum gesti,
Að hér er eg kóngur á bala,
Því hér kem eg fyrstur — og fer
Ei fyr, en að tínt er hvert ber."

Svo vappar hann hægur og hreykinn
Með hugann hjá fjólunum smáu.
— En þær eru táp-lítil tetur,
Með tárin í augunum bláu. —
— Hann hyggur á hunang og dögg,
En hreyfing varð óvænt og snögg

Í bikar á rósinni rauðu,
—En rauðbrystings hreyfing var sneggri!
Í langvinnri leit eftir fæðu
Var ljónhvassa sjónin hans gleggri,—
— Og áður en eg fengi spurt,
Var ormur og fuglinn á burt!

SPÖRFUGLINN.

Er vetrarins vinda lægði,
Og vorblómið fyrsta hló,
Þá flaug til mín spakur spörfugl,
Og spurði með stakri ró:
"Er húsið þitt laust til leigu,
— Svo lítið, en snoturt þó?"

Eg visi að vorið spurði.
— "Jú, velkomið, strútur minn.
Því smá-hýsið búið beið þín, —
Eg býð þér að skygnast inn.
— Og svo skalt þú sækja frúna,
Og sýna' henni bústaðinn."

Hann var ekki seinn í svifum,
Og svo kom hin gráa frú.
Þau skoðuðu krók og kima,
Og kýttu, sem eg og þú.
— Því hún var svo hrein og vandlát,
En — hann vildi draga' í bú.

Þó flugu þau sátt og samlynd,
Að sækja hin fyrstu strá.
Þau flýttu sér fram og aftur
Með fjaðrir og kvisti smá.
Því annirnar að þeim sóktu
Og eltu þau til og frá.

En loks komu dýrðar dagar,
Með dásamri kyrð og ró,
Er strútur minn stóð á verði,
Svo stoltur, en hægur þó.
Og söng um þær sælu-stundir,
Er sólin og vorið bjó.

Þó vorið oss vefji örmum,
Þá varir það skamma stund.
Er heyrum vér harðar kröfur,
Vér hrökkvum af værum blund,
Og sjá, — þar er sumar lífsins,
Og sýnir oss gull í mund.

Ef atorku ei oss brestur, —
— Og eins var með spörfuglinn.
Eg saknaði söngsins blíða,
Og sá út um gluggann minn,
Að annirnar aftur sóktu, —
— Og ógnuðu' í þetta sinn.

En trúin á tilgang lífsins,
Og tryggðin við skylduverk,
Er taugin, sem traustast bindur, —
— Sú taug, hún er mjúk og sterk.
Og svo, þó að sönginn þrjóti,
Er sálunni reynslan merk.

— — —

Á hausti, er laufblöð hrynja
Og hirt eru vetrar föng,
Má söngvarinn leita suður
Og safna þar, dægrin löng.
— Því smáfuglsins eini auður
Er efnið í nýjan söng.

Risar og engisprettur.

Eftir séra **Ragnar E. Kvaran.**

Þess hefir verið getið á prenti í blöðum vorum í haust, að Tímarit Þjóðræknisfélagsins hafi orðið fyrir þeim álögum af hendi guðfeðgina sinna, er því var nafn gefið, að aldrei mætti nefna trúmál í þess áheyrn — að minsta kosti með öllu bannað, að það flytti sjálft nokkurar hugleiðingar um þau efni. Vel má vera, að ekki sé að ástæðulausu svona ummælt. En þó vona eg, að ekki verði um það vandað, þótt eg sæki mér texta að máli mínu í fornar heimildir, sem nátengdar eru trúarhugmyndum kristinna manna.

Í fjórðu Mósebók er sögð saga um það, er Móse sendi 12 menn í njósnarerindum inn í Kanaansland, til þess að færa fregnir af staðháttum og grenslast eftir, hver tök mundu á því vera, að ráðast til inngöngu í landið. Sendimennirnir komu aftur og gáfu skýrslu sína. Í fyrstu voru þeir allir sammála um eitt atriði. Þeir sögðu, að landið væri afarfrjósamt og flyti í mjólk og hunangi — eins og Þórólfur sagði síðar um annað land, að smjör drypi þar af hverju strái. En þá lagði einn maðurinn það til, að lýðurinn skyldi tafarlaust hefjast handa og ráðast þegar inn í landið. En þá tóku hlutirnir að sjást í öðru ljósi.

Fræðimenn hafa stundum verið —eða svo segir Francis J. McConnell biskup í Pittsburgh, og það var ræða eftir hann, sem fyrst dró athygli mína að þessum stað í Mósebókunum — í vandræðum með þessa frásögu. Sömu mennirnir, sem segja í einu versinu, að landið sé indælt, segja í því næsta, að það sé ilt og eti upp íbúa sína. Sumir hafa haldið, að hér væru tvær fornar erfikenningar, sem hefðu verið ofnar saman í eina frásögu. Það er ekki talið óhugsandi að svo sé, en hitt þó líklegra, að hér sé ekki um neitt þvílíkt að ræða. Tillagan um að hefjast handa, er þarna á milli þessara tveggja ummæla. Þegar á það var minst, að ganga rakleiðis að markinu og leggja undir sig gæðin, sem allir þráðu, þá breyttu þau samstundis útliti í augum tíu af tólf sendimönnum. Þegar menn stóðu andspænis því, að leggja eitthvað á sig og í hættu við að ná fyrirheitna landinu, þá breyttist landi í ilt land úr góðu, og ægilegir risar urðu á veginum.

Mennirnir hafa ekki breyzt áaflega mikið frá þessum tíma. Sendimennirnir tíu heyra til þeim mikla meirihluta, sem horfir hugfanginn í áttina til fyrirheitna landsins, þangað til einhver stingur upp á því, að leggja af stað í áttina þangað *núna*. Þá taka örðugleikarnir á sig risavaxna mynd. Það er ekki minsti vafi á því, að það mætti koma í framkvæmd á örstuttum tíma, til þess að gera,

mjög miklu af því, sem mennirnir eru sammála um að eigi að vera í framtíðarríkinu, þúsundárarríkinu, sem fornþjóðir dreymdi um. En tíu af hverjum tólf mönnum, sem tala um ágæti þess og óska þess í einlægni, að það komi, verða agndofa, þegar á það er minst í alvöru að *gera* eitthvað, til þess að færast nær því. Of mikill hraði gæti haft slæm áhrif á viðskifti þeirra, eða eitthvað annað, sem þeim er hjarfólgnara, þegar til kemur. Fyrir þá sök er ekkert ótrúlegt við það, að þeir, sem hrósa landinu og blessa það í 27. versinu í kapítulanum, bölvi því í 33. versinu. Tillagan um að taka hendurnar úr vösunum og gera eitthvað, er í 30. versinu.

Sendimennirnir tíu gera grein fyrir vandkvæðum sínum með þessum orðum: "Og vér sáum þar risa, Anaksonu, sem eru risaættar, og vér vorum í augum sjálfra vor sem engisprettur, og eins vorum vér í þeirra augum."

Allir vita hvernig engispretta lítur úr. Lítið skorkvikindi, með langa fætur og vængi, sem eru þvínær samlitir grasinu. Nú er ekki undarlegt, ef mönnum finst þeir líkjast þessum kvikindum, að aðrir fengju þá líkt álit á þeim. Engan þarf að furða á því, að aðrir rengi það ekkert, að maður líkist engisprettu, ef honum finst það sjálfum. Og það er sem maður sjái sendimennina vera að líkja eftir þessum skordýrum: gera sig lítið áberandi í grasinu og hoppa á löngum leggjum undan risunum, sem þeir þóttust sjá á veginum — risunum sjálfum vitaskuld til mikillar ánægju.

Þess hefir verið getið, að tveimur af sendimönnunum hafi litist annan veg á. Þeir báru enga virðingu fyrir engisrettuhugsuninni. Þeir sáu ekki þessa risavöxnu Kanaansmenn, sem hinir sáu. Og þeir litu fyrst og fremst öðrum augum á sjálfa sig. Þeir fundu með sjálfum sér, að þeirra eigið andlega þrek, vilji þeirra til þess að fara inn í fyrirheitna landið, var aðalatriðið — aðalskilyrðið til þess að geta lagt það undir sig. Þeir vissu, að ef sá vilji var til í þjóðinni, hitinn og tilhlökkunin yfir því að börn þeirra gætu alist upp í siðuðu landi, en ekki á eyðimörku, þá gerði það ekki svo mikið til, þótt mótstöðumennirnir væru í hærra lagi. Þessi skoðun sannaðist líka greinilega, þótt ekki yrði fyr en mannsaldri síðar. Þá var ný kynslóð vaxin upp; henni tókst að fá skilning á því, að hún berðist heilagri baráttu, enda hrundu þá líka múrar Jeríkóborgar og aðrar hömlur í rústir.

Sendimennirnir tíu hafa vitaskuld sagt það satt, að örðugleikarnir væru miklir. Þeir eru altaf miklir, þegar til mikils er að vinna. En allar merkari hreyfingar hafa fyrir þá eina sök komist af stað, að einhverjir foringjar komu fram, sem gátu hvatt fólkið til þess að leggja af stað, *þrátt fyrir* alt, sem hægt var að benda á að væri til fyrirstöðu. Og það er alt af hægt að benda á tíu ástæður fyrir því, að réttara sé að hreyfa sig ekki — ef um eitthvað er að tefla

— gegn einni fyrir því, að leggja beri af stað.

Frá því að athyglin drógst að þessari einkennilegu sögu í 4. Mósebók nú í haust, hefir hugurinn sífelt öðruhvoru hvarflað að staðháttum og ástæðum vor Íslendinga hér í álfu. Ekkert skal um það sagt, hvort þeir hafi haft öðru vísi eða ákveðnari hugmyndir eða drauma um farsælt framtíðarríki á jörðu, heldur en aðrir menn. Er naumast ástæða til þess að gera ráð fyrir því. Og vissulega hafa þeir gert eins lítið til þess að skapa það, eins og aðrir þeir, sem minst hafa gert. En hvað er það, sem hefir verið mest áberandi, frá þeim tíma, er Íslendingar fluttust hingað, sem bæri þess vott, að þeir vildu *eitthvað*— eitthvað, sem þeir ekki vildu fara á mis við, og fyndu að myndi gera líf þeirra ómerkara, ef þeir færu á mis við? Naumast mun lengi þurfa að leita að svarinu. Frá fyrstu tíð og fram á þennan dag, höfum vér aldrei þreyzt á því að fullvissa hvert annað um það, að það, sem Íslendingum væri fyrir mestu, væri í einu orði: *samheldni*. Þeir hafa haldið úti blöðum, stofnað félög, reist og haldið við kirkjum í þessu augnamiði nú í milli fjörutíu og fimtíu ár. Þeim hefir orðið nokkuð ágengt, en ekki nándarnærri því nógu mikið. En það virðist svo á þessum síðustu árum, sem mönnum sé farið að vaxa málið í augum. Þeir eru farnir að sjá risa á veginum, og einhver máttleysis værð að færast yfir hugina, líkast því, sem þeir segðu, að þeir væru vitaskuld ekki þessa megnugir. Þeir eru að verða engisprettur í sjálfs sín augum, og þá stendur áreiðanlega ekki lengi á því, að þeir verði það í annara augum.

Eg hygg ekki, að margir verði til þess að mótmæla því, að þetta, sem eg hefi bent á, að Íslendingar hafi séð að mestu máli skifti fyrir þá, hafi einnig verið augljósust sönnun þess, að þeir voru menn, sem yfir nokkurri menningu hafi búið. Því mun heldur ekki verða verulega mótmælt, að lítið væri ekki áunnið, ef oss tækist að tryggja svo félagsmál vor, að börnum vorum og þeirri kynslóð, sem tekur við, væri verulegur stuðningur að. En sá er munur á sögunni, sem minst hefir verið á hér að framan, og vorri eigin sögu, að þar komst þjóðin inn í landið þótt það dveldist, en öll íslenzk hugsjónamál eru dauð hér um aldur og æfi, ef þeim verður ekki komið í nokkurt horf á næstu árum.

Hvers vegna eiga Íslendingar að halda saman? Eg held að segja megi, að svörin við þeirri spurningu hafi hingað til verið aðallega með tvennu móti, hjá þeim mönnum, sem annars hafa haft löngun til nokkurrar samvinnu eða sambands. Annars vegar eru þeir, sem litið hafa á málið frá því sjónarmiði, er nú skal reynt að lýsa.

Íslendingar komu hingað til landsins með siði og hætti og hugsunarhátt, í einu orði menningu, sem var annars eðlis, heldur

en hér var fyrir í landinu og þessari álfu yfirleitt tilheyrir. Menn töluðu fyrst og fremst annað mál, heldur en hér er notað. Eins og ræður að líkum, þá var þess enginn kostur, að þeir menn, sem hingað hafa komið fullorðnir, gætu sótt menningu sinni stuðning í neina aðra átt en þá, sem horfði heim til Íslands, eða til þess, er var að minsta kosti í íslenzkum jarðvegi vaxið, vestan hafs eða austan. Þeir gátu ekki skift um ham og sótt vitsmunalífi sínu neina verulega næringu í aðra átt. Meðan svona hefir verið ástatt, hefir verið nauðsynlegt að halda uppi íslenzkum félagsskap, til þess að fólkið yrði ekki alveg úti, andlega. Nú hefir ný kynslóð smátt og smátt vaxið upp. Hún hefir staðið með annann fótinn í íslenzkum hugsunarhætti og menningu, hinn í hérlendum. Þessi þróun er enn ekki um garð gengin. En hún færist óðfluga nær takmarki sínu. Þegar hugsunarháttur nýju kynslóðarinnar er orðinn að öllu leyti hérlendur, hún hefir fengið aðgang að öllum þeim menningarlindum, sem hér eru á boðstólum, þá er verkefni íslenzks félagskapar úr sögunni. Samvinnan og félagsskapurinn hefir þá verið brú frá menningu ættlandsins til nýja landsins. Og þegar komið er yfir brúna, þá er verkefninu lokið.

Hinn skilningurinn hefir verið sá, að samvinnan ætti sér víðara verkefni. Hún á að vera meira en brú, hafa þeir menn sagt, sem hann hafa aðhylst . Samvinnan á að miða að því, að flytja alt það með sér yfir brúna, sem nokkur kostur er á, og eitthvert gildi hefir. Íslendingar eru þjóð, sem lifað hefir við önnur kjör, heldur en nokkur önnur þjóð. Kjör hennar og æfi hefir stimplað hana öðru marki heldur en aðra menn. Hún hugsar öðru vísi og hún hefir sett innsigli hugsunar sinnar á ljóð og sögur, sem geta verið oss ævarandi uppsprettulind til þroska, á brautum, sem oss eru eiginlegar. Þess vegna er framar öllu mikils um það vert, að viðhalda og varðveita tungu vora, hið dásamlega aðalsmerki þjóðstofnsins.

Hvorutveggja þessi skilningur hefir margt til síns máls, en þó er eg hvorugum sammála að fullu. Íslenzkur félagsskapur *hefir* vissulega orðið brú frá Íslandi til Vesturheims. Ekki er hinn allra minsti vafi á því, að öll samtökin hafa orðið til mikillar blessunar. Mönnum hefði orðið algjörlega óbærilegt að lifa í landinu, ef þeir hefðu ekki haft tækifæri til þess að koma saman, halda sameiginlegar guðsþjónustur á máli, sem þeim var eiginlegt, skiftast á hugsunum við menn, sem þeim voru andlega skyldir o.s.frv. En verkefninu er ekki lokið, þótt vér stæðum föstum fótum í hérlendri menningu — sem vér vissulega gerum ekki.

Það er líka áreiðanlega mikils um það vert, ef oss gæti auðnast að flytja sem mest með oss yfir brúna af þeim verðmætum, sem vér vitum dýrmætust í fórum þjóðarinnar. Ekki hefir enska

þjóðin, sem hingað hefir fluzt og orðið kanadisk, viljað skilja Shakespeare og Dickens og Tennyson og allan herskarann af snillingum, sem þeir hafa átt, eftir fyrir handan hafið. Ekki hefir Skotinn viljað verða viðskila við Burns og Scott. Hví skyldum vér þá ekki njóta Snorra og Jónasar Hallgrímssonar hér líka? Hví skyldum vér ekki, um leið og vér eignumst hlutdeild í verkum þeirra manna, sem aðrar þjóðir hafa flutt hingað með sér, leggja kapp á að njóta þeirrar birtu, sem menn vorrar eigin þjóðar hafa varpað yfir viðfangsefni lífsins? Það yrði vor séreign að mestu, en það ætti að geta hjálpað oss til þess að sjá því betur, sem ljósmagnið er meira.

Alt er þetta svo einfalt og sjálfsagt mál, að um það ætti ekki að geta orðið nein deila, að þetta sé ákjósanlegt, sé nokkur kostur að flytja nokkuð verulegt með sér. En mér finst menn hafi blínt hér um of á þau atriði þjóðræknismálsins, sem ef til vill eru ekki aðalatriðin. Fáein orð nægja til þess að skýra, við hvað eg á.

Það fer mikið orð af þeim örðugleikum, sem á því sé, að varðveita íslenzka tungu hér í landi og vekja nokkurn áhuga fyrir íslenzkum hugsunum. Vér höfum séð allskonar risa og illvætti á veginum. Og það sem verst er, vér höfum talað svo mikið um þessa illvætti, að unga kynslóðin hefir tekið oss trúanleg og ekki hætt sér út á veginn. Nú er það með öllu vafalaust, að aðalóvætturinn er vort eigið dáðleysi. En setjum svo, að oss tækist ekki að varðveita tunguna nema hjá einstaka mentamönnum, sem legðu hana fyrir sig sérstaklega, þá er *ekki* þar með fallin úr gildi ástæðan fyrir því, að halda uppi öflugri samvinnu meðal íslenzkra manna. *Aðalástæðan* fyrir samvinnunni er ekki sú, að hún eigi að leggja brú frá einni menningu til annarar. Hún er heldur ekki sú, að viðhalda tungu vorri og sambandi við fortíð vora. Aðalástæðan fyrir samvinnunni er *samvinnan sjálf.* Henni eigum við að viðhalda og hana eigum við að auka og margfalda. Vér eigum að leggja alt kapp á að vernda tungu vora, af því að hún er hjálp til þess að viðhalda samvinnunni. En töpum vér tungunni, sökum þeirra örðugleika, er ekki verði yfirstignir, þá verðum vér að leita að öðrum ráðum til þess að verða oss að vopni í baráttunni fyrir samvinnunni.

Ein allra skaðvænlegasta kenning, sem nú gengur um þessa álfu, er sú, að það sé feykilegur ávinningur að gera menn, sem flytjast hingað frá ýmsum þjóðum, sem allra fyrst viðskila innbyrðis, í því skyni, að þeir geti sem fyrst samlagast hérlendu þjóðlífi. Ef það er nokkurt einstakt atriði, sem mikils er um vert, að þjóðirnar hér á norðurhveli þessarar álfu geri sér ljóst, þá er það hættan við eintrjáningsskap, en ekki við fjölbreytni. Sá, sem ferðast frá Atlantshafi og vestur í Klettafjöll, sér margvísleg fyrirbrigði náttúr-

unnar, en hann sér ekki nema eitt mark á því, sem mennirnir hafa gjört. Járnbrautarlestin þýtur í gegnum margar stórborgir. Farþeganum nægir að hafa séð eina þeirra. Hann má leggja sig rólegur til svefns upp á það, að hinar eru eins að útliti. Lestin þýtur í gegn um marga smábæi. Þeir eru enn líkari hver öðrum, ef hægt er, heldur en stórborgirnar. Sama lágvaxna, rauðmálaða járnbrautarstöðin er alstaðar. Sama "General Store" blasir við manni, sama Ford-verkstæðið, sama gistihúsið og sama "Poolroom". Saga Sinclair Lewis, "Main Street", getur gerst alstaðar á fleti hrings, sem hefir 1500 mílna radíus. Útlitið er ekki eingöngu hið sama, heldur hugsanirnar líka. Vitaskuld hafa verið færð fyrir því margvísleg rök, að þetta sé hagur — fjárhagslegur hagur — fyrir landsmenn. Framkvæmdaraflið verði einbeittara, dreifist síður og glatist, þegar miðað sé að því að hafa hlutina sem líkasta á mismunandi stöðum. Þetta er vafalaust rétt. En menningin er ekki eingöngu framkvæmdir.

Skilningurinn á þessu virðist sáralítill hjá þeim, sem hafa forystu um mál víðast hvar hér um slóðir. Borgarstjórinn hér í Winnipeg flutti ræðu í haust og hélt því fram, að nauðsynlegt væri að dreifa innflytjendum um landið á þann hátt, að þeir gætu ekki hópast saman, hver þjóðflokkur í sinni bygð. Þetta átti að verða til þess, að þeir yrðu fyr góðir og tryggir Kanadamenn. Nú er það mála sannast, að það er með öllu ódrengilegt að gefa það í skyn, að þær þjóðir, sem hingað hafa fluzt inn, hafi ekki sýnt þessu landi fulla drottinhollustu. Sennilega á það ekki við um nokkurn þjóðflokk, og áreiðanlega er það með öllu rangt um Íslendinga. Og vissulega yrði það Kanada lítt metanlegur skaði, ef enn meira væri dregið úr þeirri samheldnistilfinningu, sem menn hafa til ættbræðra sinna, heldur en orðið er. Þegar sagt er t. d. við Íslendinga, að þeir eigi að hætta að halda saman og veita hverir öðrum stuðning, vegna þess að þeir eigi að vera svo góðir borgarar, að láta sér jafn ant um alla Kanadamenn, þá er það í reyndinni sama sem að segja, að þeir eigi að *láta sér standa á sama um alla,* engir menn eigi tilkall til stuðnings þeirra. Það er ekki of mikið af bræðratilfinningu í mönnum, þótt á því sé alið með nokkuru afli, að mennirnir, sem eru þeim skyldastir, mennirnir, sem lifað hafa sama lífi og þeir sjálfir, hafa átt sömu sögu í gegnum 20—30 ættliði, séu þó að minsta kosti bræður þeirra. Og þarna liggur þungamiðja málsins. Íslendingar eiga að halda saman í baráttu og gleði, sigri og vonbrigðum, vegna þess að ættartilfinningin er sterkasta aflið, sem vér eigum völ á, til þess að tendra eld bróðurhugans í oss, til þess að reka oss af stað til þess að lifa eitthvað af þeirri samvinnuhugsjón, sem heitið getur sönn menning. Eg veit að sú spurning liggur nærri, hvers vegna vér eigum að einskorða velvildar-

hug vorn til manna af þjóðflokki vorum. Því er einu til að svara, að ef vér gerum ekkert fyrir *þá* menn, þá er ekki líklegt, að vér gerum mikið fyrir aðra. Spurningin fer þá fyrst að eiga rétt á sér, þegar vér höfum hreinsað svo til í næsta námunda við oss, að viðunandi sé.

Íslenzkur félagsskapur hefir, eins og öllum er kunnugt, hingað til að langmestu leyti verið bundinn við kirkjur vorar. Menn hafa sýnt starfi þeirra mikla fórnfýsi og margir hverjir mikla trygð. En oss hefir farið eins og öllum hugsandi mönnum fer, að vér höfum litið mismunandi augum á kristindóminn, sögu hans og verkefni. En oss hefir hent sú ógæfa, eins og svo marga aðra hefir hent, að láta skoðanamuninn verða að sundrungarefni þar, sem hann mátti ekki fyrir nokkurn mun verða það. Sá óhöndugleiki hefir enn fremur orðið til þess, að hin yngri kynslóð, eða nokkur hluti hennar, hefir dregið sig í hlé frá öllu sameiginlegu starfi. Og hverju sem um er að kenna, þá hefir þessi mismunur á skoðunum um trúaratriði, orðið eins og ægilegur risi á veginum, í hvert skifti sem til þess hefir verið hugsað að hefja nokkura sameiginlega starfsemi, heildinni allri til heilla og hagsmuna. Mennirnir, sem verkið áttu að vinna, hafa orðið eins og engisprettur í sjálfs sín augum, þegar þeir hafa staðið gagnvart þessum jötni. En óskiljanlegt er annað, en að menn séu nú alment farnir að sjá, að risinn er ekkert annað en skuggi "af hrófatildri heimskunnar." Risinn hefir aldrei verið til. Það hefir aldrei neitt verið til, sem með nokkurri sanngirni mætti teljast réttmæt ástæða fyrir því, að allir Íslendingar ynnu ekki sameiginlega að þeim málum, sem þeir hafa verið sammála um að þyrfti að vinna.

En með því að kirkjurnar hafa verið, eins og bent hefir verið á, öflugustu félagsskapirnir hingað til, þá er það út af fyrir sig nægileg ástæða til þess að þær verði framvegis notaðar sem miðstöðvar fyrir ýmsa sameiginlega starfsemi, verði henni komið á með nokkuru afli. Verkefnin eru mjög mörg. En að eins skal bent á eitt þeirra núna. Allar kirkjur vorar hafa, að nafninu til að minsta kosti, einhverja starfsemi til þess að létta undir með fátækum löndum vorum, sem í nauðir rata. Þetta starf situr víst undantekningarlítið á hakanum fyrir öðru. Ein ástæðan til þess, að lítið verður ágengt, er sú, að kraftarnir eru dreifðir. Nú er það svo, að það er í raun og veru smán fyrir þjóðflokk, sem svo er af guði gerður sem vor, og jafn framt ekki yfirgripsmeiri, að láta það nokkuru sinni þurfa að koma fyrir, að menn skuli vera neyddir til þess að leita til hins opinbera vegna fátæktar. Þeir, sem nokkuru sinni hafa rekið inn höfuðið á skrifstofu þá, sem kend er við *Social Service* hér í Winnipeg, vita að bónbjarga heimsóknir eru ekki skemtilegar þangað. Og vafalaust er líkt á komið

víðast hvar annarsstaðar. Hér er það svo, að starfsfólki er bannað að veita nokkrum manni hjálp, sem staðið getur á fótunum og sannanlegt er um, að geti tekið hendinni til nokkurs verks. En nú veit ekki einu sinni nokkur stofnun í bænum, hvaða menn af þjóð vorri líða neyð, hvað þá að hún sé þess um komin að greiða fram úr fyrir þeim, sem vitanlegt er um. Eini vegurinn til þess að losa þann smánarblett af oss, að láta það koma fyrir, að landar vorir svelti í næstu húsum við oss, er að kirkjurnar slái saman starfi sínu á þessu sviði, haldi vandlega skýrslu yfir það íslenzkt fólk, sem í þrengslum er statt, og hjálpi því. Ekki eru nokkur líkindi til þess, að standa muni á fé til þessa verks. Fólkið er ekki tiltölulega margt, sem mundi þiggja hjálp, en mennirnir eru margir, sem geta og vilja hjálpa, ef einhver tekur að sér forystuna í málinu. Væri þetta gert, með forsjá og velvildarhug til allra, þá mundu kirkjurnar með því kvitta fyrir margar yfirsjónir. Ef unt væri að koma á slíkri sameiginlegri "social service" nefnd með ötulustu atorkumönnum, sem kirkjurnar eiga yfir að ráða, þá mundi að öllum líkindum ekki líða á löngu, þar til sú nefnd fyndi köllun hjá sér til þess að víkka starfssvið sitt enn meira. Hér hefir nú verið haldið við, um nokkurra ára skeið, hæli fyrir gamalmenni. Það er fallegt verk og virðingarvert, og sannarlega óskandi, að eins vel gangi að starfrækja það hér eftir, eins og hingað til. En það er alkunna, að það hæli er ekki nærri nógu stórt til þess að taka við þeim, sem fýstu að eiga skjól á einhverjum slíkum stað, ef þeir héldu að nokkurt væri til fyrir þá. Það ætti ekki að vera ofvaxið þeim kirkjulega félagsskap, sem nú er í ýmsum bygðum Íslendinga, að sjá um það, að hvert gamalmenni, sem ekki á fjármuni eða ættingja að, eigi einhvern stað vísan, er það megi halla höfði sínu að, er kraftarnir eru gengnir til þurðar.

En þetta atriði, sem nú hefir verið minst á, er ef til vill ekki hið mikilvægasta verkefni, sem bíður íslenzkrar samvinnu. Það getur ekki talist mikilsverðast vegna þess, að tiltölulega auðvelt er að koma því í sæmilegt horf. En önnur verkefni bíða, sem örðugri eru viðfangs, en skifta jafnframt óumræðilega miklu máli fyrir framtíð íslenzkra manna hér í landi.

Síðastliðið sumar birtist í öðru höfuðblaði Manitoba-fylkis— Free Press í Winnipeg — skýrsla yfir fjölda þeirra unglinga, sem komið hefðu fyrir unglingarétt fylkisins (Juvenile Court) til dóms fyrir óknytti, misjafnlega alvarlega. Vafalaust hefir mörgum Íslendingum brugðið í brún, er það kom í ljós, að vor þjóðflokkur nýtur þess vafasama heiðurs að vera í þessu efni efstur á blaði allra þjóðflokka í fylkinu að tiltölu við fólksmagn.

Nú er það vitanlegt, að margir unglingar koma fyrir þennan rétt og eru dæmdir í smásektir fyrir

þær sakir, sem á engan hátt verða taldar siðferðilega hættulegar. Smávegis afbrot við reglugjörðir borgarinnar eru afgreidd þarna, þegar ungmenni eiga í hlut. Og öllum má liggja í tiltölulega léttu rúmi, þótt dæmin verði nokkuð mörg um það, að strákar hafi tvíment á hjólhesti, kastað snjóbolta yfir þvera götu, eða komið á annan hátt í bága við þær reglur, sem að vísu eru sjálfsagðar í borgum, en unglingum veitist erfitt að átta sig á að komi að nokkuru tjóni, þótt brotin séu. En í þessum rétti er og einnig fjallað um aðra hluti, sem alvarlegri eru. Hnupl og þjófnað og strákskap allskonar, sem telja verður til alvarlegra yfirsjóna. Þá koma og fyrir þennan rétt unglingsstúlkur, sem grunsamlegt þykir um að lifi taumlausu og spiltu lífi.

Naumast er hægt að hugsa sér, að nokkur þjóðflokkur geti fengið öllu verri fréttir en þær, að hinn uppvaxandi stofn hans hafi leiðst inn á þær brautir, sem þessi afbrot einkenna, í svo ríkum mæli, að stóru muni um hundraðstöluna á við aðra þjóðflokka. Reyndar er sjálfsagt að geta þess, og hafa það í huga, að þessar fregnir hafa borist oss gegnum blað, sem hefir, eins og þvínær öll ensk blöð í landinu, tilhneigingu til þess að mikla yfirsjónir "útlendinga" í samanburði við þeirra, er komið hafa frá brezku eyjunum. Hins vegar er ekkert vit í að telja þetta alt vitleysuhjal og skella skolleyrum við því. Sómi vor er í veði, ef vér ekki rannsökum þetta og göngum úr skugga um, hverju þetta sætir. Vér verðum að komast að raun um, hvaða tegundir af afbrotum þetta eru, og þar næst hefja tilraunir til þess að rannsaka, hvort líkindi séu til þess, að þessar tilhneigingar stafi af erfðum frá þjóðflokkinum sjálfum, eða hvort það stafi af uppeldi eða uppeldisleysi — í stuttu máli, hvað veldur þessu.

Að málinu órannsökuðu er að sjálfsögðu varlegast að búa sér sem minstar hugmyndir. En þó verður því naumast varist að minnast í þessu sambandi annara frétta, sem oss Íslendingum hafa borist. Vinur minn einn, sem er þaulkunnur málum hér í landi, hefir sagt mér frá því, að eitt ófriðarárið hafi verið samin og birt skýrsla frá innflutningsskrifstofu Kanada, um þá menn, sem fluttir hefðu verið úr landi sökum þess, að þeir hefðu verið álitnir óhæfir borgarar. Kom þá í ljós, að yfir þrjátíu þúsundir Englendinga hefðu orðið að hverfa, frá því um aldamót, heim aftur, eftir að þeir höfðu gert sig seka um lagabrot hér, en á sama tíma hefði einum Íslending verið varnað inngöngu í landið, vegna vanheilsu, en enginn verið rekinn úr landi.

Nú er það vitaskuld ekki ætlunin, að fara að gera fyrir þessa sök neinn samanburð á glæpahneigð Englendinga og Íslendinga. Aðrir hafa flutzt hingað í tölu hundrað þúsunda, ef ekki miljóna á þessu tímabili, en hinir eru tiltölulega fáir. En hitt má benda á, að þetta ber þess ótvíræð merki, að fólkið,

sem komið hefir frá Íslandi, hefir ekki haft mikla tilhneigingu til lagabrota, þegar engum hefir verið vísað aftur úr landi, jafnalgengt og það er, að dómstólarnir grípi til þess ráðs, þegar í hlut eiga menn, sem fæddir eru erlendis. Þegar við þetta bætist, að öllum er kunnugt að löghlýðni hefir um margar aldir verið mikil á Íslandi, þá virðist ekki óvarlega ályktað, þótt sagt sé, að ef mjög verði vart tilhneigingar til afbrota með kynslóðinni upprennandi hér, þá muni líkindin ekki vera fyrir því, að það stafi af arfi frá foreldrum eða kynstofninum sjálfum.

En hvað veldur þá þessum ófögnuði?

Eins og bent hefir verið á, þá verður ekkert endanlegt um þetta sagt, að svo stöddu, meðan enginn veit með vissu um eðli þessara afbrota. En heildaráhrifin, sem slík frétt sem þessi hlýtur að hafa á mann, eru þau, að hjá þeirri hugsun verði ekki komist, að fólkið hafi á einhvern hátt mist vald á unglingum sínum eða orðið að gefast upp við að vekja í þeim það innræti, er í því sjálfu hefir verið. Öllum er ljóst, að það er mikill þróttur og kraftur í íslenzkum unglingum hér í landi. En þetta virðist bera þess vott, að sá kraftur sé æði taumlaus. Eldri kynslóðinni hefir, að því er virðist, ekki tekist að vekja þann metnað í börnum sínum, er leiði þau til dáða og atorku á þeim brautum, er þeim sjálfum og mannfélaginu eru hollar. En alt afl leitar að útrás, og fáist hún ekki í rétta átt, þá fer hún í ranga átt. Lagabrot geta stafað af tápinu einu, sem ekki hefir fengið hæfilegt viðfangsefni.

Ef rétt er munað, þá er það atriði fyrst nefnt í þeirri grein skipulagsskrár Þjóðræknisfélagsins, er fjallar um tilgang félagsins, að því sé ætlað að vinna að því, að gera menn af íslenzkri þjóð sem bezta borgara hér í landi. Það er alveg sjálfsagt, að þetta atriði sé sett framar öllu öðru. Þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi, hlýtur að hafa þann aðaltilgang, að rækta íslenzka þjóð í álfunni. En af því leiðir að sjálfsögðu, að ef því félagi kemur nokkurt mál við á jarðríki, þá er það þetta, hvort líkindi séu fyrir því, að einhver hluti þjóðarinnar sé að fara í verulega *órækt*. Verkefnið, sem hér liggur fyrir, er að fá einhvern eða einhverja af vorum gáfuðu lögfræðingum til þess að hefja ítarlega rannsókn á því, hver sé sannleikurinn í þessu máli, að því leyti, sem dómstólarnir geta gefið fræðslu um þetta efni. Lögfræðingarnir hafa að líkindum greiðari aðgang en aðrir menn að þeim skjölum og plöggum, er hér lúta að, og þeir ættu að geta gefið bendingar um það, hvort þjóðflokkurinn sé á leiðinni ofan brekkuna — hvort almennar félagslegar ódygðir séu að fara í vöxt. Að þeirri rannsókn lokinni yrði hægt að snúa sér að því að leita að orsökunum og ráðum til endurbóta.

En þetta leiðir hugann að öðru efni. Svo framarlega sem nokkur alvara er í þeirri fyrirhugun að

vinna að ræktun íslenzku þjóðarinnar í landinu, þá er það augljóst, að oss ríður framar öllu öðru á því, að *vita* meira um þjóðina. Hér hefir verið bent á það liðsinni, sem lögfræðingar vorir gætu veitt oss, þó ekki væri nema í þessu eina atriði. En allir, sem til þess hafa þekkingu og hæfileika, hafa hér verkefni. Naumast væri t. d. hægt að hugsa sér meira heillandi viðfangsefni fyrir íslenzka lækna, sem hefðu upplag til vísindamensku, en að rannsaka líkamsbyggingu þjóðarinnar hér í landi. Guðmundur prófessor Hannesson hefir verið að rannsaka þetta efni á Íslandi undanfarin ár, og gert markverðar athuganir. Það má t.d. telja það alt að því sannað mál, eftir þær rannsóknir, að Íslendingar séu hávaxnasta þjóðin á hnettinum. En nú eru margir þeirrar skoðunar, að íslenzkir piltar hér í landi séu vafalítið hærri vexti, heldur en feður þeirra, sem hingað komu að heiman. Spurningin er því, hvort *hér* sé hæsta þjóð í veröldinni. Kanadamenn sem heild standa framarlega að þessu leyti, en þó ekki í fremstu röð — eftir mælingum á hermönnum að dæma —, en Íslendingar í Vesturheimi kunna að bera af öðrum svo stóru muni. Að minsta kosti væri fróðlegt að fá það rannsakað.

Sumum kann að þykja þetta lítilsvert mál. En svo er ekki. Allur fróðleikur, sem völ er á, um andlegt og líkamlegt atgjörfi þjóðarinnar, um kosti hennar og ókosti, eru mikilsverðir, ef nokkurt *vit* á að vera samfara þeirri viðleitni, sem Þjóðræknisfélagið hefir helgað sig og allir góðir menn ættu að vera sammála um að styðja beri — viðleitninni, að gera menn af þjóð vorri sem ágætasta borgara þessarar álfu. Þekkingin á oss sjálfum, er mjög í molum. Enginn hefir t. d. enn nægilega þekkingu á þjóðinni til þess að geta úr því skorið, hvernig á standi því fyrirbrigði, að að eins lítill hluti þeirra manna, sem ná ágætum orðstír í skólum, skuli njóta sín svo eftir að skólanámi er lokið, að verulega kveði að, eða öðrum mönnum komi að gagni. Spurningin er aftur á ný hin sama: er hér um að ræða nokkur einkenni, sem teljast megi eiga rót sína í lundarfari eða upplagi þjóðarinnar, eða eru ytri ástæður þessu valdandi? Og valdi ytri ástæður, uppeldi, félagsskapur, í einu orði umhverfi, fáum vér þá breytt því?

Þau atriði , sem hér hefir verið bent á sem ástæður fyrir og tilefni til samvinnu meðal þjóðarinnar sem heildar hér í álfu, eru, eins og allir skilja, aðeins bendingar um þá átt, sem skynsamlegt virðist nú að taka í þjóðræknismálum vorum. Þeim málum hefir hingað til verið alt of þröngur stakkur sniðinn. Áherslan hefir hingað til verið lögð á Íslenzkuna og sambandið við Ísland. Þetta er vissulega réttmætt. En hættan, sem framvegis verður að varast, er sú, að hugsunin festi enn meiri rætur en orðið er, meðal uppvaxandi kynslóðarinnar, að fyrst hún hafi fleygt

frá sér Íslenzkunni að miklu leyti, þá hafi hún að sjálfsögðu fleygt frá sér um leið öllum þjóðræknismálum. Þetta tvent hefir verið í hennar augum, eins og í vorum augum, nákvæmlega eitt og hið sama. En svo er ekki. Þjóðræknismálið er fyrst og fremst mál hins íslenzka kynstofns í Vesturheimi. Málinu á að halda vakandi til þess að sá kynstofn komist til mestrar menningar og nái fullkomnustu lífi í þessum nýju heimkynnum. Ágætt vopn í þeirri baráttu er ræktarsemin við tungu þjóðarinnar og sögu. En það er banatilræði við málið sjálft, ef öllum þeim er hrundið á braut, sem einhverra hluta vegna fást ekki til þess að sinna tungunni. Jafnvel skilningsleysið á hættuna og skaðann við að rjúfa að fullu og öllu sambandið við fortíðina og sögu feðranna, má ekki verða sá risi, er bannar mönnum veginn til meiri þjóðrækni. En þjóðrækni Íslendinga í Vesturheimi á að vera í því fólgin, að skila í hendur Vesturheims æ ágætari og ágætari íslenzkum mönnum, búnum öllu því líkamlegu og andlegu atgerfi, sem stofninn býr yfir.

Þjóðræknisfélagið, og hreyfingin í heild sinni, er statt á tímamótum. Það verður að snúa ásjónu sinni meira í áttina til framtíðarinnar, en hingað til hefir verið gert.

Flestum, sem staddir voru á þingi félagsins í hitteðfyrra, mun reka minni til atviks, sem þar kom fyrir. Ungur lögfræðingur tók þar til máls og mæltist til þess að fá að tala á Ensku, með því að honum væri hún tamari en Íslenzkan. Þetta var veitt, en hins vegar fann ræðumaður, að áheyrendur hans sumir undu þessu illa. Þeim fanst sem komið væri út fyrir allar skynsamlegar reglur félagsins, er jafnvel það sjálft gæti ekki látið sér nægja Íslenzkan á fundum. En hér var maður, sem veigraði sér við að nota það mál í ræðu, er hann hafði ekki fult vald yfir. En hins vegar hafði hann vilja á því, að taka þátt í málum íslenzkra manna í landinu. En slíkir menn eru ekki uppörfaðir til þátttöku. Og þess vegna er svo ástatt innan þessa félags, að þar taka engir menn, sem notið hafa æðri skólamentunar hérlendis, verulegan þátt í störfum, að undanskildum prestunum — fáum. Prestarnir hafa sérstakt uppeldi í því að taka þátt í almennu félagslífi, og þess vegna telja þeir öðrum fremur sjálfsagt að styðja slíkan félagsskap, sem þennan. En mennirnir, sem mest þörf er á í félagið og í íslenzk samtök yfirleitt, eru ungir mentamenn, uppvaxnir hér í landi. Þá menn vantar með öllu. *Þeir* menn horfa að sjálfsögðu fram á veginn. Nú sem stendur held eg, að aðal viðfangsefni ísl. þjóðræknisstarfsemi sé það, að gera þeim skiljanlegt, að þeir geti átt samleið með þeirri starfsemi. Þeir eru með hugann við Kanada og Bandaríkin. Það er ekkert nema hjal og barnaskapur, að látast vera að búast við því, að hann geti verið nokkursstaðar annarsstaðar. Þeir fylgja ekki þjóðræknismálun-

um yfirleitt, vegna þess að þeim finst þau skorta *veruleika* — þau séu fálm, samhengislaus við lífið. Þessi dómur er ekki með öllu ástæðulaus. En það ætti ekki að vera óvinnandi vegur að sannfæra þá um, að þeir gætu leitað að starfssviðum og verkefni æfina alla, og þó aldrei fundið neitt veglegra heldur en að styrkja stoðirnar undir menningu ættbræðra sinna og landa, í því skyni að þeir gætu orðið frekar veitendur en þiggjendur í menningarmálum hérlendis. Metnaður Íslendingsins á ekki að vera sá, að verða stæling af öðrum mönnum. Hann á að læra að þekkja sjálfan sig og finna þau svið mannlegrar starfsemi og hugsunar, þar sem hann fær bezt komið við þeim öflum og einkennum, sem honum eru eiginlegust. Úr þessu verður ekkert, ef samheldnin er engin.

Sjálfsagt mundi það vera talið of ríkt að orði kveðið, ef sagt væri, að það væri landráð við Vesturheim, að skerast úr leik með ættbræðrum sínu hér um samtök til manndómsauka. Hitt verður ekki deilt um, að réttmætt sé að nefna það liðhlaup.

STÖKUR GRÓU FRÁ KROSSHOLTI.

(Gróa Sveinsdóttir frá Krossholti, er fædd á Stóra Kálfalæk í Hraunhreppi á Mýrum, 1849, dóttir Sveins bónda Jónssonar Bjarnasonar, frá Brekku í Þingi í Húnavatnssýslu, og Herdísar Þorvaldsdóttur frá Krossholti í Kolbeinsstaðahrepp. Gróa misti föður sinn ung og ólzt upp í Krossholti hjá afa sínum. Fluttist til Vesturheims 1867, var um nokkur ár í Nýja Íslandi, vistaðist þaðan til Austur Selkirk, giftist þar skozkum manni, James Martin að nafni, misti hann fyrir 20 árum síðan, færði sig til Selkirk, keypti þar lítið hús og hefir búið þar ein, við aldur og efnaskort, en minnug og sinnug um alt, sem íslenzkt er.)

Háan móti hart var mér
hólinn brjóta tíðar,
nóg er bót að nú eg er
nærri fótum hlíðar.

Æfi fyllast árin trú,
alt með stilling gengur,
vafinn gyllir valla nú
vonar hylling lengur.

Þá gæði' ótöld og gleði hér
gjörir öldin bjóða,
eg á kveldin uni mér
ein við fjöldann ljóða.

Þá einhver tregi', er oft kann ske,
yndis beygir sali,
Bjarnar fleyja fold eg sé,
fjöll með, eyju' og dali.

Stundum linar staka ort
stríð um hyggju sali.
Álna' og vina eg hef skort,
um þó lítið tali.

Auðs við fæð og ama bý,
ein á svæði kífsins,
gömlum kvæðum eg hef í
öll mín gæði lífsins.

Í Garðshorni.

Eftir Guðmund Friðjónsson á Sandi.

Heyrðu, hlað-gerður!
sem hrævar-myndir
eltir óðfluga
aftan hvern:
legðu á leið þína
lykkju og krók,
heilsaðu húsfreyju
háaldraðri.

Horfðu á hárfléttur
herðar prýða.
Sólbráð sjáaldra
sætir furðu. . . .
Sátum saman tvö
á síðkveldi;
miðlaði meðlæti
máni frumvaxta.

Báru bandprjónar
og boðinn greiði
vott um vinnandi,
veitula hönd;
orðfá, alúðleg
ár og síð
hlúði heimaþörf, —
horfði' út í fjarska.

Frétti eg framsýna
fræði konu
jafnt um guðs gæzku
og gremi norna. —
Vóru vökur,
en vængjuð þó
orðfim andsvör
arin-gyðja.

Ilm og angan
frá upplöndum,
sagna sígildra,
salinn fylti.
Virtust valkyrjur
vakurt skeiða;
venda til vinaboðs
völvur djúpskygnar.

Fóru fjarlægðir
að forgörðum;
öld varð að eykt
og augnabliki.
Eygð' eg innhverfu
yfirborðs,
öðlaðist úrkosti —
erindi feginn.

Hófst í hyllinga-
helgidóm
í þeim dagdraumi
duglítil þrá.
Sækja að sólstöðum
í sumarlandi
von og vitund
van-fjaðraðar.

Á þeim langleiðum
líta má
dísir í dyngju,
dverga í smiðju.
Lyppa ljósdísir
í lára silki,
hafa með höndum
hniplinga gerð.

Gefa gullreifi
göfgar vættir,
þeim er þjóðrækni
þrifnað veita.
Þökk sé þjóðrækni
þeirri er tætir
vébönd velgerð
úr vorull þeirri.

Fann eg Fjalar dverg,
Frosta og Sindra,
eygði Austra,
yrti á Vestra.
Eru iðju-ver
allra þeirra
lýst með ljóma
leiftrandi málms.

Drap á dvergsmiðju
dyrastafi
fráneyg, fingramjúk,
frænka Norrænu.
Lauk upp laundyrum
lykla-valdur,
Sindri, er sýður
saman góðmálma.

Leit eg lýsi-raf
í launkofa
dvergs, er dýrgripi
dísum smíðar.
Logi ljósblár
leikur um afl —
eldur frá alda
öðli kominn. . . .

Horfð á, hlað-gerður!
hikaðu ekki!
kastaðu kaffi húss
könnu á dyr!
Dátt er hjá dvergum,
er degi hallar;
ljúft með ljósálfum
leiðslu að njóta.

Nisti og náttkjól
Norræna, þér,
gerðan úr guðvefi,
gefins býður —
meðan mannblendinn
máni hýr
guðar á glugga
Gestum-blinda.

— — —

Fann eg fossgýgi,
fór í álfheima,
hafði hendur á
hauga eldi. . . .
Flaug eg á fornu
furðu-klæði,
gerðu í garðshorni.—
Geturðu skilið?

Hún sem hafði
handlagni og vit,
bar bernsku heill
fyrir brjósti vörmu:
fléttaði fangamark
fimlega úr
þjóðernis þræði
í þulu hrynjanda.

Leiðir lífsspeki
í ljósaskiftum
gott er að ganga
og greina áttir;
skima, og skynja
skóhljóð alda,
hlusta á hjartslátt
horskra kvenna.

Vaka valkyrjur:
í vafurlogum
elda með ásynjum
áfengan mjöð.
Þessum dýra drykk
dreypa þær
æsku og elli
enn á varir. . . .

Heyrðu, hlað-gerður!
hvað ert' að stunda?
heldurðu' af hárskurði
og hælum völtum?
Bíða þín brúðgjafir
við Bifrastar sporð.
Senn eru sólstöður. . . .
Sumri fer að halla.

— — —

Gekk eg í Garðshorn
Ganglera stíg,
hlaut handleiðslu,
heyrði gras vaxa. . . .
Kom í kóngs ríki,
kendi drotningu,
horfði á hugmyndir, —
hafði hvergi farið.

Um fornan framburð æs.

Eftir Pál Bjarnarson.

Hvernig íslenzka er borin fram í fornöld, er kent eftir samanburði framburðar Norðurlandamála við Stafrofsritgerðina elztu í Snorra Eddu og elztu handrit, svo sem tekið er fram í hljóðfræði í málfræði Wimmers. Þeir, sem vilja, geta vel kynst framburðarkerfinu af nýnefndri málfræði, og eins af Málfræði ísl. tungu eftir Finn Jónsson, því hvortveggja málfræðin lýsir því greinilega. Ef í slíku máli ætti að gera grein fyrir einkennum kerfisins, þá væri næst að segja, að feður vorir töluðu, eftir því, í fornöld líkast því, sem Norðmenn tala nú, er þeir tala bókmál sitt, dönskuna. Mönnum þykir það, kannske, furða, en þannig er það nú samt. Þá var sagt t. a. m. i fyrir e, o fyrir ö, og e fyrir æ. Málfræði ísl. tungu lýsir framburði æs á þessa leið: "æ var stutt e-hljóð eins og nú í ketti", en ef til vill enn opnara; — œ (oftast ritað æ) táknaði hið tilsvarandi langa hljóð, líkast því, sem vér segjum e í "vetur". Í þann tíð sögðu menn nú ekki æ á Norðurlöndum, sem að líkindum fer; hin hugprúða víkingaöld hefir varla kunnað að æja, og Norðmenn hafa svo tekið það í arf eftir hana. Það var ekki fyr en "miklu síðar" að menn lærðu að æja á Norðurlöndum; feður vorir tóku upp á því, og gerðu það víst ekki fyr en þeir voru komnir til fulls í sultarkenginn. Eg kann ekki að árfæra það. Forn-norsk vísindi eru draumaland, fléttað með þekkingar sundum, flúrað með getgátna lundum, hið draumhýra land. — Þyki eg með þessari setningu leggja við hégóma hið fjálga kveðjustef vors ódauðlega skálds til þúsund ára landsafmælis gestanna dönsku, þá bið eg menn forláts og sérstaklega niðja hans; eg er þar fyrir, ekki síður en aðrir, hrifinn af hans óviðjafnanlegu snild og andagift. — Eg ætla að svífa inn í draumalandið og láta mig dreyma um, hvenær menn fóru að æja á Norðurlöndum, og vera ekkert draumbs; en lendi mínir órar nokkuð í bág við hinar virðulegu uppistöður, er langhúsa landið eins og köngurváfu-vefir frá einum til annars af hinum orðlögðu draumspekingum, þá treysti eg því að lesendur snúi því á betra veg fyrir mér. Því ekki gengur mér það til, að eg vilji minka þá miklu menn, síður en svo. Mér gengur ekkert til nema þetta sama og föður mínum, Birni heit. Skúlasyni, er hann kvað:

Eg held eg megi, mér til af-
  þreyingar*)
strengjum heyi utan að
  enginn fleyja gerir það.

Þegar íslenzka gekk á Norður-

*) Fór líka með það: þrey-af-ingar; — til hugvekju þeim, er stund leggja á lögmál innskota tungunnar og orðmyndan.

löndum, eða ein tunga, svo að eg erti ekki þjóðernis viðkvæmni neinna, þá var mál mannanna yfirleitt eins, því ella hefðu þeir ekki skilið hver annan túlklaust, eins og þeir gerðu; og framburð tungunnar eða rithátt ræðir nú Stafrofsritgerðin, sem að framan getur, "svo stórmerkileg, af því að hún lýsir greinilega hljóðum Íslenzkunnar, eins og þau voru þá og lengi þar á eftir" segir Málfr. ísl. tungu, og tekur, kannske, heldur djúpt í árinni. Því gerði ritgerðin það, þá væri sjálfsagt enginn ágreiningur eða óvissa um framburðinn. Ritgerðin segir oss ekkert um, hvernig vér eigum að hræra talfærin til framburðar, drepa tungu aftur eða fram í góm eða að tönnum eða skjóta fram vörum; þaðan af síður minnist hún á opin hljóð og lokuð, þyshljóð, ómhljóð, hörð og lin o. s. frv., sem nú er títt á þessari hávísindalegu öld. Hún ritar oss einungis stafrof latínustöfum öllum þeim, sem réttræðir eru í íslenzku og bætir þar við 4 nýjum stöfum: ö, æ, þ, y fyrir hljóðvörpin, af því Latína á ekki stafi fyrir þau; en hún segir ekki hver séu framburðarhljóð þeirra. Það er nú meinið. Þegar sleppir latínu hljóðstöfunum, þá verðum vér að ráða til framburðarins, með því að bera dæmi Stafrofsritgerðarinnar saman við framburð Norðurlandamálanna. Ritgerðin tekur til dæmi um hvert hljóð, stutt og langt, fyrir sig eins og: far heitir skip, en far nokkurskonar nauð, og merkir hið langa að í síðara "far" með stryki höllu yfir því. Af því er vandalaust fyrir oss að læra að á var í fornöld borið fram dregnu ai, því sama hljóð var í báðum orðunum, a, eftir ritgerðinni, og hljóðlengd allur munurinn. En vandinn vex að vita hver framburðurinn var, þegar kemur t. a. m. að slíkum dæmum sem: öl (o með lykkju) heitir drykkur, en öl (o með lykkju og broddi) er band, eða vænisk eigi góðr maðr því, þótt vándr maðr vœnisk góðum konum o. s. frv., því ritgerðin segir ekki til framburðar hljóðstafanna, heldur að eins að sama sé hljóðið í þeim, hið stutta og langa. Vér verðum að ráða til hljóðsins af núlegum framburði málanna. Í fljótu bragði kann oss Íslendingum þykja sem vandinn sé ekki mjög mikill. Vér gætum ályktað af stutta hljóðvarpi as, til hins langa, sem er glatað, að framborið hafi verið: öl er drykkr, en öl (langt ö) er band; en í síðara dæminu, hvað? — Núlegur framburður vísar til, að stafurinn hafi verið fram borinn tveim ólíkum hljóðum, sem ekki nær lagi eftir Stafrofsritgerðinni. Úr þessum glundroða sker framburðarkerfið og kennir, að hljóðvörp as hafi verið borin fram kollu-oi, hið stutta, sem nú er fram borið ö, en komu-oi hitt, sem enginn vor hefir heyrt, og æið eins og að framan greinir; alt saman upp á sömu bókina lært, framburð hinna tungnanna, eins og framburðar þeirra, sem mæla á afrunatungum tungunnar, þótt þrefaldur sé í roðinu, megi sér meira heldur en

hinna, sem sjálfa tunguna tala.

Þess ber vel að gæta, að núlegur framburður íslenzkur ábekrar ekki e-framburðar kredduna að sama skapi og framburður hinna tungnanna. Hljóðvörpin nú borin fram á Íslandi e og æ, og vekur það þegar upp spurningu um, hvort hljóðið sé upphaflegra. Hljóðvörpin eiga að vera fram borin sama hljóði eftir stafrofsritgerðinni og enginn munur á þeim nema lengd, annað stutt, hitt dregið, svo að æ gæti verið upphaflega framburðarhljóðið alt eins vel og e, nema það, að framburður hinna tungnanna er á bandi es. Getur nú núlegur framburður tungunnar einn sér skorið úr, hvort hljóðið sé upphaflegra? Þótt furðulegt sé, virðast prófessorarnir aldrei hafa spurt sig þessarar spurningar eða reynt að leysa úr henni. Málfræðisbækur þeirra stökkva að minsta kosti alveg yfir það atriði, sem baggamuninn gerir milli hljóðanna. Þær kenna undantekningarlaust að i-hljóðvörp as stutts og langs (a, á), séu e og æ, — og ef til vill öll málfræði. Svo kennir Málfræði Wimmers t. a. m.; en það er ekki alls kostar rétt um hljóðvarp as. A i-hljóðverpist venjulega í e, en nokkur dæmi eru til þess í tungunni, að það verpist í æ, t. d. laginn—lægni; læknir (fyrir lægnir, eiginl. sá, sem færir í lag); kvalir—(harm)kvæli; hani—hæna, hæn-sn; í sumum sagnstofnum er það algengt, svo sem að hafa—hæfa, hæfur; hafa til —tilhæfa, tilhæfur, tilhæfulaus; krafa—kræfur, lag—lægur, sbr. sjólægur, rúmlægur (af að leggja); vaka—vækur (af að vekja); þaka —þækur (af að þekja) þótt tíðhafðara sé núlegt lýsiorð tveggja síðari sagnanna til að gegna merkingunni; og þó eg muni nú ekki eftir því, að eg hafi heyrt það í tali, þá væri mér óhætt að taka svo til orða t. d.: dæmin eru mörg, en þó eru þau tæl og framar ekki dvælt við þetta efni (í staðinn fyrir teljandi og dveljandi), upp á það, að öll alþýða skildi það og vissi að eg færi með rétt mál, svo ríkt er enn í vitund hennar, að hljóðvarpið sé a—æ. Framangreind dæmi sýna, að núlegur framburður tungunnar fer hér enn með hið forna framburðarsamræmi hljóðvarpanna og þarf þá ekki frekar vitnanna við að hið upphaflega framburðarhljóð æs (eða o með lykkju) hafi í fornöld verið æ en ekki e, þótt prófessorarnir kenni svo. Hið síðara dæmið að framan hefir verið lesið, þá er ritgerðin var samin: vænisk (stutt æ) eigi góðr maðr því, þótt vándr maðr vænisk (dregið æ) góðum konum. Feður vorir báru stutta hljóðvarpið fram æ, sögðu t. d. sætja en ekki setja, sem vér gerum, og í langa hljóðvarpinu höfðu þeir sama hljóð, æ, sem og alt af hefir haldist, og báru það aldrei fram líkast því sem e í "vetur". Slíkur framburður er gripinn alveg úr lausu lofti. Núlegur framburður sannar með ritgerðinni afdráttarlaust, að hljóðvörpin voru æ-hljóðum kveðin og svo hefir þá víkingaöldin á Norðurlöndum að þeim kveðið. Framburði er rask-

að frá æ í e, hvarvetna er hið stutta hljóðvarp er framborið e.

Þá liggur næst fyrir hendi að gera sér grein fyrir því, hví framburðar samræmi hljóðvarpanna hafi rofnað á Íslandi. Ræturnar til þess er vitaskuld að rekja til norskra áhrina; því við Noreg áttu Íslendingar langmest saman að sælda. Í hinum fróðlegu "Sögulegu athugunum" sínum segir Jóhannes L. L. Jóhannesson, að vér megum líta til Noregs um spjöll á tungu vorri og færir til dæmi. Það er orð að sönnu. Framburð tungunnar braut þar niður eins og í hinum löndunum, sem fram liðu stundir og tungan breyttist. Eftir því sem niðurbrot það greip um sig og gerðist algengara um hvert hljóð sem var, eftir því hlaut það að hrína á framburð tungunnar á Íslandi fyrir samgöngur og viðskifti milli landanna, og orka viðlíkum eða ólíkum breytingum. Þá er Norðmenn tóku að leggja af æ-hljóðin, eða tóku að kveða e-hljóðum að þeim, eins og þeir nú gera, og það var farið að verða algengt með þeim, þá má ætla, að Íslendingar hafi smásaman farið að taka það upp eftir þeim, svo að þeir hafi hætt að segja tælja og sætja o.s.frv. , eins og þeir gerðu fyrrum, og sagt telja og setja, sem nú, til að færa framburðinn nærhættis því, sem þeir heyrðu fyrir sér, og rita þar eftir. Þó náðu þessar norsku áhrinur ekki nema til hins stutta hljóðvarps; það varð víða að lúta í lægra haldið og verða e; en hið mótstöðu-styrkara langa hljóðvarp skæddist ekki, og fyrir bragðið rofnaði samræmi hljóðvarpanna bæði í framburði og riti.

Hið forna týnist sjaldan algerlega, þegar það fer, heldur lætur eftir menjar um sig. Það kemur líka heim. Núlegur framburður tungunnar fer með mola úr hinum upphaflega framburði. Dæmin að framan: læknir, harmkvæli*) o. s. frv., eru molar úr honum og kunna vera fleiri til, ef leit er að gerð; en eftir eðli hlutar er varla margra von. Það, sem einna mest skilur Íslenzku og Norðurlanda tungurnar hinar, er æið, sem vantar í þær. Hér er það sýnt, að æið er upphaflegt í íslenzkri tungu og að hinar tungurnar hafa glatað því. Framburðarkerfi prófessoranna hefir hausavixl á því, það er alt og sumt.

Þótt menn viti til þess, að e hafi verið í vissum orðum á öndverðri 17. öld eða fyr, sem síðar hafi verið fram borið með æ, svo sem sumstaðar er getið í orðastað Árna Magnússonar, t. d. mer og sker, nú mær og skær, þá er það vitanlega engin sönnun fyrir upphaflegum e-framburði. Það vottar eðlilega ekki nema baráttu hins frumlega æ-framburðar um orðin við norsku áhrinurnar, eins og vikið er á að framan og hver leikslokin urðu í

*) Í orðakveri sínu vill Finnur halda að harmkvæli sé myndað af sögninni að kvála, og ætti þá að merkja eiginl. harmskítur eða eitthvað þess háttar; ekki kemur það til nema af því, sem Birni M. Olsen var svo mkiil raun að í deilu þeirra um Eddu upprunann, að hann er svo óíslenzkur í hugsunarhætti. Hvert ísl. fermingar barn getur tekið útlistan orðsins úr fórum sínum, þegar því lízt eða þarf á að halda.

þeim orðum. Annað felst ekki í þeim fróðlegu dæmum. Latínsk fræði er líka hægt að draga til liðs við æ-framburðinn.

Í latneskri málfræði er rómverskur framburður kendur, sem ætla má að sé sem næst því, sem Latína var fram borin, og samkvæmt honum voru a, e, i, o, u, borin fram stuttu og löngu a, e, í, ó, ú hljóðum alveg eins og fornísl. framburði þessara hljóða er lýst í Málfræði ísl. tungu, að e einu undanteknu; "e var lokað hljóð", segir Finnur, "líkist því sem i nú; é var hið dregna hljóð, sem svaraði til þess." Hvers á nú e að gjalda, að það fær ekki að halda sínu latínuhljóði í fornislenzkum framburði eins og hinir stafirnir, fyrst það er úr latínustafrofi tekið eins og þeir? Lýsingin á framburði þess "sem i nú" á engar fætur til að standa á. Hún kemur í bág við Stafrofsritgerðina. Í henni segir: "Þá hefi ek ok ritit oss Íslendingum stafrof bæði latínustöfum öllum, þeim er mér þótti gegna til vórs máls vel, svá at réttræðir mætti verða." Engin tvímæli geta leikið á því, eftir orðum ritgerðarhöfundarins, að hann tekur e í stafrof sitt með latínuhljóði þess. Latínufræðingarnir kenna oss, að það hljóð var borið fram stutt og langt, eins og hljóðin t. d. í ensku orðunum: "net" og "made", sem er alveg sama og í "ketti" og "vetur", og þessum hljóðum hlýtur e og é að hafa verið fram borin í fornöld, ef Stafrofsritgerðina er að marka. Framburðarkerfi prófessoranna tekur framburðinn, sem ritgerðin eignar einu, af því og festir hann rakleiðis við æ, að því er virðist til að hagræða þeirri fyrir fram dreymdu niðurstöðu, að æið hafi menn ekki upphaflega á Norðurlöndum. Fyrirfram ráðnar niðurstöður hafa einatt óprýtt vísindaiðkan norrænna fræða, einkum síðan er Norðmenn snerust að henni. En ekki bætir brókin bolfötin að heldur, því "ketti" og "vetur" eru latínuhljóð og þeim hljóðum getur æ ekki hafa verið fram borin eftir Stafrofsritgerðinni, því hún tók upp nýjan staf fyrir hljóðið, af því það sé ekki til í Latínu. Æ, eins og að því er kveðið á Íslandi, er ekki latínuhljóð, og því hljóði var stafurinn kveðinn í fornöld, eins og að framan er lýst. Það kemur heim við Stafrofsritgerðina og núlegan framburð tungunnar.

Af framangreindum rökum er þá óhætt að hafna e-framburði æs og öllum hans fylgjum og hafa í staðinn 1. að æ var fram borið í fornöld eins og nú á Íslandi; 2. að skakt sé það, að æ hafi verið tekið upp á Íslandi, eftir að tungurnar greindust; 3. að hinar tungurnar hafi glatað æ-hljóðinu fyrir e-hljóð og sú breyting hafi raskað fornu framburðar samræmi í allmörgum orðum á Íslandi. Svo mega og þeir, sem leggja stund á fornislenzk fræði við háskóla erlendis, breyta tungutaki sínu frá því, sem áður var gengt, og lesa æið með sínu hljóði í fornritum Íslenzkunnar, svo sem í Ágripinu og Konungsskuggsjá o.s.frv.

Þrjú kvœði.

Eftir séra **Jónas A. Sigurðsson.**

BÖLVA BÆTUR

Mér eru ljóðin bölva bætur,—
Blys frá helgri sjónartaug.
Líkt og sólin sumarnætur
Sálu mína lýsa þau.

Hitni mér um hjartarætur,
Hrökkvi andans vonartaug:
Eins og svefn um svalar nætur
Sálu mína hvíla þau.

Fjarri stöðvum feðra minna
Fólkorustur háðum þrátt.
Þá, í örvum orða þinna
Ísland, fann eg tign og mátt.

Ef eg hvergi eygi gjögur,
Öndvert skerjagarður rís:
Íslendinga óð og sögur
Allra fræða helzt eg kýs.

Aldrei þó úr ormasævi
Æfifar mitt nái höfn:
Bera skal eg alla æfi
Íslendingsins merki um dröfn.

Á LEIÐI SKÁLDS

Frá láum kumbli látins grepps,
Er lauffall boðar haust:
Eg heyri skáldsins gleði og grát,
— Sem Gunnars kveði raust.

Hann dreymdi—ástir, syndir, söng,
Um sigurfrægð og auð.—
En nú eru augun, ásýnd hold,
Með ormum daglegt brauð.

Og syndir skálds, er dæmdi drótt,—
Þær dauðinn fyrirgaf.
En andinn lifir — sigursæll,
Í söng — um láð og haf.

REQUIEM

Eftir *Robert Louis Stevenson.*

Út' í sveit,—við sólskin nóg,
Syngið mig í grafarró.—
Glaður lifði, glaður dó
Til grafar hugrór fer.

Vindar leika leiði á,
Líða skýja svipir hjá;
Hvíld án enda hér skal fá
Hjartað í brjósti mér.

Legstað minn þið letrið á:—
Liggur hér, að eigin þrá,
Heim af skipsfjöl, *heim* um sjá,
Hann, sem kominn er.

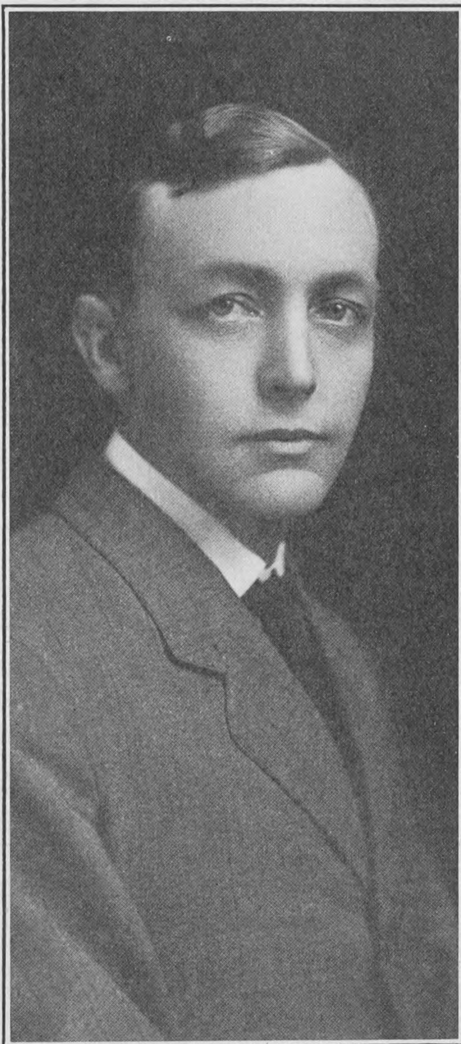

John Gunnlaugur Holme.

1877 — 1922.

Eftir **Aðalstein Kristjánsson.**

I.

John G. Holme — en með því nafni var hann bezt þektur sem rithöfundur—, lézt 30. nóvember 1922, að heimili sínu Flushing, í úthverfi New York borgar. Var gerður á honnm uppskurður við innvortismeinsemd, sem hann hafði þjáðst af um mörg ár. John gerði ítarlegar tilraunir til þess að komast á vígvöll til Frakklands, en heilsa hans var svo biluð, að það hepnaðist ekki.

Nokkrum dögum eftir lát John's Holme, hitti eg Vilhjálm Stefánsson. Eg stakk upp á því, að hann skrifaði æfiágrip, helzt á íslenzku. Við töluðum um blaðastarfsemi John's. Kom okkur saman um það, að hann hefði verið þjóðkunnastur íslenzkur blaðamaður í Ameríku. Með því einu er ekki mikið sagt, því fáir Íslendingar hafa, til lengdar, starfað sem fréttaritarar við hérlend blöð.

Vilhjálmur var einn af þeim, sem báru John Holme til grafar. Hann sagðist gjarnan hafa viljað rita um hann, en kvaðst hafa svo mikið verk fyrir framan sig, að óvíst væri hvenær að hann hefði tíma til þess. Óskaði hann eftir því, að eg skrifaði um blaðastarfsemi hans, og lofaðist til þess að vera mér hjálplegur.

John Holme hafði miklar mætur á Vilhjálmi, og afreksverkum hans, hafði skrifað snjalla ritgjörð um hann, í eitt af helztu tímaritum New York borgar, "World's Work", nokkrum mánuðum áður en hann lézt.

Nokkrum vikum eftir þetta samtal okkar Vilhjálms, sendi eg honum stutt æfiágrip; vissi að það var mjög ófullkomið. John var ungur maður, hafði starfað á þessum fáu árum, sem hann gaf sig við blaðamensku, í svo mörgum stórborgum—hafanna á milli—, að það var ekki svo þægilegt fyrir mig, að ná í greinilegar og ábyggilegar upplýsingar. Eg set hér útdrátt úr bréfi, sem Vilhjálmur skrifaði mér með því, sem eg sendi honum.

"Kæri Kristjánsson:—

Eg sendi þér annað bréf, sem þú getur annað hvort útlagt á íslenzku, eða notað það eins og það er, með æfiágripi þínu um John Holme. Eg hefi yfirfarið það í flýti, en líkar það vel.

V. Stefánsson."

" May, 9, 1923.

Kæri Kristjánsson:—

Eg hefi að eins tveggja daga dvöl í borginni, sigli frá Quebec til Englands 12. maí, verð í burtu einn eða tvo mánuði.

Það hryggir mig, að eg hefi svo lítinn tíma til þess að yfirfara það, sem þú hefir tekið saman um John Holme, og semja sjálfur eitthvað, sem svo mætti prenta með þínu ágripi.

Á meðal þjóðflokks, sem er svo fámennur og hefir dvalið svo fá ár í landinu, eins og Íslendingar, er dauði manns eins og John's Holme þjóðarslys. Hann var vissulega einn af sex ungum mönnum, sem við gátum gert okkur glæsilegastar framtíðarvonir um. Hann hafði betra tækifæri til varanlegrar frægðar og frama, þegar allar ástæður voru athugaðar, heldur en allir hinir. Því auk hans bókmentalegu hæfileika, þá fyrir lipurð hans og heillandi viðmót, var auðvelt fyrir hann að stjórna gjörðum annara. Með góðri heilsu og sæmilega háum aldri, hefði hann vafalaust afkastað miklu og getið sér frægan orðstír.

Eg vona, að þú fáir upplýsingar hjá Cahill, eða einhverjum öðrum, sem kunnugir voru blaðamenskustarfsemi John's Holme. Eg þekti hann aðallega í gegnum persónulega viðkynningu og vináttu okkar; mér var einnig kunnugt um vinsældir hans og áhrif eftir sögusögn annara.

Það hafa verið fáir Íslendingar, sem hafa gefið betra eftirdæmi til frægðar og frama, heldur en John Holme. Af þeirri ástæðu er eg þér þakklátur fyrir viðleitni þína að halda minningu hans á lofti. Þeim mun tilfinnanlegra er það fyrir mig, að eg hefi að eins tíma til þess að lesa þetta bréf fyrir skrifaranum, sem sendir það til þín eftir að eg er farinn.

V. Stefánsson."

II.

John Gunnlaugur Holme var fæddur fjórða apríl 1877, á Hjaltastað í Hjaltastaðaþinghá. Foreldr-

ar hans voru Jóhannes Sveinsson Holme og Soffía Vilhjálmsdóttir. Fluttu þau til Ameríku árið 1885, með fjórum sonum sínum, þegar John var átta ára. Nöfn bræðra John's voru: Sveinn, Gunnar og Vilhjálmur. Fjölskylda þessi tók sér bústað skamt frá Minneota, í Minnesota ríki. Þar byrjaði Jóhannes Holme búskap.

John var þegar á barnsaldri mjög bókhneigður; var það ásetningur hans í æsku, að verða rithöfundur. Hann var snemma tengdur trygðaböndum við íslenzk ljóð og sögurnar fornu, sögurnar, sem skýrðu frá afreksverkum og æfintýrum forfeðranna í Vínlandi hinu góða og flestöllum löndum Evrópu — í Bjarmalandi og Miklagarði.

Mentaferil sinn hóf John við barnaskóla skamt frá búgarði föður síns. Eftir að hann hafði lokið námi við barnaskólann, innritaðist hann við gagnfræðaskóla (High School) í Marshall, Minn. Var hann því næst skólakennari um tíma, og vann hjá bændum þess á milli, á sumrum. John byrjaði snemma að kaupa bækur. Til þess að geta fullnægt þeirri löngun, og jafnframt stundað nám við háskólann, varð hann að innvinna sér meira fé heldur en skólakennaralaunin veittu honum.

Frá Minnesota háskóla útskrifaðist John 1904. Varð þá kennari við háskólann í mælskufræði (Rhetoric) og Ensku, en þeirri stöðu hélt hann ekki lengi. Skömmu síðar komst hann inn á þá braut, þar sem draumar hans og vonir höfðu heillað hann — þar sem hann hafði ákveðið að heyja lífsstarf sitt.

John mun hafa sagt upp kennara embætti við Minnesota háskóla, fyrir fréttaritara stöðu við "The Minneapolis Journal". Líklega hefðu margir ungir menn talið kennara embættið veglegra, "fínna" og líklegra til mannvirðinga. John þráði frelsið og útsýnið, — þarna gafst honum tækifæri til þess að stíga spor í rétta átt, þótt takmarkið væri fjarri — fyrir utan og ofan sjóndeildarhring og dagmálaglóru þeirra, sem jagast út af vegabótum og sveita-pólitík.

Rithöfundar hæfileikar John's komu fram, jafnvel áður en hann innritaðist við háskólann. Meðritstjóri varð hann við háskólablaðið "The Minnesota Daily". Af öllum þeim undrum, sem mentagyðjan rétti að honum, lagði hann mest kapp á norrænar bókmentir, sögu, og tungumál. Að hann varð kennari við háskólann í ensku, sannar bezt, hvaða álit hefir verið á íslenzka drengnum, og hvernig hann hefir stundað námið.

Mentadís John's Holme var háfleyg og víðförul, jafnvel eftir að heilsan bilaði. Hugur hans leitaði seint og snemma til mentamannanna, og til stórblaðanna í hinum fjölmennustu stórborgum Norður-meríku. Þeir rækta bragðgott hveiti, bændurnir í kringum Minneapolis, en á því sviði var fátt af rithöfundum og vísindamönnum á æskuárum John's. Þess vegna var það eðlilegt fyrir hann,

að velja Chicago sem næsta áfangastað. Þar komst hann að sem fréttaritari við "Chicago Tribune." Eitthvað vann hann þar við fleiri blöð. Ekki er mér kunnugt um það, hvað hann var mörg ár í Chicago, líklega fimm eða sex.

III.

Dunur og dynkir heimssýningarinnar í San Francisco heyrðust landshornanna á milli, árið 1913. Það er erfitt fyrir vanalegan kotalýð, að gera sér grein fyri því, hversu framgjarnir fréttaritarar eru glaðir, þegar einhverjir óvanalegir viðburðir frelsa sálir þeirra frá tedrykkju-fréttum og tómlæti. Margar merkilegar sögur eru til af því, hvernig umkomulitlir og óþektir blaðadrengir urðu heimsfrægir á fáeinum klukkutímum fyrir dugnað þeirra og áræði.

John var svo heppinn, að vera einn af þeim fréttariturum, sem Chicago-blöðin sendu á sýningu þessa, til þess að tilkynna heiminum, hvaða áhrif hin mikla sýning væri líkleg til þess að hafa á nútíðar og framtíðar menningu þjóðanna.

Ferð þessi varð til þess, að John sagði upp fréttaritarastöðunni við "Chicago Tribune", til þess að taka að sér sama starf við "The San Francisco Examiner". Eigandi þess glaðs, er William R. Hearst. John var það fyllilega ljóst, að þeir áttu ekki samleið, en ungir blaðamenn verða oft að feta þrönga veginn, meðan þeir eru að komast til valda, í sínu víðlenda ríki.

William R. Hearst, blaðakonungurinn og auðmaðurinn frægi, hefir 26 stórblöð (nú, þegar þetta er ritað), sem gefin eru út víðsvegar í stærri borgum Bandaríkjanna. Auk þess hefir hann fjölda smærri blaða og tímarita. Af því Hearst gefur út svo mörf blöð og tímarit, getur hann borgað mikið hærri ritlaun, en aðrir blaðaútgefendur. Hann hefir allra manna bezt lag á því, að grafa upp eitthvað, sem fólkið er forvitið í að lesa. Innlendir og útlendir stjórnmálamenn rita oft í blöð hans. David Lloyd George, stjórnarformaður Breta á stríðsárunum, og Leon Trotzky, hermálaráðgjafi Rússa, hafa ritað í þessi blöð; margir ráðgjafar úr ráðuneyti Wilson-stjórnarinnar, hafa ritað þar um daglega viðburði frá stjórnartíð Woodrow Wilsons.

Þeir, sem sæti eiga í leyndarráðum þjóðanna, sanna það ætíð, þegar þeir segja æfisögur sínar, eða þegar þeim seint og síðarmeir er leyfilegt að kunngera hvað á daga þeirra hefir drifið, að almenningur hefir fremur lítið tækifæri að fylgjast með, þegar merkir og áhrifamiklir viðburðir eru að ske.

Meðan stríðið ógurlega geisaði yfir löndin, þá var bönnuð sala á Hearst-blöðunum í Canada. Þau unnu leynt og ljóst á móti Bretum. Á þeim tímum var erfitt að átta sig á stjórnmálastefnu þeirra. Vill það oft verða svo. Blöð þessi eru á yfirborðinu frjáls, hafa merka rithöfunda í sinni þjónustu, t. d. Dr. Frank Crane, sem sagt er að

John Gunnlaugur Holme og einkabarn þeirra hjóna einu eða tveim árum áður en hann lézt.

nái til tíu miljóna manns á dag, í gegnum blöð og tímarit; Arthur Brisbane og margir fleiri. Enginn blaðaútgefandi í Ameríku hefir nokkurn tíma haft eins mikil áhrif — eins mikið vald yfir verkafólki og útlendingum, eins og William R. Hearst.

Sýnishorn af vinahótum Brisbains til Englendinga:

"Hvað lengi munu fáeinir hyggnir menn á þokueyjunum brezku gefa fyrirskipanir til 300,000,000 á Indlandi, 400,0000,000 í Kína, og annara miljóna í Afríku og annars staðar. Svarið er auðfundið. Þessir fáu hugsandi menn halda áfram að gefa fyrirskipanir, þangað til að millíónirnar læra að hugsa fyrir sig sjálfar."

Arthur Brisbaine.

IV.

Það er vel skiljanlegt, að ungir fréttaritarar sækist eftir því að vinna við blöð, sem hafa jafn-mikla útbreiðslu, og þar sem jafn-margir ritsnillingar eiga leik á borði. En það er ekki heiglum hent, að klífa, hinn klettótta frægðartind, sem rís mót himinbláma — þar sem blaðamenn ganga til víga og véfrétta. Þar er stundum sleipt undir fæti og staksteinótt—krókastigir vandrataðir, sem liggja í gegn um fen og torfærur óteljandi. Mörgum, sem þann feril feta, verður fótaskortur; fylgja hrakförum þeim örlög grimm. Þótt þeir, sem verða fyrir þeim örlögum, haldi lífi og limum, ganga þeir öfugir og mæla annarlegum tungum. — Þeir spyrja sjálfa sig, þegar þeir eru að leita frétta: frá hverju skal segja, yfir hverju er okkur ætlað að þegja?

Abraham Lincoln sagði vinum sínum frá því, hvernig hann á æskuárum barðist við það, að skilja menn og málefni, "Eg man eftir því," sagði hann, "að eg fór oft inn í litla svefnherbergið mitt á kvöldin, eftir að eg hafði hlustað á samtal föður míns og nágranna okkar. Stundum gekk eg þar um gólf mikinn part nætur, til þess að skilja það sem mér fanst tvírætt, eða torskilið í samræðum þeirra. Eg gat ekki sofið, þar til eg hafði náð meiningu málsins og mergnum orðanna."

Það eru líklega nokkuð margmargir, sem einhvern tíma á æfinni minnast andvökustunda af svipuðum ástæðum, eins og Abraham Lincoln skýrir frá. John Holme hefir vafalaust verið einn í þeirra tölu. Hann var oft fenginn til þess að rekja refaslóðir kaupsýslumanna. Þeim sem þessar línur ritar er kunnugt um það, að hann rannsakaði hlutasölu félags, sem stofnað var í New York fyrir nokkrum árum. Það var skömmu eftir að hann kom þangað. Félag þetta seldi hluti í öllum mögulegu og ómögulegum fyrirtækjum. Í skýrslu, sem eg hefi hér fyrir framan mig, rekur John fjárglæfraferil sumra þessara manna, er framarlega stóðu í þessum grímuleik, manna, sem höfðu umboðsmenn sína í öllum áttum, til þess að selja hluti. Nú fyrir stuttu varð félag þetta gjaldþrota, rannsókn John's var hafin fyrir þremur árum.

Eg hefi engum Íslendingi kynst, sem verið hefir eins fróður viðvíkjandi starfsemi verzlunarfélaga af ýmsu tagi.

John skrifaði margar ritgjörðir fyrir "Photoplay" tímaritið, sem gekkst fyrir því, að hann var fenginn til þess að rannsaka hlutabréfasölu í hreyfimyndahúsum og starfsemi þeirra. Hann var bæði margspurull og óljúgfróður; sýndi skarpskygni og óhlutdrægni, hver sem í hlut átti. Það var eins og hann hefði sérstakar gáfur til þess að rannsaka það, sem öðrum er hulið.

Þegar John var í Chicago, þá gekk hann að eiga ungfrú Adu Fay Colins, sem hann hafði kynst við Minnesota háskóla, þau stunduðu þar nám saman. Það var 1912. Ári síðar fluttu þau til San Francisco. Árið 1915 komu þau til New York. John keypti hús í úthverfi borgarinnar, sem nefnist Flushing. Í New York starfaði hann síðustu sjö ár æfinnar og varð á þeim stutta tíma einn af bezt þektu blaðamönnum borgarinnar. Þess vegna segir Vilhjálmur Stefánsson: "Hann hafði betra tækifæri til varanlegrar frægðar og frama, þegar allar ástæður voru athugaðar, heldur en aðrir Íslendingar."

V.

Eftir að John kom til New York frá San Francisco, þá var hann fyrst fréttaritari við hið velþekta stórblað "New York Tribune". Síðar meðritstjóri (City Editor) við "The New York Evening Post". Árið 1919 sagði hann upp þeirri stöðu; hann var einn af þeim blaðamönnum, sem valdir voru til þess að rita um liðsöfnunartilraun Samveldismanna í Bandaríkjunum til þess að útnefna yfirforingja Leonard Wood fyrir forseta. Þá ritaði hann æfisögu Woods herforingja, sem hlaut mikla útbreiðslu, þrátt fyrir það þótt hinn valinkunni nýlendu - stjórnmálamaður Bandaríkjamanna í Philippineeyjum og Cuba, ekki næði útnefningu. — Hinir "dygðugu" flokksbræður hans óttuðust, að hann mundi hugsa meira um hagsmuni og velferð þjóðarinnar heldur en flokksins. Þess vegna völdu þeir Harding, góðgjarnan mann—þeir vissu, að hann mundi verða þeim þægari og eftirlátari.

Eins og kunnugt er, þá hefst kosningabarátta í Bandaríkjunum fleiri mánuðum á undan alríkjakjörfundi, þar sem fulltrúar úr öllum ríkjunum koma saman, til þess að velja forsetaefni. Oftast eru það fleiri en eitt ríki, sem hafa forsetaefni í vali. Allir drengir hafa lesið um, eða þekkja einhvern, sem í þeirra augum er hetja. Mjög mörg ríkin í sambandinu eiga einhvern son, sem þeim finst að ætti að hljóta þann heiður, að verða útvalinn fyrir forsetaembættið. Fyrir þeim heiðri verða þeir oftast, sem vel hafa staðið í stöðu sinni sem ríkisstjórar, þeir, sem hafa verið kosnir tvö eða þrjú kjörtímabil samfleytt. Oftast nær eru einhverjir úr öldungadeildinni í Washington í vali, og stundum ná þeir kosningu.

Það er sagt að flestalla drengi í Bandaríkjunum, dreymi dagdrauma um það, að þeir einhvern tíma flytji í "Hvítahúsið", sem er bústaður forsetans. Yfir því hvílir geislabaugur og helgiljómi í þeirra augum. Margir hafa gert garðinn frægan; borgin heitir eftir föður þjóðarinnar (George Washington er nefndur "faðir" þjóðarinnar), hann var sá, sem fyrstur flutti í Hvítahúsið, þótt það væri þá á öðrum stað.

Forsetaembættið er af mörgum talið veglegasta, og um leið vandasamasta og ábyrgðarfylsta embættið í heiminum. Það eru ekki neinar ýkjur, að öll þjóðin hugsar með fögnuði til þess tíma, þegar líður að forsetakosningum. Börn og unglingar hlakka til þess, einsog börnin á Íslandi hlökkuðu til stórhátíða. Það er eins og nýtt líf og fjör færist í alla. Er þó oft lítið ungs manns gaman í Bandaríkjunum, þjóðin er á æskuskeiði og í vorhug. Listamennirnir draga og mála fegurri myndir, skáldin yrkja skáldlegri kvæði, semja lög með léttari og glaðari tónum. Ræðumenn og rithöfundar sanna þá daglega í verkunum, hversu hamingjusamir þeir eru. Bændur skeyta sjaldnar skapi sínu á vinnuhjúunum — sinna búverkum með bjartari vonum og glaðlegra málfæri. — fyndni þeirra er blönduð þægilegum áfengfisanda. — Svo þegar kosningarnar eru afstaðnar, spyrja börnin skapstirða feður og mæður, sem orðið hafa fyrir vonbrigðum: "hvað er langt til næstu kosninga?"

Það, sem hefir verið sagt hér að framan, gefur ofurlitla hugmynd um kosningabardaga þann, þar sem landi okkar John Holme var fréttaumsjónarmaður í tuttugu austurríkjum Bandaríkjanna. Er mér sagt, að hann hafi skrifað flestallar ritgerðirnar sjálfur, fyrir blöð þau og tímait, sem aðstoðuðu útnefningu Leonards Wood. Það sannar bezt hvaða álit var á John Holme, að hann var valinn fyrir þetta starf, og látinn rita æfisögu þess manns, sem hann hafði svo mikið álit á — mikilhæfasta og merkasta þátttakanda í þessum kappleik. — Þarna var íslenzki sveitadrengurinn búsettur—heimfluttur inn í draumaríki æskuáranna, miljónir manna lásu daglega það, sem hann ritaði.

Það eru fleiri en Bandaríkjamenn sjálfir, sem áhuga sýna fyrir því, hver muni verða kosinn. Fjarlægar stórþjóðir velja færustu fréttaritarana til þess að rannsaka æfistörf og hæfileika þeirra, sem líklegastir eru til þess að ná kosningu. Allir spyrja, hver verða muni fyrir heiðrinum, sem svo margir sækjast eftir.

Vanalega fer það svo með þá, sem koma hér börn að aldri, að föðurland að fornir átthagar gleymast. Fæstir hafa mikinn tíma að spara, til þess að fylgjast þar með skýjafari og veðurspádómum. John Holme hafði allra manna bezt lag á því, að lána þeim lærisveinum fylgd sína, sem ferðast fylgdar- og vegabréfalausir í sannleiksleit, "í gróðurskreyttum, geislaríkum haga", hvar sem þeir

voru búsettir. Blaðamenn í Ameríku, víðast hvar, sérstaklega í New York, hafa um svo margt að hugsa—í mörg horn að líta. Þeir, sem kunnugir eru verkahring þeirra, ganga út frá því sem sjálfsögðu, að veðurbarin útsker í heimskautalöndum eigi lítið inni í sálarlífi þeirra, sem aldir eru upp í Ameríku. Þessu var ekki þannig varið með John Holme. Eg átti oft tal við hann þrjú síðustu árin, sem hann lifði, sérstaklega um það leyti, sem sýningin var haldin í New York: "America's Making". Nærri því æfinlega snerist tal hans að einhverju, sem íslenzkt var. Eg spurði sjálfan mig, hvort John væri einn í þeirra tölu, sem tryði því, að Íslendingar væru vitrari en aðrar þjóðir. Þóttist eg viss um, að svo var ekki. Það var trygð hans við ættstofn, ljóð og land. Hann hafði óvenjulega næma fegurðar tilfinningu — unni listaverkum og öllu, sem fínt var heflað. Hann skildi mikið betur það, sem felst í enska orðinu "culture", en við Íslendingar gerum alment. Hann unni þróttmiklum hugsunum, og fagurt mál og fjölskrúðugt, heillaði sál hans.

VI.

"Yngstu söngmenn Íslands" var eitt af því allra síðasta, sem John Holme ritaði fyrir "The American Scandinavian Review". Stutt en gagnorð lýsing á skáldskap bókmenta starfsemi Íslendinga á síðari árum. Ritgjörð þessi er einkar fjörlega rituð og krydduð skáldlegum líkingum. Útlaginn sendir síðustu kveðju — hann minnist Fjallkonunnar oftar en einu sinni, nefnir hana "Mountain Lady".

"Það er ekki óvanalegt á Íslandi,' segir hann, "að finna skáld, sem er einnig duglegur bóndi, læknir eða lögmaður. Einn allra fremsti fjármálafræðingur landsins, hefir samið leikrit og kveðið fögur kvæði. Skáldin verða að vinna fyrir sér, hafa ljóðagerð í hjáverkum, sér til skemtunar." John hafði mjög mikið álit á Þorsteini Erlingsyni og Guðmundi Friðjónssyni. Var það skoðun hans, að þeir hefðu haft einna mest áhrif á alþýðuna, nú á síðari árum. Hann áleit Stephan G. eitt allra mesta skáldið, sem nú er uppi. Kristján N. Júlíus (K.N.) var sá Vestur-Íslendingur, sem hann talaði oftast um. Hann gleymir ekki K. N. í þessari síðustu ritgerð um yngstu söngmenn Fjallkonunnar. John segir, að K. N. hafi "ræktað jörðina, og kveðið fögur, fjörug glettnis- og gamankvæði, síðastliðin þrjátíu ár. K. N. er vel þroskaður, meinfyndinn, heimspekingur; þegar honum tekst bezt, þá minnir hann mig á Heine."

John Holme var giftur innfæddri Ameríkukonu, starfaði alt af með innlendu fólki. Hafði hann því lítið tækifæri til þess að tala íslenzku. Nærri því í hvert skifti, sem eg hitti hann, þá hafði hann yfir hálfa eða heila vísu eftir K. N., sem eg hafði ekki heyrt hann hafa yfir áður. Spurði eg því sjálfan mig þeirrar spurningar:

er það K. N., sem hjálpar John Holme mest til þess að viðhalda íslenzkunni?

Frú Ada Holme hefir góðfúslega lánað mér fjölda af bréfum, sem henni voru skrifuð við fráfall manns hennar. Með hennar leyfi set eg hér útdrátt úr einu þeirra. Skýrir það sig sjálft.

"Stjónarnefnd Svensku-Ameríkönsku fréttastofunnar í New York fól mér á hendur að rita yður, til þess að láta yður vita, hversu mikið við höfum mist, við fráfall manns yðar. — Eins og yður er ef til vill kunnugt, þá átti John Holme manna mestan þátt í því, að skrifstofa þessi var stofnuð; hann var okkur til meiri uppörfunar, en við getum með orðum lýst. Þekking, einlægur áhugi fyrir norrænum bókmentum, og svo það, sem mest var um vert, hinir snjöllu rithöfundshæfileikar hans, gleymast okkur seint. Við sendum yður innilegustu hluttekning þeirra, sem störfuðu með manni yðar hér. Hann var persónlegur vinur okkar allra."

(Dr.) Borje Brilioth,
ritari.

VII.

John Holme gerði sér glæsilegar vonir um, að Ísland mundi njóta góðs af stofnun Svensku fréttaskrifstofunnar, og auka sannari þekkingu á landi og þjóð. Hann ásetti sér að vinna að því, að láta "The American Scandinavian Review" flytja fréttir frá Íslandi í hverjum mánuði, eins og frá hinum skandinavisku löndunum.

John Holme hafði brennandi áhuga fyrir því, að afkomendur íslenzku landnemanna settu markið hátt. Fann enga ástæðu fyrir því, að þeir þyrftu að leita sér skjóls að baki annara. Endar hann ritgjörð sína, "Yngstu söngmenn Íslands", með eftirtektarverðum hvatningarorðum

"Hér í Ameríku, hafa Íslendingar verið duglegir bændur, kaupmenn, læknar, lögmenn og kennarar. Það er trú mín, að nú í dag séu tví-höfðaðir drengir (two-headed youngsters) að leika sér á hinum frjósömu, sléttu bændabýlum í Minnesota og Saskatchewan, sonarsynir landnemanna frá litlu eyjunni norður við heimskaut, sem innan hálfrar aldar verða komnir til valda í ríki heimsbókmentanna. Eða hefir andi þeirra tapað hinu skapandi ímyndunarafli forfeðranna, við það að flytja til Ameríku? Víkingslundin, hetjuandinn, æfintýralöngunin, hefir ávalt lifað í bókmentum og skáldskap sögueyjarinnar. Ljóð, sögur og þulur liðinna alda, hafa haft sinn töframátt, til þess að leiða og lyfta þeim, sem listum unna. Hin yngstu skáld og listamenn stilla betur strengi hörpunnar, eftir tónum og sál landsins, og hinna fornu landvætta, en forfeður þeirra. Þeir sjá hina grænklæddu huldumey á sjónarhæðum Fjallkonunnar."

"Upp á himin mundu ganga bergrisar, ef öllum væri fært á Bifröst, þeim, er fara vilja. Margið staðir eru á himni fagrir, en þar er hvarvetna guðleg vörn fyrir."

Þökk fyrir sannleiksást og hrein-

skilni þína, John Gunnlaugur Holme, og hversu djarfmannlega að þú varðir Bifröst fyrir bergrisum í Bjarmalandi, "þótt sárt þér blæddi til ólífis inn." "Það skiftir engu, hvort himinn sá, sem þú nú byggir, heitir Andlangur eða Víðbláinn, því ljósálfar einir hyggjum vér, að nú byggi þá staði."

New York, á sumardaginn, fyrsta, 1923.

Hólsfjöll.

Eftir **Friðrik Guðmundsson.**

Inst til lands frá Íshafsströnd,
efst til fjalla' í manna bygðum
æsku minnar liggja lönd.
Lengi þaðan togna bönd,
þau sem vefja hug og hönd
og hjartað fylla skýrum dygðum.
Inst til lands frá Íshafsströnd,
efst til fjalla' í mannabygðum

Stærri hvergi' á Fróni finst
fjallahringur prýðilegur.
Því, sem eldi' og vatni vinst,
verður þar til hlítar kynst.
Þar hjá gætir mannsins minst,
móðurskautið þyngra vegur.
Stærri hvergi' á Fróni finst
fjallahringur prýðilegur.

Fjallamóðan ferðalöng
flúðir gnýr á báðar mundir,
hvessir róminn strengjaströng,
— stolt af nýrri mittisspöng.
Brattir álar semja söng,
syngja Hljóðaklettar undir.
Fjallamóðan ferðalöng
flúðir gnýr á báðar mundir.

Kóngur fossa í klettahöll,
kraftastór í ölduróti,
herjar voldug hamratröll,
hermir lýði veðraföll.
Býðst að græða víðan völl,
ef vilji' og þekking taka' á móti.
Kóngur fossa í klettahöll,
kraftastór í ölduróti.

Þarna í landi Kristján kvað
kvæðin mörg, sem aldrei fyrnast.
Heiði næst, á háum stað,
hugsjónirnar berast að;
fjallablærinn fæðir það,
feiknaöfl í huga spyrnast.
Þarna í landi Kristján kvað
kvæðin mörg, sem aldrei fyrnast.

Fræga þroskans fjallasveit,
feðra minna kærust storðin —
Þar sem fyrst eg ljósið leit,
litlu barnaskónum sleit,
hvar eg léttur lék á reit
og lærði' af móðurvörum orðin.
Fræga þroskans fjallasveit,
feðra minna kærust storðin.

Meðan elur kvistur kind
og kraftur býr í töðuvelli,
í blómsturhvammi lifir lind,
lögur speglar fjallatind,
börnum þínum blíðleit mynd
býr í hverju leiti' og felli.
Meðan elur kvistur kind
og og kraftur býr í töðuvelli.

Þegar hinzt eg héðan fer,
því háleitasta sízt eg gleymi.
Ímynd Guðs, sem andinn sér
við árdagsól í faðmi þér,
varanlegri verður mér
í veruleikans blíða heimi.
Þegar hinst eg héðan fer,
því háleitasta sízt eg gleymi.

Jón Sigurðsson, forseti.

17. *júní* 1926.

Blíðsól frá bláum geim
blikhjúpi vefur grund,
fjallbrjóstin gróðurgræn;
glitstafar ránar-sund.
Angan af ungri rós
árdegis svali ber;
vorhimin víðir blár
vefur í fangi sér.

Vorelskur vors í dýrð,
vorgjafi fæddist lands;
barn hvert, sem máls á mátt,
minningu blessar hans.
Nafn hans, sem hjartablóð
helgaði' og líf sitt alt
alþjóðar æðstu heill,
aldrei er gleymsku fátt.

Harðstjórnar kreptu klær;
kúgun var þjóðin seld;
sáldofnir sátu menn,
sólvana, skorti eld.
Veggþrengsli, loftsins lægð
ljóðþresti kyrkja mál;
fæst eigi fylling lífs
fjötraðri hönd og sál.

Dags var af djúpi þörf;
döggfalls á skrældan meið;
hrópuðu í himingeim
hjörtu um líkn í neyð.
Geisli braust gegnum ský,
guðsendur, vakti frón.
Dagfaðir landi og lýð,
langþjáðum varðstu *Jón*.

Eygi eg ógna þjóð
útlenda vopna-sveit;
kóngsvaldi og kúgun skal
kotlandið vinna heit.

Rísa úr sess eg sé
sviptignan skörung-mann;
augnaráð Íslending
aldregi djarfar brann.

Hljómar um háan sal
hvellar en lúður mál:
"Ólögum mæli eg mót!"
máttugra en víga-stál.
Rísa úr sess eg sé
samherja alt um kring:
"Andmælum allir vér!"
ómar um gjörvalt þing.

Merkið var mundað vel;
mörkuð var starfa-braut
hetju sem hæst sér kaus
hlutverk, og marga þraut.
Greypti á glæstan hjálm
gullorðin, máttar-rík:
"Sannleiks af sigur-leið,
sóknbrattri, aldrei vík!"

Brá eigi heldur heit;
hraustur í fylking stóð,
fremstur unz féll að mold,
fannirnar tróð og glóð.
Dáðríkra dagsverk lífs
dýrra ei nokkur vann;
sannlega sæmd er þjóð
syrgi hún slíkan mann.

Ljóma um líka hans
leiftur, sem gylla höf;
alt fram, á alda-kvöld
ilmur á þeirra gröf.
Nafn hans, sem hjartablóð
helgar og líf sitt alt
alþjóðar æðstu heill,
aldrei er gleymsku falt.

Richard Beck.

Hlutdeild Íslands í heimsbókmentunum.

Eftir Richard Beck, Ph. D.

(Erindi flutt á ensku við St. Olaf College og víðar.)

Illa lætur heiti ættlands vors í eyrum útlendinga. Enginn væntir þess, að rósir eða andans gróður spretti í skauti frosts og fanna. Sann-nefni getur Íslandsheitið þó vart talist; það lýsir að eins einni hlið ættjarðar vorrar. Eigi svo að skilja, að nóg sé eigi jökla-auðlegð á Íslandi, en margt er þar einnig eldfjalla, og það, sem betra er: mýkri drættir í landsins svip — græn engi, tún og gróðursælir dalir. Satt er það, að loftslag er æði ómilt á Íslandi, en kostur er þar með löstum. Í því sambandi má vitna til ummæla þess Íslendings, sem frægastur mun nú, Vilhjálms Stefánssonar landkönnuðs. Hann segir á einum stað í ritum sínum, að þó því verði eigi neitað að kaffi, baðmull og sykur séu heiminum mikils virði, þá neyðist menn samt til að játa það, að þýðingarmesta uppskera lands hvers sé þjóðin sjálf, að loftslag geti eigi gott talist, þó fegurstu sveitir þroskist, ef mennirnir hrörni. Fáir munu efa sannleik þeirra orða.

Áhrif þjóðanna eru heldur eigi komin undir höfðatölu; gildi þeirra fer eftir kostum og atgjörvi, en eigi fjölda mannflokksins. Frægð landa er eigi mæld í ferhyrningsmílum. Grikkland og Gyðingaland, þau löndin, sem að flestra dómi munu hafa lagt stærstan skerf til heimsmenningarinnar, eru aðeins helmingi stærri en annað minsta fylki Canada, Nýja-Skotland. Ísland, með einar hundrað þúsundir íbúa, er á stærð við Grikkland. Hefir það einnig, og mun það sumum kynlegt virðast, verið nefnt "Grikklandið í Norðri". Ísland er miðstöð fræða þeirra fornra, sem snerta Norðurlandabúa og allan hinn germanska þjóðbálk. Hversu er slíku farið? Þeirri spurningu skal nú leitast við að svara.

Saga íslenzkra bókmenta hefst með landnámi Norðmanna á Íslandi. En bókmentirnar eru ávöxturinn af reynslu þjóðanna, skuggi hugmyndalífs þeirra og hugsana. Skapferli, atgjörvi og lífskjör manna þeirra, sem Ísland bygðu, réðu því miklu um brag og þroska forn-íslenzkra bókmenta. Er því eigi ónauðsynlegt, að gera sér fulla grein atburða þeirra, sem til þess lágu, að Norðmenn leituðu til Íslands, og eins hins, hversu landnemarnir voru skapi farnir.

Landnám Íslands átti beinlínis rætur sínar að rekja til breyttra stjórnar- og stéttarhaga í Noregi. Haraldur hárfagri hafði fyrstur manna, svo sögur fari af, lagt undir sig landið alt. Varpaði hann eign sinni á jarðeignir manna, og gerði þá sér skattskylda. Slíkar kröfur voru ofraun mörgum manni, einkanlega þeim, sem höfðingjar voru eða tiginna ætta. Að ganga þannig á rétt þeirra, voru

óheyrð firn. Frjálshuga mönnum og metnaðargjörnum varð slík kvöð of þung byrði. Frelsi í útlegð, töldu þeir sæmra áþján heima á ættjörðinni. Eigi löngu fyrir þennan tíma höfðu norrænir víkingar fundið Ísland. Það varð friðarhöfn þessum frjálshuga Norðmönnum.

Margir landnámsmanna voru, sem bent hefir verið á, stórættaðir, sumir konungbornir. Heima fyrir höfðu þeir verið leiðtogar í stjórn- og trúmálum. Í sínu nýja heimkynni gerðust þeir einnig forystumenn. Slíkum mönnu var það metnaðar- og sæmdar-auki, að varðveita sagnirnar um frægð og atgjörvi forfeðranna. Þannig barst mikill sagnaforði til Íslands og geymdist þar á vörum manna löngu eftir að gleymst hafði í hinum upprunalegu heimkynnum.

Vert er og að geta þess, að margir landnemanna voru menn víðförlir. Á víkingaferðum sínum höfðu þeir komið víða við; kynst siðum og lífsháttum ýmsra þjóða, konungum og hirðlífi þeirra. Aðrir landnámsmanna voru kaupmenn, er eigi höfðu óvíðar farið, en bræður þeirra, víkingarnir. Í ferðum þessara manna gerðist margt frásagnarvert..

Fleira gerðist einnig til söguefna. Landnámsmenn Íslands voru menn með miklu viljaþreki og djúpum tilfinningum. Voru þeir vanir því, að láta eigi hlut sinn fyrir neinum, og vildu engum háðir vera. Hefndir voru þeim einnig heilög skylda. Mörg gerðust því vígaferlin meðal þeirra. Voru slíkar deilur, hvort sem var milli einstakra manna eða heilla ætta, mjög í frásögur færðar. Lærði ein kynslóðin þær af annari, því að fátt þótti betra til skemtunar, en sögur, ef vel voru sagðar.

Miklar mætur höfðu forn-Íslendingar einnig á erlendum fréttum, enda var náið sambandið og samgöngur miklar við önnur Norðurlönd og Bretlandseyjar. Var slíkt hægt um hönd, þar sem tunga sú, sem töluð var á Íslandi í fornöld, var mælt mál allra Norðurlanda og mikils hluta Englands. Þannig barst því mikill fróðleikur til Íslands.

Fleira kemur hér einnig til greina. Meðal landnámsmanna Íslands, og sér í lagi meðal hinna fyrstu afkomenda þeirra, var margt skálda. Voru þau mjög í heiðri höfð, því að eigi höfðu forfeður vorir minni mætur á skáldskap en sagnafróðleik. Svipar þessum fornísIenzku skáldum að ýmsu til farandskáldanna frakknesku. Tíðum eru þau menn af góðu bergi brotnir; fara á unga aldri utan og gerast um lengra eða skemmra skeið hirðmenn einhvers konungsins eða jarlsins. Taka þeir fullan þátt í kjörum herra sinna, lofa sigurvinninga þeirra, og frægja í ljóðum dauða þeirra, ef þeir falla eigi við hlið þeirra á vígvellinum. Tilfinningarík voru skáld þessi og eigi ósjaldan ógæfusöm í ástum. Vildu þeir engum minni vera skáld-bræðra sinna; skjótir til varnar, ef á þá var ráðist, jafnvígir á að beita sverðinu sem tungunni. En neit-

að verður því eigi, að langt komust margir þeirra í list sinni.

Fóru svo leikar, að Íslendingar urðu meðal Norðurlandabúa einvaldir á sviði skáldskaparins, verndarar aðal-heimilda forn-norrænna sagna — og goðafræði. Lengi geymdust fræði þessi á vörum þjóðarinnar, unz þau voru í letur færð, flest á 12. og 13. öld. Langt er síðan fræðimenn sáu og skildu gildi rita þessara, og enn fer frægð þeirra vaxandi.

Þrjár eru aðal-greinir forn-íslenzkra bókmenta.*) Fyrst má nefna skálda-kvæðin. Er til mikill fjöldi þeirra. Að efni til eru þau flest lof um konunga og sigurvinningar þeirra, en nokkur eru harmsljóð eða ásta. Höfundarnir eru skáld þau, sem fyr var lýst. Eru kvæði þeirra full líkinga og oft torskilin að máli. En kraftur er oft í frásögninni, og lýsingar atburða og manna margar snjallar.

Næst má telja sögurnar. Er margvíslegt efni þeirra. Skýra sumar frá afreksverkum fornhetja, er uppi voru svo snemma á öldum, að vér kunnum þeirra fá deili. Eru sögukapparnir ofurmenni að hreysti og afrekum. Aðrar sagnanna eru um konunga, einkanlega þá, er Noregi réðu. — Loks eru Íslendingasögur, er skýra frá æfi og vígaferlum voldugra ættarhöfðingja, forlögum skálda eða örlögum útlaga. Eins og nafnið bendir til, eru sögur þessar um menn, sem á Íslandi dvöldu.

Þriðja grein íslenzkra fornbókmenta eru Eddukvæðin. Skulu hér nánar ræddar Íslendingasögurnar og Eddurnar.

Íslendingasögur hafa verið nefndar óbundinn hetju - kveðskapur (prose epic). Prófessor Ker, og fáir gátu af meira lærmdómi talað um þetta efni, kvað sögur þessar vera fullkomnastann hetjukveðskap Norðurlanda. Eru þau ummæli fjarri því að vera ástæðulaus. Í lífi forfeðra vorra á fyrstu öldum þjóðveldisins íslenzka, voru öll þau skilyrði fyrir hendi, sem skapað geta hetju-sögur. Það voru aldir kapps og hugdirfsku. Þjóðfélagsskipunin lagði litlar hömlur á athafnir einstaklingsins. Í fáum orðum sagt: þá var hetju-öld. Upp úr slíkum jarðvegi einum spretta sögu- og hetjuljóð. Íslendingasögur eru því frásagnir um hrausta kappa og um afrek þeirra og vígaferli. Mismunandi eru sögur þessar að lengd og bókmentagildi; eigi er heldur jafnt sögulegt gildi þeirra. En allar eru þær hrífandi aflestrar og eiga marga kosti sannra bókmenta. Fyrst má telja þann kostinn, hve kjarn-orðar og gagn-orðar þær eru. Enga ónytjumælgi er þar að finna. Frásögnin er eðlileg, tilgerðarlaus með öllu. Annar kostur sagnanna er sá, að ritarinn blandar sér eigi í frásögnina; lætur lítið eða ekkert á sér bera. Sjaldan fellir hann dóm á breytni manna. Eru sögurnar því snauðar að beinum siðakenningum. Söguhetjurnar lýsa

*) Eðlilegra hefði máské verið að fylgja hinni vanalegu niðurröðun: Eddukvæði, skáldakvæði og sögur, en breytt var út frá því af ýmsum ástæðum.

sér í orðum sínum og athöfnum. Frásögnin er því líkust, sem þar hafi hlutlaus áhorfandi um fjallað. En slíkt er háttur hinna beztu skáldsagnahöfunda. Söguriturunum fornu hefir eflaust skilist, að þeir voru að færa í letur efni, sem var svo að kalla almenningseign, en ekki þeirra eigið. Létu þeir því eigi nafns síns getið. Vera má, að þeim hafi eigi heldur verið eins ant um ritfrægð sína og síðari alda mönnum. Venjulega er snildarbragur á frásögninni, prýðilega með efni farið. Þess vegna eiga margar sagnanna slíkt listgildi, að aldrei rýrist. Í Íslendingasögum er sem heyra megi hjartaslög þeirrar miklu aldar, sem skapaði þær.

Frægust allra Íslendinga-sagna er Njálssaga. Sir G. W. Dasent, sem þýtt hefir hana snildarlega á Ensku, mælir svo um hana: "Harm saga þessi er öllum öðrum sögunum fremri sökum sannleiks í frásögn og fegurð." Dr. Guðbrandur Vigfússon kvað Njálu bera af hinu sögunum sem gull af eir. Afburða snjallar og glöggar eru skapbrigða - lýsingar höfundar. Rétt er eins og söguhetjurnar lifi og hrærist fyrir augum vorum, og það, sem meira er um vert, oss opnast sýn inn í sál þeirra og hjörtu. Gott dæmi frásagnarsnildar höfundar er lýsingin á dauða Njáls og Bergþóru. Máttur er í stílnum og þó djúp tilfinning, en hvorttveggja hæfir efninu.

Eigi er sögulegt gildi Íslendingasagna minna en bókmentalegt gildi þeirra. Eru þær að jafnaði glöggar og áreiðanlegar myndir úr íslenzku þjóðlífi á söguöldinni. Í þeim speglast fornaldarmenning, eigi aðeins Íslands eins, heldur einnig allra Norðurlanda. Hvergi fræðumst vér meir eða betur um skapferli forfeðra vorra. Hversu voru þeir skapi farnir?

Eigi ósjaldan fyllumst vér svo ánægju yfir fullkomnan vorri og manngöfgi, að oss hættir við að álíta fornaldarbúa Norðurlanda siðlitla villimenn. Hvernig lýsa sögurnar þeim? Þeir lifðu á manndómsöld; menn urðu að sýna það í verki, að þeir væru einhvers virði. Að skipa rúm sitt vel, vera maður með mönnum, þótti forfeðrum vorum miklu varða. Þó menn þessir væru víkingar, "á heiðvirðan hátt" — eins og einn rithöfundur kemst að orði,—voru þeir gæddir ríkri sóma-tilfinningu. Undirferli og bakmælgi voru þeim viðurstygð, og eigi síður hitt, að ráðast að mönnum að óvörum á næturþeli. Gestrisnir voru þeir óvinum sem vinum. Loforð skyldi efnt; unninn eiður var þeim heilagt boðorð.

Þá hættir oss einnig við að álíta forfeður vora óhófsmenn mikla í mat og drykk. Eigi verður því neitað, að svo var því farið við ýms tækifæri, einkanlega á hátíðum og í veizlum. Hversdagslíf þeirra var þó hófsamt og sundurgerðarlaust. "Morgunstund gefur gull í mund," má með sanni segja, að verið hafi lífsregla margra þeirra. "Ár skal rísa," kvað Egill Skallagrímsson; var það bergmál ráðandi lífsskoðunar.

Iðjuleysingjar voru forfeður vorir eigi. Mælt hefir verið, að mannvíg hafi verið þeirra helzta iðja. Þarna er sagan aðeins hálfsögð, og eigi sá hluti, sem betri er. Flestir voru þeir starfsmenn miklir. Þeir áttu dvöl, þar sem hraustra handa er þörf til þess að afla sér fjársjóða úr skauti náttúrunnar. Erfiðisvinnu alla töldu þeir heiðvirða. Höfðingjarnir helztu töldu sér það ekki vansæmd, að vinna að kornyrkju eða fjárhirðing.

Eitt var það í þjóðfélagslífi feðra vorra, sem mjög er merkilegt og lýsir einnig skaplyndi þeirra. Eg álít sem sé, að réttindi þau, sem konur njóta í þjóðfélagi hverju, séu eigi ótíðum mælikvarði menningar þjóðar þeirrar, sem í hlut á. Sögurnar fræða oss um það, að meðal forfeðra vorra nutu konur og karlar mikið til sömu réttinda. Margar aldir hefir það tekið kristnar þjóðir, að komast á það þroskastig.

Vissulega geyma sögurnar margar myndir feðra vorra. Skapferli þeirra birtist þar í öllum sínum andstæðum: hörkulegt og kalt, hlýtt og milt. Gamansemi áttu þeir til og fyndni. Kýmni bregður fyrir í fornritum vorum. Það rýrir eigi list Snorra, að hann vefur gamansögur inn í frásögn sína. Sumir menn kannast við frásögnina um húsfreyju þá, er kunni því eigi að konungurinn notaði miðbik handklæðisins um morguninn til að þerra andlit sitt, er hann skyldi notað hafa neðri enda þurkunnar að morgni, miðbikið um hádegið, og efri hlutann að kveldi, og þannig sparaði húsfreyju tvö handklæði. En tíðum er fyndni sagnanna köld.

Mörg dæmi hinnar göfugustu hugdirfsku, er vel hefði sæmt Spartverjum hinum fornu, er að finna í sögum vorum. Ein deyjandi hetjan biður konu sína að gráta sig eigi, svo að heit tárin brenni eigi brjóst sitt og geri sér óhægt um hvíld.

Mörg er í sögunum mynd hinnar frábærustu tryggðar og trúfestu. Bergþóra brennur inni með Njáli og var henni þó útganga boðin. Á vorum dögum, þegar eiðarnir helgu unnir fyrir altarinu eru svo oft að engu hafðir, hljóma ódauðlegu orðin hennar Bergþóru: "Ung var ek gefin Njáli, ok hefi ek honum því heitit, at eitt skyldi yfir oss bæði ganga", oss í eyrum sem skær himinhljómur.

Ættjarðarástin sanna, eigi sú tegund hennar, sem hatar alt það, sem útlent er, lýsir sér í hinum alkunnu orðum Gunnars: "Fögr er hlíðin, svá fögr, at mér hefir hún aldrei jafn-fögr sýnst; bleik ir akrar ok slegin tún; mun ek heim snúa ok hvergi fara."

Þá fræða sögurnar oss einnig um andlegt atgjörvi norrænna manna. Snjalt var svar Snorra goða, þá er verið var að ræða um kristnitökuna. Kom fregn um það á þingið, að eldflóð stefndi á bæ eins goðans. Kváðu heiðnir menn það litla furðu, að goðin væru reið slíkum ræðum, sem þar hefðu haldnar verið á þinginu. Spurði Snorri þá, hverju goðin hefðu reið

verið, þá er hraunleðjan rann yfir stað þann, sem þeir stóðu á. Fátt varð um svörin af hálfu heiðinna manna.

Á nú við að ræða heimsskoðun og lífsskoðanir feðra vorra. Vér höfum kynst að nokkru ytra lífi þeirra. Víst er það mikils virði, en miklu er það þó þýðingarmeira, að líta augum hið allra helgasta musterisins: sál þeirra og hugsanalíf. Því lýsa Eddurnar bezt. En þær eru tvö stórmerkileg söfn fornkvæða íslenzkra, Snorra- og Sæmundar-Edda. Þar sem hin síðarnefnda er enn betri skuggsjá menningarþroska og hugsunarháttar forfeðra vorra, en hin fyrri, skal hennar nánar getið Hún er sá brunnur, sem ausa verður af, vilji menn kynnast goðafræði og hetjusögum Norðurlanda. Búningur Eddukvæðanna er óbrotinn, en eigi að síður áhrifamikill. Engin deili vitum vér höfundanna, en flest munu kvæðin til orðin milli 900 og 1100. Var þá skáldskaparöld mikil á Íslandi. Eigi voru kvæðin þó í letur færð fyr en milli 1100 og 1250. Mjög hefir fræðimenn greint á um heimkynni kvæðanna. Út í það skal eigi farið. Hitt er víst, að þau hafa geymst hjá oss Íslendingum; á það verða engar brigður bornar. Upprunalega munu Eddukvæðin verið hafa þjóð-kvæði, lifað á vörum manna, en fegruð eru þau og fullkomnuð af meistarahendi. Þess bera mörg þeirra ljósan vottinn.

Sæmundar-Edda hefst á Völuspá og á það vel við. Kalla má að hún sé norræn sköpunarsaga veraldar. En eigi segir hún þó aðeins upphaf heims og mannkyns, og jafnvel guðanna sjálfra, heldur einnig örlög veraldar, manna og goða. Hvaðan kom eg? Hver em eg? Hvert er för minni heitið? Við þessar spurningar hefir mannsandinn verið að glíma frá alda öðli og gerir enn. Völuspá birtir oss svör forfeðra vorra við þessum eilífu spurningum. Spádóms blær og tignar hvílir yfir frásögninni. Leyndardómsfull eru orð völvunnar og þrungin af efni; djúp og máttug, en oft torskilin. Í eftirfarandi erindi verðum vér oss glögglega meðvitandi óendanleiks hins auða geims áður heimur var skapaður.

"vara sandr né sær
né svalar unnir,
jörð fansk æva
né upphiminn,
gap var ginnunga,
en gras hvergi."

Dásamlegar eru þessar ljóðlínur; hér hefir stórskáld að verki verið. Þá er hún kröftug lýsing þessi á örlögum jarðar:

"Sól tér sortna,
sígr fold í mar,
hverfa af himni
heiðar stjörnr;
geisar eimi
ok aldrnari
leikr hár hiti
við himin sjálfan."

Fegurð frásagnarmáta Völuspár og göfgi kvæðisins, eru ómótstæðileg. Eins og djúpir orgtónar hljóma orð þessi eyrum vorum og vér fyllust lotning.

Enda á Völuspá engan jafna í fornbókmentum vorum og þó víðar sé leitað.

Geta má annars Eddukvæðis, sem bæði er hrífandi og merkilegt. Það eru Hávamál, sem nefnd hafa verið *norræn orðskviðabók.* Hafa þau inni að halda lífs-speki og siðakenningar feðra vorra. Sum um virðist ef til vill að heimspeki sú sé ekki háfleyg, en margar eru þar hollar lífsreglur og hagkvæmar. Forfeðrum vorum skildist, að vizkan og þekkingin verða veganesti drjúgt á lífsins leið. Því segir í Hávamálum:

"Byrði betri
berrat maðr brautu at
en sé mannvit mikit:
auði betra þikkir
þat í ókunnum stað.
slíkt er válaðs vera."

En hver er förunauturinn versti? Eigi stendur á svarinu:

"Vegnest verra
vegr hann velli at
en sé ofdrykkja öls."

Er því svo að sjá, sem víkingarnir hafi fundið þörf bindindis og kannske bannlaga.

Hyggist menn að ná fullum þroska, dugir þeim eigi að lifa sjálfum sér. Samvinnu og samlífs er þörf, eigi menn að ná fullum andans þroska:

"Brandr af brandi
brennr unz brunninn er,
funi kveykisk af funa;
maðr af manni
verðr að máli kuðr

Tilfinningaríkir voru feður vorir; ástríðu-menn miklir. Holger Drachmann, skáldið danska, lýsir Íslandi fornaldarinnar svo í einu kvæða sinna, að þar: "vegi maður óvin sinn, en bregðist aldrei vini sínum, þar sé hatur jafnan hatur, og ástin jafnan ást um eilífð." Lýsingin er eigi fjarri sanni. Svo segir í Hávamálum:

"Vin sínum skal
maðr vinr vera,
þeim ok þess vin;
en óvinar síns
skyli engi maðr
vinar vinr vera."

Það er réttlæti gamla testamentisins: "Auga fyrir auga". Forfeður vorir þektu eigi boðorðið guðlegasta: "Elska skaltu náunga þinn sem sjálfan þig." Sanngjarnt er því eigi, að meta þá á vog kristninnar. Þó höfum vér séð það af sögunum að margt var göfugt í fari þeirra. Þeir voru menn tryggir í lund, hugdjarfir og hraustir. Það sem forn sagnritari skrifaði um Fríslendinga, er jafn-satt um frændur þeirra á Norðurlöndum: "Þeir eru menn miklir vexti, ráðvandir, hraustir og skapstórir; frjálshuga eru þeir og vilja engum lúta; líf sitt leggja þeir í sölur frelsisins vegna og kjósa fremur dauða en að ganga undir þræl-dóms-ok." Heiður þeirra var þeim dýrmætari lífinu sjálfu. Þó örðug væru æfikjörin, sáu þeir, að lifa mátti göfugu lífi. Lífið skyldi reikna í dáðum, en eigi árum. Og enn hefir eigi sannari mælikvarði fundinn verið á gildi mannlífsins.

Rammir örlagatrúarenn voru Íslendingar hinir fornu. "Enginn má sköpum renna" var sterkur þáttur í trúarjátning þeira. Alt

er á hverfanda hveli. Lífið aðeins stundardvöl. Hin frægu orð einsenska skáldsins á 17. öldinni eru lífsskoðun feðra vorra færð í heflaðri búning: "Ættarfrægð vor og skraut eru hjóm eitt; engin herklæði standast högg örlaganna; dauðinn leggur kalda hönd á konunga sem kotunga." En þó að forfeður vorir fyndu sárt til þess, hve stutt er æfin og "alt er í heiminum hverfult", skapaðist samt eigi hjá þeim sú ákvörðun, sem svo almenn er, sú, að bezt væri því að njóta lífsins í sem fylstum mæli, drekka sem dýpst af bikar nautnanna. Þvert á móti kappkostuðu þeir, að lifa sem mönnnum sæmdi. Fyrir þeim er alt hverfult nema eitt — frægðarorð unninna dáða, "orðstírr deyr aldregi hveim sér góðan getr."

Hér hafa nefndir verið nokkrir drættir í lífsskoðun feðra vorra, eins og þeir birtast oss í ritum þeirra, nokkrir geislar ljóss, sem birtu bera inn í sálu þeirra, að vér megum þá veröld sjá. Með sanni má því segja um Eddukvæðin, að þar hafi forfeður vorir látið oss að erfðum allar sínar dýpstu, háfleygustu og beztu hugsanir.

Þannig vonast eg til að hafa sýnt, að ættland mitt, þó það sé eitt hinna smæstu og fámennustu á hveli jarðar, hafi unnið mannkyninu sannarlegt gagn, lagt þann skerf, sem eigi verði auðmetinn, til bókmenta heimsins. Væri það eigi fyrir fornritin íslenzku, mundum vér æði fáfróðir um lífshættu og menningu Norðurlanda í fornöld. Þess vegna eru sögurnar og Eddurnar afar þýðingarmikil rit; þess vegna hefir Ísland eigi að ófyrirsynju verið nefnt: *Grikklandið í norðri.* Bókmentir þessar hinar fornu eru lind, sem frá hefir streymt lifandi vatn og streymir enn. Margt listaverkið í heimi bókmentanna hefir úr þeim jarðvegi sprottið. Björnson og Ibsen höfðu þar hitann úr. Tónskáldinu mikla, Richard Wagner, urðu Eddukvæðin tónsmíðaefni og fyltu hann eldmóði. Mætti marga fleiri nefna, sem bergt hafa af hinum sama brunni. En á Íslandi hefir áhrifa fornbókmentanna norrænu gætt mest sem eðlilegt er. Þar hafa þær stutt að viðhaldi auðugs bókmentalífs. Því að alt frá landnámstíð til vorra daga hefir bókmentaleg starfsemi meðal Íslendinga aldrei þorrið með öllu. Þó lágt hafi stundum brunnið, hafa ávalt einhverjar glæður á arninum lifað. Fornbókmentirnar hafa aldrei með öllu mist hald sitt á huga þjóðarinnar. "Aldrei hefir andlegt líf verið auðugra á Íslandi en nú," segir amerískur rithöfundur, sem ferðaðist um landið í fyrra. Hefir hann rétt að mæla. Síðan á söguöld hefir bókmentalíf Íslendinga aldrei verið auðugra eða fjölbreyttara en nú. Svo að öll frægð Íslands er eigi í fortíðinni, þó að þaðan fljúgi margur neisti.

Og nú fáein lokaorð. Eg hefi rætt við yður all-ítarlega fornbókmentirnar íslenzku, sér í lagi sökum þess, að þær eru svo þýðingarmiklar sögulega og bókmentalega. Auk þess eru rit þessi svo nátengd

sál okkar allra norrænna manna og kvenna. Andi forfeðra vorra, eins og hann birtist í ritum þessum, er enn eigi all-lítill hluti andlegs atgjörvis vors. Án þess að beiðast nokkurrar afsökunar, vil eg hvetja til meiri áhuga á þessum fræðum. Getið þér eigi lesið frumritin, lesið þau að minsta kosti í þýðingum. Gerið þér hvorugt, farið þér mikils mentunarauka á mis; yður stendur þar opinn heimur furðu og fegurðar. Rit þessi hljóta eigi þá athygli, sem skyldi. Fornbókmentir þessar eru mikill arfur og göfugur, sem er eigi eign Íslands eins, heldur allra Norðurlanda, alls hins germanska kynbálks. En vel skyldu afkomendurnir færa sér í nyt það, sem þeir hafa bezt að erfð hlotið frá forfeðrum sínum.

Lestur fornrita vorra hefir eigi aðeins fræði- heldur einnig menningargildi. Og fullviss er eg þess, að aukin þekking á forfeðrum vorum mun hvorki minka kapp vort né framtakssemi. Hitt veit eg, að aukin kynni af fornbókmentunum, eykur framsóknarþrá vora og styrkir viljann til stærri dáða. Að geyma með framsýni arfleifðar vorrar hinnar norrænu, gerir oss hæfasta borgara í kjörlandi voru.

Norðmannaþingið í Camrose.

Eftir séra Jónas A. Sigurðsson.

Þjóðhátíð Norðmanna í Minneapolis, Minn., 1925, er haldin var til minja um 100 ára dvalartíma Norðmanna í Bandaríkjunum, reyndist frægðarspor þeim frændum vorum, er hlut áttu að máli. Munu fágæt jafn fræg og ágæt allsherjarmót "útlendra" þjóðbrota í Vesturheimi sem Minneapolis-mótið. Bandaríkjaþjóðin vaknaði, mjög alment, að því er virtist, til nýrrar og aukinnar viðurkenningar á kostum Norðmanna og annara Norðurlanda þjóða.

Og Norðmenn vöknuðu sjálfir. Þjóðernis-vitund þeirra fékk nýjan þrótt og byr undir báða vængi. En þegar sjálfsvirðing þjóðar, eða þjóðarbrots, vex, taka aðrar þjóðir að veita þeim lýð, eða því broti af þjóð, aukið athygli og aukna virðing. Sú varð og reynd Norðmanna.

Áður en bergmálið af sigurför þessari til Minneapolis þagnaði, hófust handa Norðmenn þeir, er búsettir eru í hinu víðáttumikla nágrannalandi Bandaríkjanna, Canada. Efndu þeir til þjóðhátíðar mikillar í bæ þeim, er Camrose nefnist, í Alberta - fylki. Byggja Norðmenn víða fjölmennar sveitir í vesturhluta Canada. Stóð þing þetta með veg miklum dagana 3.-6. júlí 1926. Hafði Þjóðræknisfélag Norðmanna í Canada, er þeir sjálfir nefna á ensku: *The Norse Society of Canada*, yfir umsjón með tátíðahaldinu.

Heimaþjóðin norska átti sinn fulltrúa á þinginu. Og félag blaðamanna í Noregi sendi fulltrúa alla leið frá Osló.

Forstöðunefndin norska bauð Þjóðræknisfélagi Íslendinga í Vesturheimi, að senda fulltrúa á þjóðfund þenna. Leit stjórnarnefndin svo á, að vorri eigin þjóðrækni væri það naumast vansalaust, að hafna með öllu því heimboði. Féll hluturinn á forseta félagsins, er sökum forfalla gat ekki sótt þingið í Minneapolis, 1925, þrátt fyrir heimboð forystumanna þess móts.

Ritari Þjóðræknisfélagsins, Sigfús Halldórs frá Höfnum, ritstjóri, reit þegar Norðmönnum um þátttöku Íslendinga í hátíðinni og um fulltrúavalið. Fékk eg í maímánuði vinsamlegt bréf frá ritara nefndarinnar norsku, prófessor A. H. Solheim, er lét í ljós ánægju Norðmanna út af þessari ráðstöfun Íslendinga, og bauð mig velkominn sem erindreka. Fram var það og tekið í bréfi þessu, að ávarp frá mér yrði sett á starfsskrá hátíðarinnar. Sú varð þó reyndin á, að Íslendinga eða Þjóðræknisfélagsins var að engu getið á starfsskrá hátíðahaldsins.

Grun hafði eg um, að í Camrose yrði einnig þröng á þingi. Fékk eg því að vita, með svari gegn hraðskeyti er eg sendi, að mér og öðr-

um ónorskum erindrekum væri helgaður síðari hluti mánudagsins 5. júl. Hátíðin hófst á laugardaginn. En sunnudagurinn 4. júlí, var eðlilega helgaður kirkjulegu starfi. Við aðal athöfn dagsins prédikaði formaður norsku kirkjunnar í Vesturheimi. Fjölmentu Norðmenn þá mjög til tíðasöngva. Mæltu ýmsir, að áheyrendur hefðu verið 10, 12 eða jafnvel 15 þúsundir manna. — Samkomurnar voru haldnar undir beru lofti og víðvarp hagnýtt sem hjálparmeðal ræðumanna og söngvara.

Til Camrose náði eg aðfaranótt þess 5. júlí, í fylgd með nokkrum fulltrúum og hátíðargestum. Einhver Norðmaður, með norskum einkennisborða, benti mér í áttina til gistihúsa bæjarins, með einhverju fyrirheiti um frekara athygli, er gestahöfðingi risi. En í gistihúsunum var ekkert rúm. — Um dagmálaskeið fundum við ferðamenn þar þó nokkurs konar jötu. Í þeirri leit lenti eg í félag með öðrum húsviltum manni, Hon. Sam. J. Latta, mentamálaráðherra Saskatchewan fylkis. Hann var fulltrúi þess fylkis á þjóðhátíðinni. Svipað þeim, er lendir saman í skipreika, bundum við með okkur bræðralag og héldum hópinn — eins og Mark Twain myndi nefna það — meðan við dvöldum í Camrose.

Dagurinn reyndist afar heitur, einn með þeim heitari, er eg minnist að hafa lifað í Canada. — Gestanefndin hafði ýmsu öðru að sinna en þeim, sem verið hafði í fjallgöngum á Íslandi, og komist þó til bygða. Einhvern veginn bar fundum okkar aldrei saman. — Ekki geng eg þess dulinn, hve örðugt er að annast ýms aukaatriði stórþings. En svo skal segja sögu sem hún gengur. Við félagar ýttumst því á árum, okkar eigin árum, sem bezt við gátum. En um þá hlið þingsetu okkar verður þó ekki fjölyrt frekar.

Camrose er snotur bær. Mörg heimili sá eg þar ríkuleg hið ytra. Kirkjur sá eg þar margar og ásjálegar. Norðmenn eiga þar lúterskan mentaskóla. Kennaraskóla mikinn og vandað sjúkrahús sá eg einnig. Umhverfið kvað einkum bygt af Norðmönnum. Norðmenn og Norska ríktu. Leiðbeiningar voru ritaðar á Norsku. Bókmálið var mér kunnugt að fornu fari. Í því efni gat eg leiðbeint félaga mínum.

Þingstaðurinn var í grend við skólana og sjúkrahúsið. Án efa réði því þó hending ein. Forstöðunefndin hafði fengið að láni hermannatjöld þau, er stjórnin í Alberta átti ráð á. Skildist mér, að fylkisstjórnin í Alberta hefði veitt ríflegan styrk til hátíðarhaldsins. Tel eg það stjórn þeirri vegsauka. Er hér um það getið öðrum til eftirdæmis. Enda er stjórnarformaðurinn í Alberta, Hon. J. E. Brownlee, einna veglegastur þeirra leiðtoga, er eg hefi séð og heyrt í Canada. Auk þess er hann maður háttprúður og látlaus með afbrigðum. Hann var einn þeirra, er erindi flutti 5. júlí. Mæltist honum vel, en þó fanst mér erindi Mr. Latta veigameira. Til ræðanna og söngsins var alment talað, vandað.

Af söngfólkinu átti ung stúlka og norsk, dóttir professors Gisli Bothne, er kennir norræn fræði við ríkisháskólann í Minnesota, mestum vinsældum að fagna, meðfram vegna þess, að hún söng norska þjóðsöngva og snart fólgna strengi föðurlandsástar og fræðanna norsku.

Eg flutti erindi mitt síðla dags. Ekki held eg að það sé úr vegi að minna á það sem stendur í Grettis sögu, þótt enginn sé eg kappi: "Réri Grettir í skut". — Mannfjöldinn hafði setið hlífa fár allan síðari hluta dagsins, í steikjandi hita og horft mót sólu. Eitthvað var múgurinn farinn að þynnast og einkum að ókyrrast, er eg fékk hljóð. Við það bættist, að víðvarpið bilaði stundu áður. En hafi sú bilun verið lagfærð meðan eg talaði, gæti eg trúað að þeir, sem heyrðu, hafi talið mig einhvern hljóðaklett utan af Íslandi, eða kunni þeir eitthvað eftir Bjarna, heyrt þar "eintóm hljóð úr forfeðranna gröfum".—

Fyrri hluta dagsins hlýddi eg á skemtiskrána. Fór hún öll fram á Norsku.

Fundastjórn skiftu þeir með sér prófessor Solheim, er eg áður nefndi, og dr. F. A. Nordbye, norskur læknir í Camrose og forseti nefndarinnar.

Mannfjöldinn, þjóðræknin, skemtiskráin — og hitinn, verður mér alt minnisstætt. Að því frátöldu þótti mér einna mest koma til sýningar á norskum hannyrðum, smíðisgripum, fornmenjum og málverkum, m.fl., "frá heimalandi Leifs Eiríkssonar" — eins og komist var að orði um þann hluta hátíðahaldsins. En ekki voru þau ummæli neitt eins dæmi. Vestur-íslenzka skáldkonan, Laura Salverson, var þar stödd þenna dag. Hafði eg ekki áður séð hana né við hana talað. Að kveldinu flutti hún þar ræðu. En um hana var talað sem *"Norwegian-Canadian authoress."*

Ekki hafði eg áður skilið til hlítar, hvað Norðmenn sjálfir láta orðið *"norse"* merkja. Kunnugt er, að "norse" er komið í móð hjá enskum og norskum og jafnvel hjá sumum heldri Íslendingum. En það leyndi sér ekki, að hjá Norðmönnum táknar "norse" ekkert annað en norskur, Norwegian, enda er það merking orðsins hjá Cleasby. Þótt það orð kunni að vera þeim frændum vorum handhægt afla orðtæki, er það að verða oss Íslendingum eftirminnilegt útgjalda megin. Með "norse" er alls ekkert tillit tekið til þess sem íslenzkt er, hvort sem það er haft um Leif, Vínland, mál vort eða forn-bókmentir. Hér kemur ekki til greina hin forna merking orðsins. Fyr á öldum merkti það áreiðanlega einnig annað en það, er Noregi heyrði til. En það er nútíðarskilningur manna á orðinu, er oss varðar mestu. Vík eg, ef æfin endist, að því efni síðar.

Mælt er að íslenzkur prestur hafi, að afstaðinni prestastefnu í Reykjavík, flutt ræðustúf í veizlu, er biskup hélt þeim, er Synodus sátu. Kjarni orða hans á að hafa verið: "Svona á synodus að vera;

þá sæktu prestar." — Sennilega hefir þetta átt að ske áður en bannlögin gengu í gildi á Íslandi.—

Mér kom frásagan til hugar, er eg minnist veizlu þeirrar hinnar miklu, er forstöðunefndin hélt gestum sínum að kveldi mánudagsins. Stóð veizlan í samkomusal hins vandaða kennaraskóla, er eg gat um. Mannval mikið var þar saman komið. Ýms minni voru þar flutt. Bæjarstjórinn í Camrose stýrði samsætinu. Brownlee forsætisráðherra var enn einn ræðumanna. Voru sumar ræðurnar, er eg hlýddi á þá kvöldstund, með þeim mælskari, er eg minnist frá síðari árunum.

Ósjálfrátt flugu mér þá í hug orð íslenzka sveitaprestsins í biskupsveizlunni:

"Svona ætti synodus að vera."

En hátíðabragurinn endist ekki eins vel, ef maður er húsviltur. Fékk eg því ráðstafað gisting fyrir okkur félaga, í svefnvagni Canadian Pacific járnbrautarfélagsins. Í þröngum svefnklefa smáhvarf mér allur hátíðarglaumurinn og hið mikla þjóðræknisþing Norðmanna. Um nóttina hnýtti C. P. R. mér aftan í og dró mig heimleiðis.

——o——

Ritstjóri Tímaritsins mæltist til, að eg ritaði nokkur inngangsorð að ávarpi því, er eg flutti í Camrose. Hér er því ekki um neina nákvæma frásögn að ræða.

Þess ber og að geta, að fyrir atvik er hinn íslenzki búningur ræðunnar, er hér fylgir, ekki eins vandaður og eg kysi. Þýðingin er mín, en flýtisverk á ferðalagi.

——o——

RŒÐA

Flutt í Camrose, Alberta, 5. júlí, 1926.

Herra forseti, fulltrúar
og norskir frændur!

Eg kem til yðar sem Íslendingur. Eg er fæddur og alinn upp á Íslandi, nærður, jafnframt brjóstamjólk móðurinnar, á íslenzkum söngvum og sögum og í þeim skilningi norrænn í merg og bein. Eg kem hugfanginn af föðurlandi mínu og þjóð þess, með kærleiksyl til allra vina og ættmenna Íslands og Íslendinga, hverjir sem þeir eru og hvar sem þeir dvelja.

Harmsefni er það mér, að á þessum mikla mannfundi yðar Norðmanna, hlýt eg að hagnýta annað tungumál fyrir erindi mitt, en hið óviðjafnanlega ættarmál Íslands og gamla Noregs, — íslenzkuna. En fremur er það yðar en mín skuld.

Ekki er eg fulltrúi fjárafla né ríkis. En ríki, auður og ríkisvöld eru einatt á hverfanda hveli, — voldug í dag en visnuð á morgun. En eg flyt yður kveðju frænda yðar Íslendinga, er í rúm þúsund ár hafa varðveitt sameiginlega erfð og menning, er verið hefir Norður-Evrópu viti um tvö þúsund ára skeið. Einkum er eg hér staddur til að tjá yður, menn og konur frá Noregi og afkomendum norskra frumbyggja hér vestra, bróðurhug og alúðar-kveðju frá Íslendingum í Vesturheimi og því félagsstarfi þeirra, er þeir nefna þjóðræknisfélag Íslendinga í Vesturheimi.

Eg fullyrði hér, að Íslendingar, hvar sem þeir eiga dvalarstað, beri jafnan í

brjósti forna frændhollustu gagnvart Norðmönnum. Við það má þá eins vel kannast, að þótt hugsjón góðra manna sé, að allar þjóðir sé af einu blóði, er dvelja skuli saman í friði og bróðerni, hafa vináttuböndin milli Norðmanna og Íslendinga frá öndverðu mint á bróðurþel Jósefs og Benjamíns, — eða öllu heldur á vináttu Egils á Borg og Arinbjarnar hersis.

Yður mun kunnugt að landnám Íslands hófst 874. Voru landnámsmenn einkum frá Noregi. Er Haraldur hárfagri vann sinn lokasigur í Hafursfirði 872, og lagði undir sig allan Noreg, gekk hann vægðarlaust að óvinum sínum og andstæðingum. Flýðu þá kappsfullir höfðingjar og lendir menn óðul sín um allan Noreg og leituðu hinnar norðlægu eyjar, er af hending einni hafði hlotið hið kaldranalega nafn, Ísland, — er hið virkilega íshús Norðurlanda og norðurhafsins hlaut skömmu síðar hið fagra heiti Grænland.

Hér verður hvorki lýst hreysti né hugarstefnu forfeðra vorra. En rétt til að minna á eitt, sem einna ríkast er í ætt vorri, að reynast Norðurlöndum, hollur, reynast þjóðrækinn, koma mér í hug þessi brýningarorð bókmenta-lávarðarins skozka, Sir Walter Scotts:

"Onward footmen, onward horsemen,
charge, and fight, and die, like Norsemen."

Á íslenzku mætti hafa hendingarnar þannig:

Áfram liðsmenn, hermenn horskir,
Höggvið, leggið fallið norskir.—

Íslendingar erfðu það eðli, er skáldið kveður hér um. Sá andi er enn ættarfylgja. Eg hygg þeir lifi, deyi og falli sem norrænir, íslenzkir menn, hvort sem þeim sjálfum er það ávalt ljóst eða ekki. — — —

Hér koma til greina fjórir höfuðþættir í framkvæmdarlífi Íslendinga, er eg tel sérstaka ástæðu að minna á í þessu erindi:

Er þeir lutu ekki harðstjórn Haralds, en yfirgáfu heldur óðul og ættmenn og námu Ísland.

Er þeir fundu og bygðu Grænland.

Er þeir, fyrstir hvítra manna, fundu Norður-Ameríku, skrásettu frásöguna um þann fund og leiðbeindu síðar Kólumbusi, er hann heimsótti Ísland 1477.

Er þeir, fyrir nálægt 50 árum, ýttu enn úr vör til Ameríku til að heimta eitthvað af föðurarfi sínum hér vestra.

En ekki er mér unt né heimilt að rekja hér baráttusögu Íslendinga, hvernig þeir hafa höggvið, lagt og fallið, jafnan hollir uppruna sínum og arfi Norðurlanda.—

Um fjórar aldir blómguðust Íslendingar á ey sinni fremur öðrum samtíðarmönnum. Þjóðin var fámenn, bjó á óblíðu eylandi langt úti í reginhafi. Þó komu þeir á fót óháðu og frægu lýðveldi, hinu fyrsta og eina á Norðurlöndum til vorra daga, með fágætri lagaskipan, lögsögumönnum, dómnefndum og þjóðþingi. Bókmentir Íslendinga frá þeirri tíð, telja flestir meistaraverk miðaldanna. Þá voru þeir hinir skriftlærðu meðal Skandinava. Þeir skráðu bækur um skáldskaparmál og varðveittu ljóð og sögur frægra feðra vorra. Þeir geymdu átrúnað ættbálksins, í einu hinu fegursta fræðakerfi heiðinna manna. Með eigin kvæðum og sagnaritan varðveittu þeir mál Haralds og Hákonar góða, Ólafs Tryggvasonar og Leifs Eiríkssonar, og lögðu hinn trausta grundvöll þess bókmáls, er naumast á sinn jafningja Íslenzkunnar.

Íslendingar, einnig vér Íslendingar í Vesturheimi og börn vor, lesa, rita og tala mál Ólafs helga og Snorra Sturlu-

sonar. Ýmsir meðal vor kunna hin elztu fornaldarkvæði í upprunalegri mynd þeirra og allir *kunna* Íslendingar að lesa fornsögurnar, er margar nálgast þó 800 ára aldur.

Þótt vér séum afkomendur víkinganna er eðlisfar vort friðsamt. Um aldaraðir höfum vér iðkað frið, án styrjaldar við umheiminn. Vor eina landvörn er að gera rétt. Fremur girnast Íslendingar þekking en auðæfi. Vísdóm telja íslenzkir menn mestan vegsauka. Með þjóð vorri er fátt um viðskiftaþrátt og verkföll. Brestir auðs og aldarfarsins er jafnvel hneigja kónga og helga menn til syndar, hafa til skamms tíma ekki átt stór ítök í lífi Íslendinga. Er vér höfum reynt að halda dauðahaldi í ættararfinn: trúrbrögðin; skáldskapinn; frelsis hugsjón þá, er óx upp úr blóði Hafursfjarðarorustunnar, og hinar betri lyndseinkunnir sagnanna, er lengst hafa gert garð vorn frægan.

Er eg tala þannig um íslenzka þjóð og Íslendinga, hefi eg einkum í huga íslenzka Íslendinga í Vesturheimi, lífs hugsjónir þeirra, störf þeirra og félagsskap, og þá þrá allra góðra drengja meðal þeirra, að dygðir og þekking íslenzkra feðra og mæðra verði erfðagóss afkomendanna fyrir þjóðræknisstarf það, er heimili, kirkjur og blöð vinni hér vestra.

Það eru liðin 50 ár, og hvað hávaða Vestur-Íslendinga snertir einungis 40 ár, síðan börn Íslands fluttust til Canada og Bandaríkjanna. Mjög eru þeir dreifðir um þessi miklu þjóðlönd. Félagslíf þeirra er á æskuskeiði hér vestra. Fylgja því yfirsjónir æskuáranna. En vér höfum kappkostað, að rækja þegnlegar skyldur í hinum nýju heimkynnum. Engir menn skulu standa oss framar í hollustu við fósturlöndin hér vestra, né trúmensku í öllu í hinum nýja áfangastað. En vér ætlum ekki að kasta á glæ menningar arfi feðranna; oss fýsir að glata ekki íslenzkri tungu né annari þekking íslenzkra fræða. Vér teljum það sonarþel öfugt og afvegaleitt, er slítur, á fyrsta mannsaldrinum hér, ættartengslin við frændur og feður handan hafsins.

Eg mælist til, að þér, norrænir frændur, skiljið ekki orð mín sem óverðskuldað þjóðernisdramb, er eg hér tala þannig um Íslendinga. Eg veit að þeir verðskulda það. Og eg trúi því að þér gleðjist af því. Vestur-Íslendingar teljast einungis 25—30 þúsundir í Canada og Bandaríkjunum. En á tæpum 50 frumbýlingsárum hafa þeir framleitt: heimsskautafara, lögsögumann, dómara, lögmenn, háskólakennara, lækna, prestalistamenn, tónskáld, rithöfunda, ljóðskáld, löggjafa, íþróttamenn og fjölmarga aðra, er skipað hafa nálega hvert það embætti, er útlendir menn hafa rétt til. Vér stöndum straum af kirkjum, æðri skóla og ýmsum íslenzkum blöðum og ritum er hafa mikla útbreiðslu, og þjóðræknisfélagið gefur út vandað ársrit.—

Norðmenn og Íslendingar eiga sameiginlegar erfðir. Ef um sigur er að ræða, er hann, ef til vill, báðum þessum frændþjóðum vegsauki. En barátta og böl vort er einnig sama eðlis, einkum hvað snertir þrautir, þarfir og þjóðernisskyldur landnámsáranna. En einmitt það ætti að auka innbyrðis skilning vor frænda og treysta forn sifjabönd.

Í því sambandi minnir sagan mig á, er Noregur varð skattskyldur erlendu valdi. Hjúskapur konungsætta og kænska valdhafanna réðu þá sök. En máli og menningararfi og þjóðerni Norðmanna var stofnað í hættu. — Eg skal minna á stutt dæmi um meðferðina á þjóðerni yðar þá.—

Einn þeirra erlendra konunga er réðu Noregi var Christian V. Á stjórnartíð sinni kom hann eitt skifti til Noregs 1685. Hið eina sem í frásögn var fært um þá konungs heimsókn, er um hornsteinslagning er konungur framdi. Letrið á steininum var þýzkt og hefir athöfn sú að líkindum farið fram á þýsku! Í lok 18. aldarinnar tók einn gæðingur konungdómsins danska fram, að "enginn Norðmaður væri framar til."

Mein tel eg það, að Guldberg sá varð ekki 300 ára, sem Örvar-Oddur, svo að hann aldurs vegna hefði getað heimsótt Norðmenn í Minneapolis og Camrose. Þeir sem hér eru í dag trúa því naumast, að allir Norðmenn hafi verið útdauðir með 18. öldinni.—

En þetta sögubrot, þessi þingskari þjóðernissinna frá Noregi, viðreisn hins forna máls á ættjörð yðar, eru þarfar hugvekjur fyrir oss í baráttunni fyrir viðhaldi bókmenta og máls, og ætti að sannfæra oss Íslendinga—þér Norðmenn eruð sannfærðir—að baráttan til viðhalds þjóðerni voru, er enginn vonlaus Skuldar-bardagi.

Á aldarafmæli yðar Norðmanna í Minneapolis fyrir ári síðan, gat forseti Bandaríkjanna, Calvin Coolidge, meðal annars um afkomendur Óðins og Þórs, er vörð héldu við Bifröst, brú guðanna til himins. Menn þessir voru skáld konunga og í hávegum meðal höfðingja og hirðmanna. Þeir voru og fræknir íþróttamenn, báru konungs merkið í orustum, og voru einatt ráðgjafar þeirra er ríkjum réðu. Öll þekt höf fóru þeir herskildi. Um lengri eða skemri tíma réðu þeir ríkjum á nokkurum hluta Skotlands, Írlands, Englands og á Norður-Frakklandi. Þeim fanst naumast stórviðburður, að þeir bættu hinum nýja heim við gamla heiminn.— Niðurlagsorð forsetans eru á þessa leið: "Spor þeirra rekið þér frá Noregi til Íslands, frá Íslandi til Grænlands og frá Grænlandi til hinnar miklu heimsálfu Ameríku."

Þannig farast Bandaríkjaforsetanum orð um þetta mikla sögu-atriði, fund Ameríku.

Og vér, sem nú berum hér nafnið *"útlendingar"*, með öllum þess afleiðingum, værum ættlerar óverðugir að nefnast synir slíkra feðra, ef vér nú og hér á þessum öðrum mesta mannfundi Norðmanna í Ameríku, — ef eg, fyrir hönd Íslendinga, kynokaði mér við að segja í heyranda hljóði: Leifur Eiríksson, sá maðurinn er fann Ameríku, var *Íslendingur.* Leifur var fæddur úti á Íslandi um 965 hartnær 100 árum eftir að landnám hófst. Faðir Leifs Eric eða Eiríkur, var að vísu fæddur í Noregi. En Eiríkur sá var enn á æskuskeiði er Þorvaldur faðir hans, en afi Leifs, varð útlægur af Noregi fyrir ofbeldisverk. Fluttist þá Þorvaldur með Eirík son sinn ungan til Íslands, nam hann útkjálka jörð, því land var þá mjög bygt. Óx Eiríkur þar til manndóms og fékk síðar að konu íslenzka mey, úr hinu forna landnámi Breiðfirðinga. Föður afi og móður afi konu Eiríks, en móður Leifs, höfðu báðir flutt búferlum til Íslands, hartnær öld áður en Leifur fæddist þeim Eiríki. Auk þess kipti Leif fremur í kyn móðurinnar en í föðurætt, að því er séð verður af sögunum. Leifur var um tvítugs aldur er faðir hans flutti bygð sína til Grænlands, er einnig mun talið *íslenzkt* landnám, en um 35 ára var Leifur er hann átti vetursetu í Noregi og tók þar kristna trú að áeggjan Ólafs Tryggvasonar.

Að fortölum trúboðs-kóngsins vitjaði Leifur nýskírður heiðinna landa sinna og föðurs á Grænlandi. Í sambandi við þá för fann Leifur Ameríku.

Á annan hátt varð þetta ár, A.D. 1000, sögurikt. Ísendingar tóku þá kristna trú á alþingi, en eyjan Svoldur reyndist Ólafi kóngi, upphafsmanni trúboðsins, Waterloo.

En að þessu athuguðu verður naumast deilt um þjóðerni Leifs Eiríkssonar.

Og hér er í ágripi það sem hinar fornu sögur, og meðal þeirra hin merkilega *Landnámabók*, herma um Leifsmál. — Mega þeir allir er dregið hafa fjöður yfir uppruna og þjóðerni Leifs, skoða þessi orð mín sem áskorun til sín, að sanna hið gagnstæða á grundvelli sögunnar.—

Dufferin lávarður heimsótti Ísland 1856. Um ferð þá reit hann hinar merkilegu frásögur er hann nefndi: *Letters from High Lattitudes* Eyjan og íbúar hennar heilluðu hann svo, að sú töfraást fylgdi honum til æfiloka. Síðar varð hann landstjóri í Canada. Kom hann þá til Gimli 1877, og ávarpaði þar hina fyrstu íslenzku landnema í Vestur-Canada. Fórust honum orð á þessa leið:

"Eg býð yður velkomna til þessa lands. Engin þjóð hefir fremur rétt til vistar vor á meðal en þér. Því heimurinn er í skuld við yður fyrir fund þessarar álfu."—

Ekki gleymist mér, að eg er aðkomumaður í gestaboði yðar Norðmanna. En eg er þó fyrst af öllu hér sem Íslendingur og þá sem fulltrúi þjóðrækinna þjóðbræðra minna. Og Norðmenn vita, að Íslendingar rekja ekki kyn til Ívars beinlausa. Þó vil eg ekki freista yðar, frændur. Eg vil ekki að þér teljið mig flytja hér erindi hlutdrægni né hleypidóma. Gríp eg því enn til orða eins hinna heldri manna meðal brezkra rithöfunda til stuðnings máli mínu. Maður sá er Samuel Laings. Hann þýddi á enska tungu hina íslenzku annála eða sögu Noregs konunga, er Íslendingurinn Snorri Sturluson reit, og nefnd er Heimskringla. Laings ritar á þessa leið um forfeðurna:

"Alt hið bezta er menn gera sér von um í stjórnarfari og framtíðar framför, andlega og líkamlega; alt sem mentaðar þjóðir njóta á yfirstandandi tíð af verslegu trúarbragðalegu og stjórnarfarslegu frelsi, — stjórnarskrá Breta, fulltrúalöggjöf, kviðdómar, trygging eignarréttsins, hugsana og hegðana frelsi einstaklingsins, áhrif almennings álitsins á opinber störf, siðbót 16. aldarinnar, prentfrelsið og framfara andi aldarfarsins, — alt það sem er eða hefir verið dýrmætt nútíðarmanninum, sem þáttur í félagslífi voru, hvort sem litið er til Evrópu eða Ameríku, má rekja til þeirrar glóðar, er hinir norrænu villimenn létu eftir sig lifandi á brezkum ströndum."

Slíkur vitnisburður frá brezkri þjóð, út af höfuðriti hins íslenzka Snorra um þjóðhöðingja Norðmanna, ætti að fullnægja frændþjóðunum báðum, og ekki sízt afkomendum þeirra, er meðal brezkra dvelja.

Vestur-Íslendingar eru frændræknir. Þorri þeirra eru einnig þjóðræknir menn. Þeir kunna að meta þá rækt við ættland og ættmenn, er stendur á bak við hin miklu allsherjar mót yðar, bæði í Minneapolis og hér í Camrose. Oss Íslendingum er það sæmd, og auk þess bæði ljúft og skylt, að taka þátt í þjóðhátíð sem þessari með afkomendum hinnar kærustu frændþjóðar.

Ítreka eg hér árnaðaróskir hinna þjóðræknu Íslendinga vestan hafs og þjóðræknisfélagsins, er sendi mig á fund yðar.—

Leyfi eg mér einnig í nafni Íslendinga, að taka undir tillögu og styðja

heimboð erindrekans frá Manitoba fylki, er í erindislok bauð Norðmönnum í Ameríku að halda næstu þjóðhátíð í Winnipeg, Manitoba 1928.

Eg fullyrði að Vestur-Íslendingar verða þar fjölmennir í gestafylking yðar.

Í þinglok á þjóðfundi yðar Norðmanna að Eidsvold, 17. maí, 1814, er fulltrúar þjóðarinnar höfðu lýst yfir því, að Noregur væri óháð og fullvalda ríki, tóku þingmenn allir höndum saman og hrópuðu einum munni:

"Sameinaðir og sannir, unz Dofrafjöll hrynja!"

Þau orð geri eg þá að niðurlagi orða minna. Eg þrái eining Íslendinga, — eining um hinn dýrmæta og helga arf frá ættjörð og þjóð. — Og eg þrái meira. Eg þrái að Norðmenn og Íslendingar taki í raun og veru höndum saman, sem fulltrúar og arfþegar hinnar fornu, sígildu menningar og þjóðar dygða og segi einum rómi:

"Sameinaðir og sannir, unz Dofrafjöll og Hekla hrynja!"

Við leiði Magnúsar Brynjólfssonar.

Eftir K. N. JÚLÍUS.

Magnús lögfræðingur Brynjólfsson andaðist 16. júlí sumarið 1910, sem kunnugt er. Hann var jarðsettur á heimilisréttarlandi föður síns í grafreit, er þeir bræður höfðu látið inngirða og nota átti sem ættargrafreit. Nokkrum árum eftir andlát Magnúsar, gekk landið úr eigu ættarinnar, var þá Brynjólfur faðir hans enn á lífi. Brynjólfur andaðist hjá dóttur sinni Sigríði og Kristjáni manni hennar Indriðasyni 2. jan. 1916. Var hann færður til grafar í grafreit, er þá var ný-upptekinn sunnan við Mountain-bæ, og er eign hins opinbera. Var þá jafnframt ákveðið, að færa bein Magnúsar þangað og jarða þau við hlið föður hans. Þetta drógst fram á sumarið 1924. — Sáu þeir um flutninginn, Kristján Indriðason mágur Magnúsar og skáldið Kristján N. Júlíus. Er flutningi var lokið og gengið var frá gröfinni, mælti K. N. Júlíus fram þessa vísu:

Eg hef' gjört það, gamli vinur minn,
Í góðu skyni, að breyta um legstað þinn.
Eg veit þér leiddist lífið norður frá,
Um langar aldir fátt er þar að sjá.
En eins og barnið, þegar sól er sezt,
Þú sefur vært hjá þeim, er unnir bezt.
Úr frjálsa svipnum forna gleðin skín,
Eg finn það glöggt þú brosir hlýtt til mín.

Hagur Norðanlands við upphaf Vesturflutninganna.

Bréfin, sem hér fara á eftir, voru send mér og gefin af Jóni Hillman, bónda við Mountain, í Norður Dakota. Þau eru rituð föður hans, Jóni Rögnvaldssyni (sterka) er lengi bjó á Hóli á Skaga, og fyrsta bréfið auðsjáanlega svar við fyrsta bréfi Jóns til Íslands, eftir að hann lenti í Ameríku (sbr. Tímar. VII. ár, bls. 101).

Bréfin eru frá afa mínum og langafa, Árna Sigurðssyni og Sigurði Árnasyni í Höfnum á Skaga (í Húnavatssýslu). Bjuggu þeir þar um miðbik 19. aldar. Með þeim feðgum og Jóni á Hóli var góð vinátta; var Sigurður hér um bil tíu árum eldri en Jón, fæddur 1797.

Ekki hlýðir hér, að rita langt mál um æfi þessara feðga, þótt merkileg væri, enda eru ekki gögn til þess hér vestra; skal aðeins drepið á hið helzta.

Sigurður mun engrar mentunar hafa notið á uppvaxtarárum sínum, fram yfir hinn skorna skamt, er þá féll í alþýðu hlut. En snemma bar á gáfum og fróðleiksfýsn hjá honum. Nam hann sjálfur, svo að hann varð umfram aðra Vindhælinga að fróðleik, og lærði að rita afbragðs fagra hönd. Sérstaklega lagði hann sig eftir lögvísi, og varð nafnkendur málafylgjumaður, sérstaklega fyrir "forlofara" málið, er hann varði og vann gegn öðrum langafa mínum, Birni Blöndal sýsluanni í Hvammi, og eftirmanni hans. Hann var af öllum talinn vitmaður og glöggskygn á úrræði; ef til vill nokkur undirhyggjumaður, en tryggur vinur, ef hann tók því. Öl þótti honum gott. Hreppstjóri Vindhælinga var hann í mörg ár. Hann mun hafa byrjað búskap í Höfnum um 1837-8, með lítinn bústofn, og jók ekki mikið, því áhuginn var meiri á lands- og sveitamálum og bókum, heldur en búskap. Kona hans var Sigurlaug Jónasdóttir frá Gili, af hinni alkunnu Skeggstaðaætt. — Hann dó 1879, 82 ára að aldri, og hafði þá verið blindur í 13—14 ár.

Bréfið, sem hér fer á eftir, las hann fyrir Sigurði sonarsyni sínum eldra, þá 14 ára gömlum. Sjálfur var hann þá 79 ára að aldri.

Árni afi minn tók við búskap af föður sínum um 1857, og giftist þá frænku sinni Margréti Guðmundsdóttur, frá Bólstaðarhlíð og Skyttudal. Hann var áhugamaður mikill um lands- og héraðsmál, og gerðist brátt sveitarhöfðingi, með því líka, að hann var hinn mesti búhöldur. Jók hann búskapinn svo til lands og sjávar, að með fádæmum var. Mun hann hafa verið einhver allra umsvifamesti og aðfangadrýgsti bóndi sinnar samtíðar, enda skildi hann svo við, að Hafnir munu hafa verið ein kosta-

mest jörð á Íslandi við dauða hans, 1886. Voru þau hjón mjög samtaka um alla rausn. Margrét, amma mín, dó 1878. Kvæntist afi minn árið eftir Jónínu Jónsdóttur frá Espihóli í Eyjafirði. Er hún enn á lífi og býr í Stykkishólmi. — Mentun fékk afi minn aðeins í heimahúsum, hjá foreldrum sínum, og mun hún þó hafa orðið undarlega fjölskrúðug, sem föður hans og annara íslenzkra manna ólærðra. — Árni Sigurðsson var örlyndur maður og stórgeðja, ráðríkur og vinfastur; veitull mjög, en þó hinn mesti hófsemdarmaður sjálfur um mat og drykk, svo að honum mun aldrei til höfuðs stigið hafa.

Bréf þessi eru ekki ómerkileg fyrir ýmsar sakir, og skal þó ekki fjölyrt um það. En þau eru ólyginn vottur um langvarandi ótíðarbálk, óhagstæða verzlun og hörmulega ofraun alþýðumanna, og það vonleysi um endurbætur á stjórnarfari og lífsskilyrðum á Íslandi, er knúði svo fjölmarga framtaksmenn af landi burt á þessum árum. Mun ýmsum finnast, að þau lýsi næmari og þá réttari skilningi á orsökum Vesturflutninga, en þá var algengur meðal stórefna- og embættismanna á Íslandi, er litu þá með úlfúð og engum skilningi; eða litlum, vel flestir. — Þó afi minni liti með fullri samúð til vesturfara, mun hann ekki sjálfur hafa hugsað til þeirra; en sagt hefir faðir minn mér, að amma mín hafi á köflum heldur verið þess fýsandi. Má nærri geta um aðra, er ríkasta fólki leizt ekki framtíðarvænlegra.

Þá geta og þessi bréf orðið liður til athugunar, þekkingar og menningar sjálfmentaðra manna á Íslandi á þessum tíma, þeirra er hvorki voru skáld, né gátu sér fræðimannsnafn. Hefi eg því í samráði við ritstjóra Tímaritsins, látið stafetningu, greinarmerkjaskipun og orðfæri halda sér að öllu leyti, nema á örfáum stöðum, þar sem auðsætt var, að flaustri var um að kenna, en ekki ónógri þekkingu.

Wpeg, 11. febrúar 1927.

Sigfús Halldórs frá Höfnum.

BRÉFIN.

Háttvirti góði vinur!

Eg þakka þér hjartanlega þitt góða og greinilega bréf af 22. september f. á. enduðu í Toronto 28. s. m. sem og líka alt gott og vinsamlegt undanfarið; hér við hnýti eg, og við öll sömun hérna okkar hugheilustu heilla og blessunaróskum, til þín og þinna, samt allra annara góðra íslenzkra vesturfara yfirhöfuð. — Þitt góða bréf um miðjan des. og var það langt fyrri en eg vænti eftir fréttum af ykkur, og eg efast um að hafa fengið þær svo fljótt, ef þið hefðuð flust austur í Hornafjörð, eða vestur í Arnarfjörð. Það gladdi okkur innilega að vita ykkur komin vestur yfir hafið stóra, heilu og höldnu, og vonum að eftir það, hafi drottni þóknast að halda sinni verndarhendi yfir ykkur, þótt margt hafi sjálfsagt gengið erfiðlega, sem von var til, er þið komust ekki fyrri vestur, en undir veturinn, örbyrg að öllu.

Það mátti með sanni segja að þið sluppuð *aðeins* undan illviðrinu eftirminnilega, því laugardag næsta var hér úrfelli óttalegt. Sunnudaginn hret og brim mikið, mánudaginn stórhríð; eftir það frost og kuldar, en máði þó af láglendi annað kastið svo hey náðust, sem heim voru komin; og öllu náði eg úr heiðinni fyrir og eftir fyrri göngur með mestu harðheitum, en alt það hey ázt upp á túnunum; því úr síðari réttum dundu yfir þær verstu og lengstu hríðar, sem eg man eftir, að hausttíma; í 8 daga var hér látlaus hríð, stundum frostlaust svo fannir hrúguðust yfir jörðina, og þegar loks upp rofaði var hér á Skaga bjarglaust, nema litlar snapir á blá sjávarbökkunum; hrossin röngluðu hungruð ofan til byggða, og urðu holdlaus; fullorðið sauðfé hafði sig furðulega ofan, en lömb munu hafa týnt tölu að mun, og heimtur voru alment slæmar yfir höfuð. Haustið eftir þetta og veturinn fram á jólaföstu var hér afleitt, með stöðugum úrfellum og stormum; öll hús láku sem hrip, og hey hafa mjög skemst í hlöðum og tóftum. Aflabrögð urðu sáralítil á Skaganum nema í Sævarlandsvík; þar á móti allgóð á Skagaströnd, og hjá mér töluverð, vegna brúkunar á línu, og góðra gæfta seinast vertíðar. Síðan á jólaföstu hefir verið mjög hríðalítið, og fremur góð tíð, en þó oft jarðskarpt, því góðhlákur hafa ekki komið, svo haustgaddurinn liggur á, og hafa því verið uppi sömu hnjótarnir, léttir og lélegir mjög svo. Peningur allur er óttalega magur, sem er til vonar eftir slíkt haust, svo afkoman í vor er æði tvísýn einkum yrði það kalt og gróðurlítið, eins og oftast á sér stað ytra hér. Lágsveitir eru alt af auðar, en til fjalla hefir verið hér mjög hart, og enda lakara en hér á Skaga.

Gísli sonur þinn hefur látið mér í ljósi, að hann hugsi til að innleysa Hólinn, og vil eg gefa honum nægan frest til þess; en eg er hræddur um að ekkert verði úr þessu, því bæði er Gísli efnalaus og framkvæmdarlítill, og peningarnir ófáanlegir að láni, og til hvors sem er, því þeir eru hvergi til í Norðurlandi. Eg hefi aldrei vitað slík vandræði sem nú, í því tilliti. Eg ætla að þeim Gísla og Jóni Einarssyni[1]) lyndi ekki sem best, því hinn síðarnefndi vill ei vera kyr, og hefur tekið klaustrið Ásbúðir í orði, hvort sem af því verður eða ekki. Þú getur nærri að efnaástand yfirhöfuð hjá almenningi hafi ekki tekið stakkaskiftum til hins betra, því fyrir utan hið viðvarandi harðæri, þá gjörir dýrtíðin sitt til, að auka skuldir og vandræði; altaf er umferð nóg í kaupstaði, til nýrra og nýrra lántaka og bráðum alveg kornmatarlaust, því Hofs- og Grafarósar hafa verið allslausir. Sá fyrri sökum þrots Thaages[2]) og hinn síðari vegna þess að Elfríður afturgengna strandaði við Sléttuna í ódæmunum í haust, varð þar aðeins mannbjörg en alt annað fór; þetta gerði verzlunarfélaginu tjón mikið, því bæði varð Grafarós þessvegna allslaus og fjártakan þar fórst fyrir. — Hér var fjártakan með mesta móti, þótt illviðri gjörðu þá vertíð ógleðilega og óhæga, því slátri og öðrum nauðsynjum var ekið á sleðum úr kaupstöðum; slíkt ætla eg eindæmi fyrstu daga október mánaðar. — Mikið gekk á næstl. sumar með þjóðhátíðahöldin, og hafa blöðin verið troðfull af þeim sögum og lofdýrðarsöngvum í tilefni þar af, altaf síðan. Menn hefja land vort ofar skýjum og ætla að gjöra úr því sjálf-

1) Giftur Ingibjörgu, dóttur Símonar á Fossi á Skaga.

2) Danskur kaupmaður.

sagt eitthvert skásta landið í heimi; samt er ekkert komið á laggirnar ennþá í því tilliti, nema hvað alt af er gert ráð fyir nýjum og nýjum tollum, sem mér og sumum öðrum í bændaröð virðist ekki sérlegur vegur til velmegunar, eins og hér hagar til; og það er spá mín að það, ásamt annari illri og óhagfeldri stjórnaraðferð, harðærum o. fl. leiði æ fleiri og fleiri til brottfýsi héðan, og er þó ekki ábætandi á það, sem nú á sér stað í því efni í Skagafirði og víðar, því mjög margir hafa staðráðið að flytja vestur um haf þegar þeir geta, en ekki eru líkindi til að úr því verði mikið í vor, vegna áðurnefnds peningaskorts, því enginn getur selt lifandi pening sinn hvað þá heldur annað; með því líka að kaupmenn eru búnir að slá varnaglann hvað ávísanir snertir, þ. e.: bannað verzlunarstjórum að gefa þær. Menn eru að setja von sína til þess að hrossamarkaðir kunni að komast á, eða önnur peningssala, fyrir peninga, og er óskandi, að af því yrði bráðum, þar eð nú stendur blökk í blökk, jafnvel með hin minstu viðskifti manna vegna peningaleysis.—

Ekki veit eg til að menn hafi skrifað sig til vesturfara við Lambertsen,[3] heldur bíða allir í von um komu Sigtryggs Jónassonar nú með pósti, er hann hafði ráðgert í bréfi til Jóhanns Briem,[4] en þótt hann komi með áreiðanlegt heit, eða loforð Canada-stjórnar um sendingu dampskips eftir fólki, þá er ísinn ekki brotinn að hálfu leyti, því hið þyngsta er eftir nefnil. að selja; að vísu hafa Skagfirðingar í ráði að senda mann til Englands áhrærandi hestasölu o. fl. en slíkt er aðeins tilraun, sem að líkindum misheppnast, því *Bretar* hafa aldrei verið veifiskatar, og ætíð séð hag *sinn* framar, en *annara*. Þetta talda er nú ekki það eina sem hamlar mönnum frá vesturförum, heldur og hitt að nær því allir embættismenn og margir fleiri stríða gegn þeim með öllu móti, leynt og ljóst; væri það of langt mál, að skýra þér það nákvæmlega.

Svo eg aftur minnist verzlunarfélagsins, þá er þess að geta, að hin mesta óregla hefur átt sér stað í því, hvað alla reikninga áhrærir, svo tortryggni manna hefur farið dagvaxandi, og enginn viljað auka hlutum í það nú næstl. ár. Næstl. haust kom það upp bæði eystra og vestra í félaginu, að menn vildu slíta það um sýslumót Húnav. og Skagaf. og til þess að koma þessu í kring, og að öðru leyti setja nýtt loft undir verzlunarsamtök yfir höfuð, var allsherjarfundur haldinn að Stóruborg 17.—18. og 19. þ. m. Var eg þar ásamt 45 fundarmönnum; þar var fleira talað og afráðið en frá verður skýrt á miða þessum, en hið helzta var þetta: Félagið skiftist í tvent við Gljúfurá (yst í Víðidal) svo 7 hreppar af Húnavatnssýslu og Skagfirðingar mynda nýtt félag, og kaupstjóri þess verður Jón Blöndal;[5] hlutum til þess á að safna hvaðanæfa, erindisbréf hans, lagafrumvarp, o. fl. á að skapast á fundi að Víðimýri í dag; og Blöndal svo að sigla með næstu póstferð til þess að útvega skip og vörur. Skiftinganefnd félaganna (3 úr hverju kaupfélagi) hefur alt vald yfir því undangengna reikningslega, eins og líka skiftingu félagsins, skuldaborgunum o. fl. — Ekki er hægt að spá, hvernig öllu þessu reiðir af, aðeins má af því

3) Guðm. Lambertsen, (kaupm. og úrsmiður) í Rvík.

4) Jóhann Briem, býr nú við Riverton í Nýja Íslandi.

5) Jón Auðunn Björnsson, sýslumanns Blöndal í Hvammi í Vatnsdal; fyrrum prestur á Hofi á Skagaströnd, nafntogaður söngmaður. Var þm. Skagfirðinga á fyrsta löggjafarþingi; dó ungur.

ráða, hve góðar horfur verða á hinum öðrum framförum Íslands, ef verzlunarsamtök öll velta um koll, eða geta ekki þrifist, því bæði er almennur áhugi á þeim, og nauðsynin brýn, því ekkert annað eins lífsspursmál er nú á baugi fyrir þetta afskekta, auma land og þess örbyrga lýð.

Eg hafði þá æru að mæta á sýslufundi sem settur var í tilefni af kláðanum gamla, sem nú er kominn í almætti sitt; nefnil. í allar mögulegar áttir frá miðpúnkti (þ. e. Reykjavík) þar á meðal upp að Hvítá í Borgarfirði, þar er alt útsteypt á 13 bæjum, og getur kláðinn verið kominn til Mýrasýslu, enda norðuryfir Holtavörðuheiði, þó ei sé komið í ljós ennþá, því samgöngur fjár og rekstrar hafa mjög mikið átt sér stað á nefndu svæði, í haust og vetur. Á fundinum mættu 2 Borgfirðingar, þ. e.: Þórður á Leirá og Pétur á Grund í Skorradal, báðir drenglyndir menn, norðlendingar í huga, og vilja kyrkja morðengil þennan, en sunnlensku yfirvöldin andæfa á móti, með sitt gamla lækninga bölv. kák. Berg góða[6] var búið að skrifa og hann gaf það uppbyggilega svar, að menn yrðu að bíða með þolinmæði þangað til póstskipið kæmi með lyfin, eða frá öndverðum janúar til marzmánaðar, var ekki slíkt gott og nauðsynlegt? Ekki get eg skrifað þér fundarályktanir, aðrar en þær, að Borgfirðingum var heitið skaðabótum héðan, ef þeir gætu drepið kláðann í vetur, svo Botnsvegavörður gæti komist á; einnig er talinn sjálfsagður jöklavörður, milli Hofs og Langjökla. Þó nú svo heppilega kynni að takast til, að kláðinn kæmi ekki norður að þessu sinni, þá má nærri geta hvern óbærilegan kostnað alt þetta bakar oss Norðlendingum, og það máské yfir áratugi, svo ekki er ástandið glæsilegt í raun réttri á landi voru, þótt yfirvöld og aðrir loftbyggingameistarar sjái það síður en ekki.—

Þá eru nýju sveitarstjórnarlögin góðu að ganga í kraft; mörgum þykir þau margflókin, óhæg og ill viðfangs, í þessu strjálbygða vegalausa landi, og þessutan kostbær; margir hér í sýslu eru að bregða búi, til þess að fyrrast útgjöld, og komast undan hreppsnefnda störfum. Eg hlaut oddvitadæmið hér í hrepp, og þykir mér afleitt vegna afskekkju minnar.— . . . .

Árni Sigurðarson.

(Síðari hluti bréfsins hefir glatast).

Höfnum 5. júlí 1875.

(Hér fer á eftir aðeins síðari hluti bréfsins).

. . . . . Amtmaður Havstein og Skaptason eru báðir nýdánir; áður litlu Jón halti Þjóðólfs fóstri gamli; fl. merkra manna lát man eg ekki.—

Upp úr herpingu og hretatíð þeirri, er látlaust hefir gengið, síðan fyrir miðjan maí, sem kyrkti allan gróður, hefir nú næstl. viku skift um til hlýviðra og úrfella, svo tún hafa skánað að mun en úthaginn er mjög bágur, og tekur vart við sér á þessu sumri, því mýrar allar flóa í vatni.

Varpvor hið versta, kópveiði í betra lagi, lambahöld ill, málnyta lítil, fiskiafli bærilegur, þá sjaldan gefur, hér hefur ei verið róið, því eg stend í byggingum og annríki mesta. Drangeyjar útvegur fór hraparlega í vor, og mildi mesta að ekki urðu manntjón þar við. Ekki hefir enn frézt hvort hákarlaskip hafa farist, menn hafa meiðst á þeim og suma út tekið, 3 af einu skipi.

---

6) Bergur Thorberg, þá amtmaður, síðar landshöfðingi.

Það er mjög leiðinlegt fyrir alla þá, sem vel vilja vesturförum, að heyra af staðfestuleysi þeirra í Ameríku, þessar fáu íslenzku völur tvístrast víðsvegar um hina stóru heimsálfu, og vita ei hvar þeir eiga höfði sínu að að halla, þessu fylgir eðlilega hin mesta viðvarandi örbyrgð, eins og ljóslega sást á Jóhannesi Arngrímssyni, sem eftir 3 ára vinnu, var svo efnalaus, að hann þurfti styrk frá hinum fátæku löndum, er héðan fóru næstl. sumar; eg held eflaust betra fyrir Íslendinga, að þeir væru spaklátari á öllum stöðvum er þeir komast niður í fyrstu, og hvar þeir sjá að *almenningur* kemst í efni og vellíðan, að vísu hljóta menn að komast áfram á endanum í auðlegðar og framfara landi, ef *viðburði, þrek* og *staðfestu* ekki skortir.

Eg óska að endingu innilega að þessar fáu línur og ómerku, finni þig heilbrigðan, ánægðan og glaðan, og að mér, eða okkur hérna auðnist að sjá frá þér línu við tækifæri; og að ykkur öllum vesturförum líði sem bezt, er einlæg ósk þíns elsk.

vinar!

Á. Sigurðarsonar.

Höfnum 1. júní 1877.

Mikilsvirti góði vinur minn!

Þitt ágæta og mér yfrið kærkomna bréf af 30. desember næstl. í aprílm. meðtekið, þakka eg þér af ást og alúð. Því miður hefi eg nú ekki heldur en vant er, tíma eða hentugleika á því, að skrifa þér svo rækilega, sem þú átt skilið, og eg annars vildi; en til bóta er það, að faðir minn er búinn að rita þér um pólitíkina íslenzku, og fl. sem eg líka nota mér og geng fram hjá.

Eg ætla þá fyrst að skýra þér stuttlega frá tíðarfarinu hér á Skaga um næstl. tvö ár, og byrja þannig á vorinu 1875, var þá snemmgróið mjög, svo geldpeningur var búinn að taka mikilli framför fyrir miðjan maí, en þá brá til úrfella (snjóa) og kulda, þó var bærilegt á milli til fardaga, svo gróður var þá sjaldgæflega mikill orðinn; en þá datt á það mesta áfelli, er eg man eftir að vortíma, fyrst með stórviðris bleytuhríð, síðan fannkomu frosthríð, og svo gaddi marga daga, skóf þá til heiðarinnar, sem um hávetur, var þá óttalegt yfir að líta. Varpið hér — sem þá var orðið í miklum blóma — nær því eyðilagðist. Fé var búið að rýja, hið gelda, og króknaði margt, en þó færra en líkindi voru til — því það var orðið feitt — fleira fór í ár og læki, og sumt fenti. misti Jónatan á Þangskála[7] mest allra: yfir 30 fjár. Í þessu áfelli fórust 3 hákarlaskipin, og fl. urðu misfarir margar; formaður eins skipsins var Steinn bróðir Sigurðar á Hvalnesi. Eftir þetta sá ekki að jörð tæki við sér í fullar 5 vikur, heldur fölnaði hún upp — því stöðugt voru frostkuldar — og varð sem á haustdag. Grasleysi varð og tilfinnanlegt, og öll hey ónýt, eins og þú getur nærri hérna á honum Skaga, en nýting var þó allgóð eins og líka haustið alt — að undantekinni einni vondri hríð — og veturinn fram yfir jól. Varð haustvertíð hér aflasæl og góð. Eftir desember brá til úrkomu og umhleypinga, og æ þyngdi meir og meir að, með megnum harðindum, og íshrakningi, þar til eftir páskir að tólfunum kastaði með hörkur og

7) Jónatansson frá Víkum á Skaga; faðir Sveins, sem búið hefir til skamms tíma á Hrauni.

hríðar — á sumardaginn fyrsta var frostið á Hólanesi 18. eða 19. gr. á R.[8]) og rak þá inn hafþök af ísi, í honum fórst alveg hið mikla Akureyrar skip "Emma". Sama tíðarfar mátti heita að héldist til 5 maí, gerði þá hláku mikla og tók fljótt og vel upp hinn mikla snjó. Margir voru áður komnir í heyþrot, og nokkrir mistu til muna úr hor, einkum Refsveitingar nær því flestir. Hér á Skaga voru betri peningshöld en víða annarsstaðar. Strax að liðinni nefndri hláku brá til kulda og úrfella, sem ágerðist með snjókomum, svo á annan hvítasunnudag hafði hér alsnjóað sjö sinnum ofan í sjó, og eftir það nokkrum sinnum, voru og lambahöld víða bág og æðarvörp skemdust meir og minna allstaðar; hérna viðlíka í hinum mörgu hretum, sem í hinu eina áfelli undangengið vor, nefnil. einum fimta minni dúntekja þessi bæði ár, en beztu ár áður. Hin sama úrkomutíð varaði til þess 16 v. af sumri; tún urðu að meðallagi að grasvexti en minna hér og sumstaðar vegna kals, en töður brunnu og skemdust mjög víða, því menn urðu víða æði djarftækir á þær; enda rigndi svo mikið eftir hirðingu þeirra, að eg man ei eftir, að jafn mikið vatn hafi verið komið hér á jörð, um sláttartíma, menn gátu alls ekki náð grasi á engi, og illa var það og sprottið; en nú skifti um tíð, til hinna mestu hita og þurka, svo úthagi varð í bezta lagi sprottinn á endanum, og heyskapur að því skapi, með því hin góða tíð hélzt á haust fram, og árið út; man eg ei eftir stiltari eða betri tíð á haustvertíð, enda varð fiskiafli mikill hér á Skaga, og víðar. Strax úr nýári skifti um til harðviðra og hríða, en þó voru oft blotar, og snjólétt lengi, ei að síður gáfust mikil hey hjá mér og fleirum, að öðru leyti var næstkomandi vetur hinn mislægasti, því sumstaðar voru viðvarandi hagleysur, en aftur annarsstaðar altaf gott til jarðar. seinni partinn, og á vor fram, hefur hafíshroði verið á víkum, og útifyrir fult af ísi. Um páskaleyti og eftir það gengu stöðugt hríðar og stormar, lestust þá kaupför, og sum fórust t. d. eitt af Sauðárkrók — þar er nú Popp orðinn fasta kaupmaður — og annað af Bíldudal. Um sumarmálin blotaði lítið eitt en eftir það voru stilt veður, með brunafrostum til 10. næstk. mán. þá hlýnaði fáa daga, svo vottaði fyrir gróðri, en síðan hefur eigi lint norðan bruna-stormum; jörð öll skrælnuð upp, gróðurlaust, fjörulaust — því ekki kemur brim — og alt ástand og útlit á peningshöldum hið bágasta; frostéljagangur er stundum sem á haustdag og föllin hvít af snjó. Peningur var síðast í bezta standi, en nú eru ær og jafnvel gemlingar orðið grúthorað, og ei er nú annað sýnna hér á Skaga, en skera undan ánum, svo þær heldur tóri. Eg hefi haft verstu peningshöld í vor, af dýrbítir, ofanídettu m. fl. — Á Þangskála hefur og mjög farið ofan í m. m. — Í Ásbúðum nær því öll lömb dauð. Í Víkum 35, og 16 mylkjur, o. s. frv. Víðast hér er orðið töðulaust, svo kýrnar þorna upp. Nú er sama bruna veður, og megnasta stórhríðar útlit, og ekki linnir þessu heldur fyrr en úrfelli gjörir. — Eg hefi vitjað einu sinni um eyjarnar, og var vonum framar komið af fugli, en alt verða kaldegg í þessari tíð, því svo er kuldinn megn að suma daga klöknar ekki hót. Nóg er þá komið um tíðarfarið.

Varla má heita, að viðarreka hafi vart orðið næstl. tvö ár, og ei hafa heldur hvalreka höpp aðborið hér í grend, nema hvað eg næstl. vor drap milli 20

8)—8½ eða — 10¾° F.

og 30 hnýsur á Kálfshamarsvík, og í sama skifti nálega 20 undir Kerlingarbjargi, víðar náðust og ráku fáeinar hnýsur hér að vestan verðu, um sama leyti, þ. e. í byrjun hlákunnar.

Á Selvík eða þar framundan aflaðist og talsvert af hákarli upp um ís í fyrravetur; að öðru leyti hefir lítið aflast af þeim fiski hér í kring þessi ár, nema helzt nú í vetur (seint) í kaupstöðunum Hólan. og Skagastr. —

Eg ímbynda mér að þú sért búinn að frétta hvernig lyktaði um Hólinn. Gísli sonur þinn ætlaði í fyrravetur, vestur um haf til ykkar, var honum því — og alls vegna—umhugað að geta selt kotið; kom hann hingað með Friðbjörn ábúanda þess, voru þeir hér daglangt, og samdist svo á endanum að Friðbjörn keypti litlu verði, og hefði þó langt minna orðið, hefði eg ekki staðið í ístaði Gísla eftir megni, því þeir fórust hjá, í mesta máta, með séðleika og hyggindi; eg fyrir mitt leyti þrengdi ekkert að Gísla um borgun veðskuldarinnar, en gaf ekki um kaupið með því verði er mér þótti hæfilegt, en vildi það ekki með hinu mjög lága verði, svo ei yrði með sönnu sagt, að eg hefði fiskað í því vatni, og þannig óhreinkað mína eigin nyt, er eg leysti veðið forðum. Gísla gengur alt fremur erfiðlega, hann hætti við förina vestur, og nú er sagt að hann fari að Hvammkoti. —

Síðan þú fórst, hefir peningur heldur fjölgað alment, en þó velmegun ekki aukist að því skapi, því útgjöld öll aukast ár frá ári, fyrir hin breyttu lög og landsstjórn, t. a. m. sýslusjóðsgjald, búnaðarskólagjald og fl., svo og óbeinlínis tolla, eftir nýrri "statútu" af Br. v. og öllum áfengum drykkjum, tóbaki öllu, m. m. og fl. þess utan hefir útlend vara öll hækkað ógurlega að verði, jafnt matvörur sem iðnaðarvörur, t. a. m. 60 f.[9] færi 5 kr. (15 mörk) og alt til sjóvegs eftir því, járn, kol, já hverfisteinar og hvað annað, er menn ekki geta án verið í afar verði.—Kaffi og sykur kaup eru heldur að minka, því menn geta ekki keypt, en kaupmenn farnir mikið að tregðast með lánin; hér við bætist og fall ullarinnar, hún var almennt næstl. sumar 90 aura (100 a. 48 skl.) tólg í engu verði sem fyr, og lýsi einnig í lágu verði; þessvegna verða menn að reka féð hópum saman í kaupstaðina upp í skuldirnar, því kjötið er helzt í verði, er síst má þó missast frá búunum. Nú er altalað að ull muni ennþá lækka, og dúnninn er að þessu hefir haldist í afar verði, er nú hrapaður ofan úr öllu valdi, og situr óseldur í Kaupmannahöfn 1000 pd. saman. — Hefði ekki hinn mikli fiskiafli verið hér undanfarin ár, veit eg ekki hvenig menn hefðu dregið fram lífið; og taki fyrir afla hér, líkt og á Suðurlandi, er dauði fyrir dyrum sjáanlegur, því margir eru þeir sem lítið annað en aflann hafa við að styðjast hér nyrðra, eins og syðra.—

E. Briem sýslumanni var veitt Húnavatnssýsla, því hann sótti, að sumir ætluðu, til þess að hafa báðar sýslurnar tvö ár, eins og Kristjánsen, en þetta brást, því veitingin kom strax með síðasta pósti næstl. ár, og var þá sjálfsögð veiting Skagafjarðarsýslu yfir vetur inn; svo Briem seldi upp sýslunni, og er hún nú veitt Lárusi Blöndal Dalasýslumanni, er sagt að hann komi um næstu mánaðamót hingað alfarinn, og setjist að á Stóruborg. En Briem hefir haft Húnavatnssýslu í ár, og er það búbót, betri en engin. Bogi biskupsson er læknir Skagfirðinga og hér að Blöndu; þykir sumum hann nokkru nýtur, öðrum alls ekki; hann er hjá frænda sín-

9) Faðmar.

um á Sjávarborg,[10] enn þá ógiftur — Júlíus Halldórsson skólakennari, er læknir Húnvetninga.

Ekki man eg nú eftir nýskeðu fráfalli fólks, nema séra Jóns á Barði, hann druknaði í Miklavatnsósi, sagður ölvaður; en skipskaðar hafa orðið, og slysfarir, er eg nenni ei að telja.—

Næstl. haust kom inn á Austfjörðum bólguveiki, gamall sjúkdómur alþektur undir nafninu "Hettusótt" flaug hún um alt land í vetur og fengu flestir meiri og minni smjörþef af henni, og sumir tvisvar og þrisvar; henni fylgdi megn hitasótt og höfuðpína og ólyst. ..... Eg lá tvívegis, og bólgnaði þó mjög lítið, en síðan hefir mjög svo á gjörst mín gamla magaveiki, svo eg tek ekki á heilum mér nokkurn dag: má eg líkast til fara að leita mér meðala, er eg þó ætíð hefi sára litla trú með, og dreg í lengstu lög. Mín trú og sannfæring hefir verið, að varhygð, hóf og reglusemi sé beztur læknisdómur.

Að öðru leyti líður öllum hér á heimilinu vel, fyrir náð drotins; gamla fólkið hrörnar að eðlilegum hætti, og við hjón þreytumst við búskapinn fólksmarga, og umsvifamikla, er útheimtir eljun og ófrelsi sí og æ, svo mig er oft farið að langa eftir meiri hvíld, kyrð og næði, andlegu og líkamlegu, en kostur er á, og ekki fæst fyr en alt í einu.

Ef þessi miði kemst til þín, að þér heilum og lífs, og þú gjörir svo vel að skrifa mér aftur við tækifæri, þá skaltu ekki spara að spurja mig að hinu eða öðru, er þú vildir eða hefðir gaman af að vita um, af þínu gamla kuldans heimkynni. — Við hérna þráum að heyra vellíðan ykkar kunningja fyrir handan hafið stóra, og óskum ykkur hverskonar heilla og hamingju. Því miður eru þeir nokkrir hér, sem virðast hafa yndi af því að heyra sem mestar og verstar ófarir landa í Ameríku.

Eg ætla þá að slá botninn í þessa endileysu; eg bið þig innilega að fyrirgefa, og því næst ber eg þér beztu kveðjur héðan frá húsi. Heilsaðu frá mér kærlegast Hafsteini[11] og Jóni þínum.

Þinn skb. einl. elsk. vinur!

Á. Sigurðarson.

Höfnum þann 22. júní 1876.

Mikilsvirti góði fornkunningi!

Þín fræðandi og mæta vel sömdu bréf af þriðja jan. þ. á. til okkar feðga bárust hingað þann 28. f. m. Voru þau hér einkar kærkomin fyrir fróðleiksog skemtunarsakir, eiga nú þessar fáu línur að færa þér fyrir þau mitt og fleiri annara hér í bæ innilegt og alúðarfult þakklæti en því miður get eg nú ekki borgað þér í sömu mynt, ber til þess sitt hvað sem oflangt er upp að telja. Það var okkur hérna gleðifregn að heyra það að þér og þínum liði viðunanlega, ásamt öðrum þeim er fluttust til Nova Sotia, er það ein af mínum kærustu óskum, að ykkar litla nýlenda geti árlega tekið vöxtum og viðgangi svo hin hjálpfúsa stjórn fái séð að á hennar náðir hafi flutt ötult og dugandi ráðdeildarfólk kynjað frá hinum víðfrægu Norðmönnum. Ekki lítur út fyrir vesturför Gísla þíns, fram hjá hans hnyggnandi ástandi ætla eg að ganga, líklega skrifar hann þér sjálfur, og bréf muntu fá frá þeirri dóttur þinni sem í haust giftist Sveini[12].

---

10) Pétri, syni séra Sigurðar er eitt sinn var prestur á Mælifelli og Elinborgar, systur Péturs biskups.

11) Hafsteinn Skúlason, flutti frá Hrauni á Skaga á sama skipi og Jón Rögnvaldsson; faðir Jóhönnu, fyrri konu Jóns Hillman. Dó í Dakota um 1890.

12) Sjá aths 7.

Eftir stóra áfellið í fyrravor varð sumar gróður lítið en nýtingasamt, haustið gott og gæptasamt hélzt það framundir jól, varð fiskifengur hvarvetna venju meiri, á þorra hófust harðindi mikil, með ísahrakningum, hélst þetta við fram til þess 5. maí, að allt í einu hlýnaði vel, urðu vatnavextir miklir, skemdi Blanda engjar nokkurra jarða í Langadal og braut nokkuð af túni á Æsustöðum; viku fyrir hvítasunnu byrjaðist aftur mesta illtíð með snjókomum, krepjum og stundum frosti; hefir á þessu gengið þar til nú fyrir fáum dögum, hefir víða að spurst nytleysi kúa, megurð og afhrófl fjár og lamba og versta eldiviðarverkun. Í fyrra vetur keypti Höpner Höfðakaupstað, kom þar um vorið hans fullmektugur B. Steinke,[13] reyndist þá Senstíus[14] gjaldþrota og varð assistent, en Friðrik Möller[15] settist í faktorssætið, við þetta þrot leið Þórdís[16] stórkostlegt peningatjón; Berndtsen[17] fór úr þénustu, settist að í sínu ný-bygða húsi fékk borgarabréf og byrjaði dálitla eigin verzlun með vörum fengnum hjá Hillebrandt yngra, sem er stjórnari á Nesinu, hann giftist í vor Lúsindu, systur Tomsens;[18] þú þekkir að B. er laginn til kaupmannsskapar og mun reyna til að auka verzlun sína, hænist að honum fólk, því hann er lipur í umgengni. Blönduós er nú orðin löggyld höfn þangað er spekúlanta von, þar á meðal Tomsens, sem fengið hefir skip og vörur að láni í Björgvin. Frá upphafi hefir Húnaflóafélagið verið botnlaus og vitlaus óskapnaður innan um hvern sveimað hefir sá slóttugi refur P. Eggerz,[19] í fyrra vetur samdist svo að félagið skiftist í tvær deildir, önnur kend við Borðeyri, hin við Gafarós, þar var kosinn erindreki Jón Blöndal; nú berst sú fregn að vestari hluti þessa Rómaríkis muni vera inntekinn P. E., eða með öðrum orðum sú deildin oltin um koll, en P. E. kominn á Borðeyri með 80 lesta skip fyrir sjálfan sig; þykir sjálfsagt að austurhluti ríkisins fái innan skamms sömu afdrif. "Svo fór um sigling þá."

Í fyrrasumar kom til landsins sem agent Nova Scotia stjórnarinnar J., þá orðinn Andersson;[20] árangur ferðar hans varð sá eini að hann birtist löndum sínum sem fullgjör "gentleman", ríkulega settur gullhringum og skreyttur fínasta skrúðklæðnaði, svo menn héldu að galladragt jarlsins í Kanada mundi lítið af slíku bera, nokkrir sögðu að hann væri þannig uppdubbaður af stórauðugri heitmey í Englandi; við svo búið sigldi hann aftur en fékk umboð sitt í hendur Jóni hálfbróður sínum, þar var til manns að moka, hans, sem er mesta dauðýfli og draugur

13) Faðir Steinake, sem var dómsmálaráðherra nýl. í Danmörku, í jafnaðarmannaráðuneyti Staunings.

14) Var lengi við verzlun á Skagaströnd; bezti maður, en drykkjumaður mikill; dó snauður í Kaupmannahöfn.

15) Nú á Akureyri, faðir Ólafs bæjarfulltrúa í Rvík og þeirra systkina.

16) Þórdís Ebenezardóttir, giftist (sem seinni kona) Guðmundi á Vindhæli, föður séra Davíðs að Hofi í Hörgárdal; spanst af þeirri giftingu hið nafntogaða "forlofara"-mál, er stóð yfir í mörg ár, mest á milli langafa minna, S. Á. í Höfnum, er var einn af 4 forlofurum, og Björns Auðunnarsonar Blöndal, sýslumanns í Hvammi. Þórdís bjó með efnum í Vindhæli, sem ekkja Guðmundar, en giftist síðan Hillebrandt yngra, verzlunar stjóra á Hólanesi, er drakk nær til þurðar eigur hennar.

17) Lengi kaupmaður á Hólanesi á Skagaströnd, þar sem hann lifir enn í mjög hárri elli.

18) Kaupmanns, er dó kornungur af slysförum 1877 á Blönduósi.

19) Kaupmaður, og sonur séra Friðriks Eggerz í Akureyjum.

20) Jóhannes Arngrímsson; sjá bréf II.

fundahöld hans hafa orðið til aðhlægis; Anderson kann að vera góður drengur en naumast mikilmenni, og meiri mann hygg eg Sigtrygg vera, og um drengskap hans má ekki efast þvert á móti þeim góðu vitnisburðum, sem honum eru gefnir í mörgum bréfum frá því fólki, sem fluttist næstl. haust til Nýja Íslands; sá flutningur undir aðfarandi vetur þótti bæði mér og öðrum ískyggilegur, því lýsing landsins var gerð um hásumar, enda þótti sá beygur rætast þegar Ísafold fleygði þeirri frétt um land alt að fólk þetta hefði hrakist vestan að og komist ódautt aðeins til Ontario aftur; — engin frétt gat verið óþægilegri agentunum Kreger og Sigtyggi og svo þeim fjölda manna, sem hjá þeim hafði skrifast og voru þá á útmánuðum búnir að selja og lána út eigur sínar en þetta gátu þeir d . . . . .-óðu vesturfarar óvinir dável heyrt og einn þeirra (mein. Jón á Gautl.) ritaði í Norðling, hrokafulla löstunardælu um Vesturfarir og lýsingu Nýja Ísl. Sigtryggur fékk þar líka ókroppaðar hnútur, um sama leyti fór líka Hjaltalín gamli með "óðsmanns órum að rugla rænulaust rækalsbull og höfuðóra" um Nýja Ísl., frostgrimdir þar, manndráp Indíána og ásókn hungraðra úlfa; en skjótt skiftust veður í lofti og tvö bréf frá Nýja Íslandi sögðu fólk lifa þar góðu lífi, við húsastörf og byggingar, hafa skrifuð bréf sannað þetta líka og að veðrátta hefir þar alt fram yfir nýár verið engu lakari en þú segir frá í þinni sveit. Sigtr. hefir skörulega hrakið og hrjáð og með rökum hrundið löstunardælunni og sýnt höfundarins vanþekking og illkvitni, tveir menn aðrir hafa einnig gripið alvarlega ofan í lurginn á höf. en alt fyrir þetta lítur báglega út fyrir emigröntum og hætt við að margir megi setjast aftur, sökum þess dæmalausa peningaskorts hér í landi, hafa kaupanautar þeirra staðið uppi ráðalausir alt til þessa dags, en von á flutningaskipinu miklu fyr en ætlað, nefnil. þann 2. þ. m. á Krókinn.[22] — Vesturferðina frá Kvebek er sagt að emigrantar eigi að borga að nokkru leyti, munu pyngjur þeirra sumra farnar að léttast þegar til K. kemur, hvað sem þá verður til ráðs tekið. — Nú er það líka komið upp úr dúrnum, að fólk skuli sjálft fæða sig héðan frá landi til Englands á vissum tilteknum mat, þessi litli grykkur getur orðið mörgum að farbanni svo ekki er nú gullið í skelinni.

Nýlega giftist Sigtr. jómfrú Rannveigu Briem, systur séra Eggerts á Höskuldsstöðum — hann vígði þau saman, þó ekki sé hann Vesturfaravinur, hún er sögð væn kona vel gáfuð og mentuð, þau hafa fyr verið fósturbörn Péturs amtm., sem sálaðist í fyrra, það hefir þú líklega heyrt eins og lát J. Skaptasonar. — Í vetur druknaði Jón á Víðimýri í Héraðsvötnum, þótti líkur til að hann hafi riðið með hægð kendur og hálfsofandi út í vök hvar hesturinn fanst dauður, líkið er nýlega fundið og jarðað næstl. laugardag.

Á uppstigningardag 21. maí varð Bjarni sýslumaður Húnvetninga bráðkvaddur nýkominn frá kirkju, var lík hans flutt með mikilli mannfylgd vestur að Þingeyrum og jarðsett þar 9. þ. m.. Um það, leyti þú fórst af landi, voru stjórnarlögin nýju að ríða í garð, ávextir þeirra fóru strax að láta sig í ljósi, með ótrúlegum fjölda af beinlínis og óbeinlínis útgjöldum á alþýðuna og sé eg mér ekki fært að fara langt út í þá sálma; þú manst að sú venja var á komin að heimta fríviljugar gjafir, til ýmsra fyrirtækja, og er þessu ennþá kappsamlega framhaldið, því sá þykist maðurinn mestur, sem lengst er kominn í loftbyggingafræðinni, slíku sam-

skotafé hefir þó oftast verið illa varið, bera þar um vitni Húnaflóafélagið og brúin á Gönguskarðsánni, sem hyggnustu menn vilja að sé aftekin áður en hún verði nokkrum að líftjóni. Í orði kveðnu heitir það svo að þjóð vor hafi fengið löggjafarvald og fjárforræði en slíkt eru í rauninni helber ósannindi; þessi völd eru alveg komin í hendur embættismanna og þeirra auðvirðilegu hrákasleikju garpa (t. d. J. á Gautl.); stélpiltarnir í Víkinni eru líka nógu slóttugir til að leggja net sín fyrir þingþorskana, verkin sýna merkin, því fyrsta frægðarverk hins dýrkeypta 36 manna þings var að semja launalög fyrir 16 embættismenn í Rvík og amtmann nyrðra, af þeirri rollu man eg það eina að yfirhirðir sálnanna, biskup vor gat ekki við minna tórt en 16.000 kr. árlega. Bergur góði, mágur hans verður að bjargast með hérumbil 15.-000 kr. Þessi launasumma er mikil en þó ekki nema lítill hluti af útgjöldum landsjóðsins; eitthvað mun þurfa í hann að draga, nefndirnar sem í vetur hafa setið við skóla- og skattamálin munu súpa í sig fáeinar krónur. Þingið bjó til lög til útrýmingar fjárkláðanum, þau hepnuðust svo að þau náðu ekki konungssamþykki — inn í fjárkláðans völundarhús voga eg mér ekki — því óvíst er hvort eg kæmist nokkurn tíma út þaðan aftur.

Lögin um fólksflutninga gengu liðugt frá hendi þess frjálslynda!! þings, þau eru margslungin og fléttuð langloka, eftir þeim held eg stórflutninga til Vesturheims ómögulega en að einstaka hræður kunni að geta fyrir vildar vináttu eða máské fémútur skriðið út í gegnum járngreipar yfirvaldanna, skal eg ekki fortaka.

Loksins færi eg þér sameinaðar hugheilustu heilla- og farsældar óskir okkar hvortutveggju hjónanna, Ingunnar gömlu[21]) og fleiri annara ótaldra hér á heimili.

Sjálfur er eg jafnan þinn
einlægur velunnari og fornkunningi
Sigurður Árnason.

21) móðuramma Sveins Sigurðssonar og Guðm. Simpson í Winnipeg, föður Sveins Georg Simpson, nuddlæknis.

Kraftaverk og andlegar lœkningar.

Eftir Steingrím Matthíasson lækni.

I.

Í fyrndinni voru prestarnir læknar. Aðrir læknar ekki til. Til presta völdust þeir, sem vissu lengra nefi sínu. Þeim var treyst til allra hluta og var haldið, að þeir gætu náð sambandi við guðina og fengið uppfyltar óskir sínar og annara.

Það fór orð af ýmsum kraftaverkum, sem þeir gætu gjört. Þess vegna var eðlilegt, að sjúklingar leituðu til þeirra, til að fá bót meina sinna.

Prestarnir gátu svo margt í þá daga, segir sagan. Þeir voru sumir spámenn, er sögðu hárrétt fyrir um óorðna hluti og viðburði. Þeir lögðu mönnum heilræði í hverskonar vanda, og réðu jafnvel við sjálfar höfuðskepnurnar, þegar þeim sýndist. Regn og frjósamar árstíðir gátu þeir, sem voru snjallastir, útvegað eftir þörfum. Enginn mun þó hafa komist lengra en Jósúa, sem gat stöðvað sólina, til að vígljóst yrði, meðan hann var að brytja niður óvini Ísraels.

Engin furða, þó svona körlum tækist að lækna ýmsa sjúkdóma. Þeir gátu jafnvel sumir vakið menn upp frá dauðum, ef mikið reið á. Af því fara margar sögur.

Þeir voru svo bænheitir, gömlu mennirnir.

Í sögu okkar Íslendinga segir frá hinum helgu biskupum Jóni, Þorláki og Guðmundi. Þeir höfðu enn þennan sama bænarinnar kraft og á dögum spámannanna.

Þegar Jón helgi tók við embætti, gengu mestu harðindin. Hann þurfti ekki nema einu sinni að stíga í stólinn og minnast á vandræðin við drottin, þá breyttist tíðarfarið um leið og varð árgæzka úr því. Og svo mikill kraftur fylgdi jafnvel áheitunum á biskupana, að þeim látnum, að oft gat það eitt afrekað hin furðulegustu kraftaverk. T. d. er sagt frá því í sögu Þorláks biskups, að tveir bátar voru á ferð sinn í hvora áttina á firði einum og gekk ekkert, því að enginn var byr. Þá hétu báðar skipshafnir hvor í sínu lagi á hinn helga Þorlák biskup. Brá þá strax við til byrjar báðum skipunum og sigldi hvort þeirra fram hjá öðru með hraðbyri, annað austan vert á firðinum, en hitt vestanvert. Hið fyrra suður á við fyrir hvössum norðanvindi, en hið síðara norður á bóginn fyrir hagstæðum sunnanbyr, seglfylling.

Svo vel bænheyrði Þorlákur vini sína, ef á hann var kallað úr öðrum heimi. Og líkt var um hina aðra blessaða biskupana. Mest segir þó af lækningakraftaverkum þeirra. Það var ekki sá sjúkdómur á mönnum né skepnum, sem ekki léti undan áheitum. Að

méinsta kosti er ekki getið um nein mistök.

II.

Þegar eg var barn, trúði eg líkt og fleiri, að guð gæfi mér gott veður, ef eg bæði nógu vel. Ef eg átti að fá að fara lystitúr næsta sunnudag, bað eg um logn og sólskin. Eg fékk hvorutveggja og skemti mér vel. Við seinni tækifæri bað eg um sama. Stundum varð eg bænheyrður, stundum ekki. Með aldrinum fór eg að trassa slíkar bænir, en fékk þó oft gott veður, engu að síður. Trúin dofnaði smámsaman á kraftabænir og kraftaverk. Og verður mér nú oft að brosa að barnaskapnum. Því miður — því "ógn er gott að vera barn."

En það er ekki eg einn og mínir líkar, sem orðinn er dauftrúaður á ýmislegt bænakvabb til guðs, sem áður var algengt. Jafnvel prestarnir eru það líka. Eg þekki nú ekki neinn prest íslenzkan, sem í alvöru mundi ætlast til þess, að guð gæfi honum og söfnuði hans snögglega heyþurk næstu daga, ef hann bæði þess einn sunnudag á stólnum í slæmri óþurkatíð. En þó munu ekki vera ýkjamörg ár síðan að prestar höfðu trú á þessu og reyndu það í viðlögum. Eg geri ráð fyrir, að mörgum hafi lánast ef til vill eins vel og mér. En einum presti veit eg að það lánaðist ekki, heldur þvert á móti. Sagan er svona:

Það höfðu gengið einlægir óþurkar og alt hey lá flatt, gulnaði og sumt myglaði. Það var komið langt fram eftir hundadögum. Og enn var regn og norðankuldi og snjóaði í fjöll og færðust krapahríðir niður í bygðir. Þá tók prestur þessi sig til, og bað langa bæn á stólnum um breytingu til batnaðar og bað heitt. Söfnuðinum þótti vænt um og varð vongóður. En næstu daga á eftir versnaði veðrið um allan helming og hélzt marga daga. Þá kvað einn bændanna:

Enn er hríðar - andsk....,
illur var það baginn;
ei mun himnahilmirinn
heyrt hafa hann M.... a
um daginn.

Þetta var fyrir svo sem 20 árum síðan, en það fylgdi sögunni, að upp frá því hefði prestur aldrei komið sér að því að stynja upp bæn af stólnum um heyþurk og hlýindi. Og sem sagt held eg að það sé nú úr móð gengið í kirkjum þessa lands. Eins held eg það sé ekki tízka neinstaðar lengur, að prestar séu með fyrirbænum að reyna að koma sjúklingum til heilsu. Það er eins og það þyki óþarfi eða gagnslítið, að vera nokkuð að blanda sér inn á verksvið okkar læknanna. En þó væri stundum engin vanþörf á því og gaman að það væri prófað.

Tímarnir breytast og mennirnir með. Meir og meir útbreiðist trúin á það, að náttúrulögin fari sinna ferða án þess að vér mannvesling- ar fáum við það ráðið með nokkrum bænagjörðum. Nýr tíðarandi er að komast inn með vantrú á sérstaka náð og bænheyrslu. Þrátt

fyrir það mun þó enn sem fyr snögg hræðsla og kvíði koma mönnum til að knýja á náðardyr hins alvalda. Þessu til sönnunar set eg hér sögukorn, sem gerðist fyrir stuttu:

Menn voru á ferð á Grímseyjarsundi á opnum bát og gerði aftaka hvassviðri, svo alt ætlaði um koll að keyra. Þá lögðust hásetar á á bæn og báðu um gott veður. Eftir það brá við og fór að kyrra og gerði indælt veður. Einn skipverjanna hefir sagt þessa sögu og lýsti hann því, hvernig snögglega skipaðist við eftir að þeir allir og hann með höfðu kropið á kné, hræddir, og beðið líkt og lærisveinarnir forðum: Hjálpa þú oss, því vér förumst. Og hann bætti við: "þá lægði storminn, og veðrið batnaði svo, að ekkert var lengur að óttast. En andsk. . . . skammaðist eg mín á eftir."

Sumir myndu ímynda sér, að maðurinn hafi meint orðin þannig, að hann hafi skammast sín fyrir hræðsluna, en aðrir hafa fyrir satt, að í rauninni hafi hann skammast sín bæði fyrir hræðsluna, og þó einkum fyrir hjátrúna. Það sem áður var rétt trú, er orðið að hjátrú.

Nýir siðir með nýjum tímum. Alt gengur í bylgjum. Trú og hjátrú líka. Nú hafa um hríð verið góðir tímar og vellíðan í landi. Þess vegna máske bænræknin minni. Á neyðartímum og næturmyrkrum þrífst bænrræknin bezt. Þá vaknar hræðsla: myrkhræðsla, dauðahræðsla og guðhræðsla.

"Í felmtri nætur er feigðin nærri,
þá dagur ljómar er dauðinn fjarri"
—segir Stefán frá Hvítadal.

III.

Frá fornu fari hefir reynst torvelt, nema einstöku- afreksmönnum helgisagnanna, að gera kraftaverk. En margir prestar eru hættir að trúa þeim sögum, og er því engin furða, þó að almenningur sé einnig orðinn vantrúaður. Í stað þess bólar nú aftur á þeirri trú, að kraftaverk geti orðið fyrir tilstilli anda úr öðrum heimi, líkt og fyrrum, þegar menn hétu á hina helgu biskupa og aðra dýrðlinga. Andatrúin hefir vakið upp að nýju lækningarnar með ákalli framliðinna. En nú eru það ekki lengur framliðnir klerkar eða guðsgæðingar, sem ansa kallinu, heldur fyrverandi læknar eða skottulæknar. Og þeir koma sjálfir í eigin andlegu persónu til sjúklingsins og dedúa við hann allavegana líkt og vér jarðarmaðkarnir, læknar þessa heims. En stundum gera þeir aðeins vart við sig líkt og snöggur rafmagnskippur eða draumsjón, og það nægir. Sérstaklega hefir farið orð af *huldumanninum* í Öxnafelli hér í Eyjafirði, en hann kallar sig Friðrik og er haldinn að vera andi framliðins manns, sem enginn veit frekar deili á, en sem í lifanda lífi muni hafa fengist við lækningar og fullnumist síðan annars heims.

Það var um tíma talsverður átrúnaður á þetta hér í firðinum og leituðu margir sér heilsubótar hjá honum með hjálp skygnu stúlkunnar, Margrétar í Öxnafelli, sem

ein getur séð og talað við þennan huldumann. Árangurinn varð þó harðla vafasamur, ef ráða má af því, að enginn okkar læknanna hér á Akureyri eða annars staðar norðan- og austanlands, gat nokkurn tíma, svo eg viti til, sannfærst um, að undralækningar hefðu átt sér stað, nema þá svipað því sem hver læknir kannast við af eigin reynslu, að eiga sér stað við notkun ýmsra gagnslítilla lyfja eða andlegra áhrif á sjúklinga. Þetta sá fólkið einnig smám saman, svo að traustið dofnaði og fáir munu nú framar leita til Öxnafells héðan úr nærsveitunum. Hins vegar fréttist, að Friðriks sé talsvert leitað lengra að gegn um símann. Símskeyti er sent til ungfrú Margrétar um að biðja Friðrik að hjálpa — sjúklingurinn nafngreindur og hvað að gangi. Brátt kemur svo svar frá henni: "Sendi Friðrik." Og: Friðrik fer óðara. Skeyti af þessu tagi hafa borist afarmörg á tímabilum, svo að Margrét hefir haft nóg að starfa. Seinast fréttist, að símskeyti hafi komið frá Færeyjum og að trúin á Friðrik útbreiðist ört þar, eftir að reynsla hefir fengist þar í eyjunum um dásamlegan bata á hættulega veiku barni. Um það má lesa í blöðunum. En um nokkra hríð hefir Friðrik einnig opinberað sig gegnum konu í Vestmannaeyjum. Sú kona getur þó ekki að sögn talað við Friðrik eða látið áhrifa hans njóta sín nema hún falli í miðilsástand í hvert skifti, en lækningarnar eru sagðar gefast ærið vel — eins og einnig má lesa í blöðunum.

Heyrst hefir, að Friðrik sé farinn að birtast gegnum fleiri konur annars staðar á landinu, en þær sögur kunna að vera orðum auknar.

IV.

Á seinni árum hefir mikið verið gumað af svonefndum *dulrænum lækningum*, eins hér á landi eins og erlendis, og þess háttar lækningaaðferðum er mikið fagnað sem lofsverðum tilraunum til afturhvarfs frá efnishyggjunni. Til dulrænu lækninganna teljast nú huldulækningarnar líkt og andalækningar gegnum miðla, lækningar með bæn og handaáleggingum, hugarlækningar, fjarhrif, segulmagnanir og fleira.

Það er gefið í skyn, að hér sé um mikilsverða nýjung að ræða og að árangur þessara lækningaaðferða sé í þann veginn að skara langt fram úr vísindalegum aðferðum efnishyggjulækna, sem oft séu hreinustu hrossalækningar (og má vel vera, að svo sé stundum, því misjafn er sauður í mörgu fé).

Tímaritið *Morgun* hefir skýrt frá þessum lækningum, ekki sízt huldulækningunum í Öxnafelli og Vestmannaeyjum. Má þar lesa ýmsar sögur um furðulegan bata og mun ýmsum þykja mikið til um þær. Hins vegar hygg eg, að flestir læknar muni líkt og eg telja þessar lækningar lítt ábyggilegar eða lítið sannfærandi þó rétt sé skýrt frá þeim.

Ef þessar dulrænu lækningar allar væru eins mikils verðar og gefið er í skyn, væri það undarlegt, ef vér læknar gæfum þeim ekki meiri gaum. Því skyldum vér vera mótfallnir svo einföldum og hættulausum aðferðum, eins og bæn og ákalli, ef slíkt gæfist betur en okkar aðferðir með lyfjum og læknishnífum? Vér erum þó ætíð vanir að taka upp þá aðferðina, sem reynslan sýnir að er betri en þær fyrri.

Andlegar lækningar af ýmsu tagi eru svo æfagamlar, að maður skyldi halda að reynslan væri fyrir löngu búin að skera úr hve nothæfar þær séu. En vera má, að svo sé ekki.

V.

Annað slagið fréttist um stórkostleg lækningakraftaverk vestur í Ameríku. Eg hefi nýlega lesið fróðlega ritgjörð þar um. Og eftir henni að dæma, virðast dulrænu lækningarnar íslenzku vera mjög á bernskustigi í samanburði við ýmsar andlegar lækningar, sem daglega gerast í Bandaríkjunum. Þar eru eins og kunnugt er stórir trúar- og dulfræðisflokkar og söfnuðir, sem um langt skeið hafa viðhaft andlegar lækningar í hverskonar sjúkdómum, eins og t. d. flokkar þeir, sem kenna sig við *Christian Science, Jewish Science, Divine Science, Scientific Christianity* og *New Thought.* Enn fremur fást andatrúarmenn og guðspekingar við lækningar. Allir þessir flokkar gefa út fræðirit, eiga samkomuhús eða kirkjur og skiftast sumir í marga söfnuði eða félög víðsvegar um Bandaríkin.

Til Christian Science flokksins teljast nú ein og hálf miljón áhangendur. Hinir flokkarnir eru dreifðari og óákveðnari, en alls mun mega fullyrða, að margar miljónir manna aðhyllist að meira eða minna leyti kenningar þessara lækninga - trúarflokka — ef svo mætti kalla, því eitt af aðal-markmiðum þeirra, er fylgja þeim, er að lækna sjálfa sig og aðra. En þar að auki stefna þeir að því, að skapa í mönnum vilja og lyndisfestu, gera alt andans útsýni bjartara og jafnvel þykjast sumir geta með bæn ekki einasta læknað alla sjúkdóma, heldur komið í veg fyrir og hrundið á burt hverskonar böli.

Þó nú hver sá, sem leggur sér vel á hjarta kenningar síns flokks, geti, eftir því sem hæfileikar leyfa, gefið sig að lækningunum, verða þó ætíð einhverjir, sem sérstaklega skara fram úr, og er þá mikið leitað til þeirra.

Það er nú sameiginlegt öllum þessum lækningastefnum, að fylgjendur þeirra kappkosta að lækna jafnt líkamleg sem andleg mein, með andlegum áhrifum eingöngu. Og verður það þannig, að hugur manns allur, eða að eins undirvitundin magnist fyrir nokkurs konar dáleiðslu, til að ná tökum á því ólagi, sem af sjúkdómnum leiðir, svo að alt komist í réttar skorður á ný og maðurinn verði heill. Skeður það stundum snögglega, eða á einni svipstundu, eða smátt og smátt. En til að ná þessu

marki, telja sumir guðstrú og bæn einu nauðsynlegu leiðina, en aftur geta aðrir komist ferða sinna án allra bæna og guðstrúaráhrifa. *Christian Scientists* og *Dvine Scientists* nota bæn og handaálegging um leið og sjúklingurinn er látinn hugsa fast og telja sér trú um, að sjúkdómurinn sé innbyrling ein, alt hið illa í heiminum sé hugarvilla og guð sé það eina verulega, algóður, almáttugur guð, sem öllum hjálpi sem treysti honum.

Hins vegar eru innan *New Thought* - flokksins fjöldamargir fríhyggjumenn, sem nota engar bænir, heldur að eins hugarbeitingu og viljastælingu, líkt og franski læknirinn Coué (sem dó síðastliðið vor). Og þrátt fyrir guðleysi segjast þeir geta bænalaust gjört kraftaverk á sjúklingum, engu síður en heittrúuðustu *Divine Healers.*

Í *Journal of the American Medical Association* (Nr. 20—21 og 22 þessa árgangs) las eg nefnda ritgjörð, sem er eftir Alice Paulsen, Ph. D., í New York, og heitir *Religious Healing* (trúarlækningar). Höfundurinn segir ítarlega og óhlutdrægt frá hinum mörgu andlegu lækningaaðferðum, sem ofanritaðir flokkar nota. "Hverjum þykir sinn fugl fagur." Sérhver flokkur heldur sína aðferð bezta. Einkum láta Christian Scientist og Divine Healers mikið af árangri sínum. Af skrá yfir þá sjúkdóma, sem læknast af fyrirbæn, má sjá, að alt treysta þeir sér við — alt frá smákvillum upp í garnaflækju og gula hitasótt, berkla alls konar og krabbamein í ýmsum líffærum. Einn mjög rómaður lækningamaður fullyrðir, að hann lækni 80 af hundraði þeirra, er leita til hans, og hann treystir sér með bæninni, hvort sem sjúklingurinn er nær eða fjær o.s.frv.

Þetta væri nú stórkostlega merkilegt alt, ef ábyggilegt væri, en því miður er öðru nær. Dr. Paulsen segir, að allar þær skýrslur, sem fyrir liggja frá þessum flokkum um kraftaverk og undralækningar, séu bygðar á frásögn sjálfra sjúklinganna eða sögusögn ólæknisfróðra manna. Sjúklingarnir koma og segja, hvað að sér gangi, og það er tekið gilt án frekari rannsókna. Hins vegar er það löngu kunnugt orðið, að þegar lærðir læknar hafa verið kvaddir til að athuga sjúklingana á undan og eftir, þá verða þeir sjaldan varir við merkilega atburði. Það eru einkum taugaveiklaðir sjúklingar, *sefasjúkir* og *ímyndunarveikir,* sem helzt læknast. Þegar "kraftaverk" gjörast, er það einkum á þesshháttar sjúklingum. En við þessar undralækningar vill það hins vegar oft brenna við, að sjúkdómurinn leiti fljótt aftur í sama horfið. Lækningin er að eins til bráðabirgða, eða batinn að eins ímyndaður.

Átrúnaðurinn á andlegar furðulækningar hefir eigi að síður gripið svo um sig í Bandaríkjunum, að ýmsir málsmetandi prestar innan kirkjunnar hafa séð sig knúða til að taka þær upp í kirkjunum, og eru nú farnir að ráða lækna sér til

aðstoðar, til þess að meiri trygging fáist fyrir því, að tjón hljótist ekki af, og einnig til þess meiri vitneskja fáist um gagnsemi þessara lækninga. Verður fróðlegt að frétta nánar af þeirri samvinnu presta og lækna. Reynist þetta vel, er enginn vafi á, að kirkjur í öllum löndum taka upp bænalækningar.

Mér finst fyrir mitt leyti, að eg vildi gjarnan vera í samvinnu við trúaða presta um að lækna þá taugaveiklunar- og sefasjúklinga, er ervitt gengur með upp á venjulega vísu. Það er viðkunnanlegra, heldur en að hlaupa fram í Öxnafell til huldumanns.

VI.

Mér og öðrum læknum hér á landi hefir verið álasað fyrir, að vilja ekki gefa huldulækningum meiri gaum, en vér gerum. Orsökin er auðvitað sú, að vér höfum ekki getað fallið í stafi fyrir neinum lækningum, en hins vegar reynt margar sögur afar-ýktar eða ósannar. Og þó um furðulegan bata virtist vera að ræða, þá hefir hann aldrei verið furðulegri en vér læknar sjáum hvað eftir annað sjálfir. Í rauninni eru allar lækningar að meira eða minna leyti dulrænar, hvort sem er beitt andlegum áhrifum, eða lyfjum og hníf.

Af því sem eg til þessa hefi sjálfur séð og lesið, er niðurstaða mín um kraftaverk andlegra lækna yfirleitt sú, að þau eigi svipaða sögu að segja sem fyr. Árangurinn virðist vera hinn sami, hvort sem er læknað með ákalli dýrðinga eða huldumanns eða fyrir bænir til guðs eða skurðgoða eða með hughrifum (suggestion eða autosuggestion). Veldur hver á heldur og hve traust sjúklingsins er mikið. En ætíð er hætt við blekkingu.

Það er áreiðanlegt, að í stöku tilfellum geta andleg áhrif haft snögg læknandi áhrif, en sjaldan þó á alvarlega líkamlega sjúkdóma.

Það er trúlegt, að ákall huldumannsins í Öxnafelli sé öldungis eins affarasælt eins og voru áheitin á vora helgu biskupa fyrrum. Nú eins og þá getur viljað til, að batni snögglega eftir ákallið, ef svo heppilega vill til, að það komi á réttum tíma, þ.e. þegar sjúkdómurinn er í þann veginn að batna snögglega af sjálfu sér, eins og á sér stað um marga bráða sjúkdóma og suma geðveiklunarsjúkdóma. En sama kemur þráfalt fyrir lækna jafnt sem skottulækna, að sjúkdómurinn sýnist batna af gagnslausum lyfjum. Og nú, eins og þá, getur ákallið haft sömu andlegu áhrifin, að þau verða til að flýta náttúrlegum bata, en í öllu falli til að eyða *hræðslu* sjúklingsins, svo honum líður betur. En sama á sér stað, *oft*, hjá oss læknum, fyrir andleg áhrif okkar í sambandi við gagnslítil lyf og aðgjörðir—þó ekki sé verið að halda slíku á lofti með auglýsingum og vottorðum.

Og nú, eins og þá, mun oft og máske venjulega brenna við, að ákallið hafi engan minsta árangur.

En um slík hin mörgu tilfellin er ekkert verið að fjölyrða í nútíðarritum fremur en í *Biskupasögunum* forðum.

Kraftaverk eiga sér ekki stað í þeirri merkingu, sem alment er skilið það orð, hvorki hjá andalæknum né jarðneskum. Allar lækningar verða með náttúrlegu móti, hvort sem þær verða af völdum ímyndaðra andalækna eða jarðneskra.

En það er áhugamál okkar lækna, að eyða sem mest allri hjátrú og viðhafa þær einar aðferðir til lækninga, sem bygðar eru á réttum rökum og sviftar allri hindurvitnablæju.

Að endingu vil eg óska, að einhver starfsbróðir minn vestanhafs, sem hefir kynt sér árangurinn af samstarfi lækna og presta við andlegar lækningar, yrði svo vænn að fræða okkur heima á Fróni þar um í einhverju blaði eða tímariti.

VII.

Það er sannfæring mín, að engin alþýða í nokkru landi sé eins fróðleiksgjörn og skilningsgóð eins og íslenzk alþýða austan hafs sem vestan. Þess vegna á það að vera okkur, sem við ritstörf fáumst og viljum fræða fólkið, áhugamál að bera því það á borð, sem við vitum sannast og réttast. Mér er það mesta áhugamál, að reyna eftir mínu viti að hamla upp á móti hjátrú og miðaldamyrkri, þegar verið er að vekja upp gamla hindurvitnatrú og huldufólksstrú og gera menn með því bæði myrkhrædda og ljóshrædda. Og hvað huldulækningar og andalækningarnar snertir, er það trú mín, að það í höndum fávísra manna geri marga sefasjúka, sem veikir eru fyrir.

Fátt er verra en hræðsla við myrkur og drauga til að veikla menn á sál og líkama. Og hræðsla er smitandi.

"Haltu hræðslunni í sjálfum þér og miðlaðu öðrum af móði þínum og manndómi", sagði Robt. L. Stevenson. Drengilega mælt, og veitir virkilega ekki af að *hugsað sé um sóttvarnir gegn andlegum farsóttum, eins og gagnvart öðrum næmum sóttum.*

Að endingu vil eg óska, að enginn skilji orð mín svo hér að framan, sem eg sé að gera gys að bænrækni yfirleitt, þó eg gjöri lítið úr bænakvabbi í veraldlegu hagsmunaskyni. Það eru svo margar betri bænir til.

Það er barnaskapur, að biðja guð um að gera snöggar náttúrubyltingar og galdraverk. Og hvað snertir lækningar sérstaklega, þá skal það ætíð reynast guði þóknanlegasta bænin, að rannsaka alla sjúklinga með vísindalegri nákvæmni og nota síðan þær einar lækningaaðferðir, sem bygðar eru á skynsamlegu viti.

"Bænin má aldrei bresta þig — búin er freisting ýmislig" — var mér kent ungum, og eg trúi því enn og veit, að bænrækni er öllum holl, sem öflugt ráð til andlegra lækninga, til að styrkja vit og veikan vilja og kærleika til guðs og manna. Og gaman væri að

vera svo sterkur á svellinu, að geta ætíð lofað og vegsamað sinn guð, hvað sem á dynur.

"Aldrei váru hans varrir kyrrar at guðslofi", segir Gunnlaugur munkur um Jón biskup helga. Veit eg aldrei sagt meir til vegsauka neinum klerki.

Lofum prestunum í framtíðinni að verða einnig læknar á ný. En þá vil eg jafnframt óska þess, að læknarnir verði líka prestar.

Stökur eftir Pál Ólafsson.

Úr gömlum bréfum.

I. TIL RAGNHILDAR.

Heyrnin, sjónin, heilsan þver,
húmið færist yfir,
en ást og traust á einni þér
eilíflega lifir.

Höndin bæði' og hjarta þitt
hefir á nótt sem degi
verið leiðarljósið mitt
lífs á förnum vegi.

Hirði eg ei um heimsins dóm
né hvað menn segja' á bakið,
ekki ná hans orðin tóm
inn um grafar þakið.

En hvar sem eg á landi' eða lá
lúinn hvíli beinin,
eyrum mínum ætíð ná
andvörp þín og veinin.

Að hefja svanasöng til þín
sálin veikluð ætti,
meðan frestast ferðin mín
um fáa andardrætti.

En það þarf hörpu hagan slátt
hjartað ástarríka,
vantar ekki vilja, en mátt
og viðkvæm orðin líka.

Dauða-taki þig eg þríf,
—þótt mér blæði undir,
þú ein getur lengt mitt líf
og lífsins sælustundir.

II. NEISTAFLUG.

Framgangur og fetin þín
fjör og ást og blíða,
eru sálar sælan mín
og svæfa allan kvíða.

Grafarbakkann er eg á
öðrum fæti stiginn,
en sjái eg þér bros á brá
bregður roða' á skýin,

Svo mér æfi sýnist vor
og sól að morgni roða,
og ótal þúsund æfispor
yndisleg mér boða.

Sjöunda ársþing Þjóðrœknisfélags Islendinga í Vesturheimi.

Sjöunda ársþing Þjóðræknisfél. var sett í Goodtemplarahúsinu í Winnipeg, miðvikudaginn 24. febrúar 1926, kl. 2.30 e. h. Forseti, séra Jónas A. Sigurðsson, las úr 90. sálmi Davíðs, og bað menn að syngja sálminn "Faðir andanna". Að því búnu flutti hann stutta bæn. Lýsti hann síðan þing sett. Bað hann ritara að gera stutta grein fyrir fundahöldum nefndarinnar á árinu. Að því búnu flutti forseti ávarp sitt og ársskýrslu, sem fylgir:

Háttvirtu þingmenn!

Nauðugur viljugur verð eg að geta þess hnekkis, er eg varð fyrir síðastliðið vor, þá nýbyrjaður á félagsstörfum. Var eg um langt skeið farinn að kröftum og kjarki, þótt eg, fyrir Guðs náð, hafi aftur fengið fult þrek. — Veit eg vel og þakka hér með, að eg hefi notið umburðarlyndis yðar í þeim vikleika mínum.

Eg, og vér allir, erum og eigum að hugsa um líf, framför og framtíð félags vors og þóðernis. Þó er það skylda vor, að minnast hér á dauðann.

Á öðru ársþingi Þjóðræknisfélagsins var hér stödd meðal vor hin göfuga og þjóðlega merkiskona, frú Stefanía Guðmundsdóttr frá Reykjavík. Sem kunnugt er, hefir Ísland ekki framleitt aðra eins leikkonu. Á nefndu þingi tók hún veigamikinn þátt í hátíðahaldi voru. Í þinglok var hún kjörin heiðursfélagi Þjóðræknisfélagsins.

En nú er hún dáin.

Í hugum Íslendinga, hér og annars staðar, þeirra, er kyntust frú Stefaníu, mun kveða við eitthvað svipað andvarpi Jónasar Hallgrímssonar, er hann frétti um andlát hins þjóðnýta og ágæta vinar síns, Tómasar Sæmundssonar:

"Dáinn, horfinn, harmafregn".

Arfurinn íslenzki hóf sálarlíf frú Stefaníu Guðmundsdóttur á þann tignar tind, sem flestir, er sáu hana, eygðu. Dauði hennar er þjóðartap. —

Árið liðna voru á ferðalagi meðal Vestur-Íslendinga, Einar H. Kvaran, rithöfundur og frú hans. Eflaust treysti hann, víðsvegar um bygðir Íslendinga, tengslin við heimaþjóðina og fósturjörðina, og blés að kulnuðum glæðum bókmenta-neistans vor á meðal. Auk þess er það á flestra vitorði, að hann ber vinsemdar-orð og tillögu milli Austur- og Vestur-Íslendinga. Og á því bróðurþeli er oss brýn þörf. — Í öndverðum septembermán. (1925) fóru þau hjón heimleiðis. Voru þau í ágústlok kvödd á fjölmennum mannfundi hér í Winnipeg, og tók Þjóðræknisfélagið sinn þátt í þeirri kveðjuathöfn.

Síðasta ársþing félags vors kaus einnig hr. Einar H. Kvaran heiðursfélaga.

Tjón tel eg það starfi þessa þings, að varaforseti Þjóðræknisfél., séra Ragnar E. Kvaran, er fjarverandi á Íslandsferð.

Í sumar er leið var hér á ferð hinn ágæti íþróttamaður og Íslandingur, Jóhannes Jósefsson, með konu sína og dætur. Hefir enginn Íslendingur, svo eg minnist, lagt aðra eins fjárupphæð af mörkum til heilla Þjóðræknisfélagi þessu sem hann. Einnig flutti hann hér í Winnieg á fjölsóttu glímumóti, fáheyrða þjóðræknishvöt.

Fyrstur allra manna á Jóhannes Jósefsson heiðurinn fyrir það, að ungir og efnilegir íslenzkir menn í Winnipeg hafa stofnað glímufélag, iðkað þá íþrótt í síðari tíð, og sýna nú þinginu þessa fornfrægu íþrótt Íslendinga.

En við þá yfirsjón ber að kannast, að Þjóðræknisfélagið sýndi þessum gestum enga sæmd dvalartíma þeirra meðal vor.

Ganga má að því vísu, að ýmsar sálir, sem þegar eru þjóðernislega veiklaðar, hneykslist á því, sem aflaga fer á Íslandi,

ættjörð hinna eldri í hópi vorum. Verulegt hrygðarefni er það, og hefir lengi verið, að þjóð vorri og þjóðlífi er til muna ábtavant. En skugginn fylgir mannlífinu víðar en á Íslandi. Eða gengur hér ekkert á tréfótum, með stórþjóðum heimsins? Veltur ekki alda afbrota, lagaleysis og glæpa um mestallan heim? Er ekki líf manna víðast hvar "í leysingu"? Hafa ekki menn átt gölluð og syndug foreldri og unnað þeim þó? Ekki dylst mér, að þjóð vora og þjóðerni ætti að mæla á þann mælikvarða.

Meðal þess, er hvað bezt hefir tekist af þjóðræknisstarfi á árinu, auk glímufélagsins, er þegar hefir verið getið, má einkum nefna þrent:

1. Söngstarf hr. Brynjólfs Þorlákssona meðal æskulýðsins í Nýja Íslandi og Vatnabygðunum. Mér finst nálega, að í slíku starfi muni fólgið fjöregg íslenzkrar þjóðrækni hér vestra. Ekki man eg eftir öðru starfi, sem verið er að vinna, er fremu verðskuldaði styrk frá Þjóðræknisfélaginu, en þetta starf hr. Brynjólfs, ef fé væri fyrir hendi.

2. Viðurkenning íslenzkrar tungu við æðri skóla innan Manitobafylkis.

3. Hátíðahaldið á Gimli, 22. ágúst 1925, í minningu um 50 ára landnám Íslendinga á þeim stöðvum. Var það Íslendingamót hið stærsta og veigamesta, er vér höfum haldið öll nýlendu-ár vor hér vestra, og auk þess órækur vottur um þjóðrækni hinna dreifðu og sundurþykku landa vorra,—iðgrænn Þórisdalur í öræfum útbrunninna íslenzkra eldfjalla og jökla.

Ein deild, Frón, í Winnipeg, hefir sent mér skýrslu-ágrip um starf sitt á árinu; vinnur sú deild svipað kenslustarf meðal unglinga í Winnipeg-borg sem undanfarin ár. Starf það rekur deildin í eining við Þjóðræknisfélagð. Kennarar eru tveir, Páll Bjarnarson og Ragnar Stefánsson, og alls innritaðir 104 nemendur. Fer kenslan fram í heimahúsum og á laugardögum í Goodtemplarahúsinu

Þótt skýrslur skorti, er mér ekki kunnugt um, að nein deild félagsins hafi hætt að starfa, né liðið undir lok á árinu. Sé svo, hafa þær fengið hægt andlát.

Með þjóðrækniserindi hefi eg á árinu heimsótt: Winnipeg, Gimli, Árborg, Winnipegosis, Mozart og Wynyard, auk heimastöðva, þótt ekki hafi þjóðræknisdeildir á þessum stöðum öllum gengist fyrir þeim heimsóknum.

Deildin Fjallkonan í Wynyard, er áhugamikil og íslenzk. Héldu Wynyard-Íslendingar vandaða og afar-fjölmenna samkomu 29. jan. síðastl. — Svipaða samkomu héldu Árborgarmenn síðastl. vor, í öndverðum aprílmánuði. Í Wynyard tók deildin að sér Íslendingadagshald 1920 og hefir síðan annast það. Færi vel á því, að þar sem deildir eru starfandi, annist ær um slík Íslendinga-mót.

Lög Þjóðræknisfélagsins þarfnast endurprentunar og ef til vill endurskoðunar. Ekki er laust við, að 2. og 9. gr. í II. kafla laganna rekist á 5. gr. sama kafla. Um það mætti og einnig hugsa, hvort það er heill félagsins fyrir beztu, að ákveða þingstað með lögum. Hitt er áreiðanlegt, að sumt laga vorra finst nú að eins í þingsamþyktum.

Eitthvað ætti einng að gera, til að auka rétt fulltrúa frá deildum utan Winnipegborgar eða þingstaðar.

Á árinu hefi eg ritað The United Church of Canada, ályktan síðasta þings gegn dauðahegning, og áskoran til þeirrar kirkju um að neyta áhrifa sinna til að fá það ákvæði landslaga vorra afnumið. Ritaði varaforseti undir ávarp þetta, ásamt mér. En alls ekkert svar höfum við fengið.

Viðvíkjandi Ingólfi Ingólfssyni, nú í Pince Abert, Sask., hefi eg haft nokkur bréfaskifti við menn. Spurði eg hlutaðeigandi fangavörð, í Prince Albert um heilsu og hag Ingólfs, hvort vart hefði orðið brjálsemi í fari hans og hvort hann þyrfti á nokkurn hátt aðstoðar. Er svar fangavarða nýkomið í mínar hendur. Kveður hann hag Ingólfs góðan og tekur fram, að yfirlæknir fangahússins hafi aldrei skýrt frá, að Ingólfur hafi sýnt

þess nokkur merki, að hann væri andlega vanheill.

Bóksalafélag Íslands hefir orðið vel við umkvörtunum síðasta þings. Verður bóksala sérstakt mál á dagskrá þingsins. En geta má þess, að eg hefi þegar farið þess á leit, að Ottawa-þingið nemi úr lögum toll á íslenzkum bókum. Get eg síðar, er það mál liggur fyrir, skýrt það atriði frekar, æski þingið þess.

Nýlega barst mér áskorun frá konu þeirri, er "Vísir", félag Íslendinga í Chicago, hefir falið að annast þátttöku ísl. kvenna í kvensýning þar í borg og getið hefir verið í íslenzku blöðunum, öðru eða báðum. Ætti þing þetta á einhvern hátt að veita hér úrlausn, þó eg játi, að kosið hefði eg að samferða þessari málaleitan hefði komið umsókn frá félaginu Vísir um upptöku í Þjóðræknisfélagið.

Rétt fyrir þing ritar Guðm. S. Grímsson, lögmaður í Langdon, N. D., er frægur varð í Florida-málinu svo nefnda, harla vinsamlegt bréf, með kveðju til félags vors, sem skilað er hér með. En einkum mun það þó efni bréfsins, að benda félaginu á, að taka að sér útsölu á Dakotasögu Thórstínu Jackson, sem mun vera að koma út.

Þó óttast eg, að sú vnsamlega tillaga minni fleiri en mig óþægilega á þann félags-hag, er kaup vor á Íslands-sögu próf. Gjerset hefir reynst oss. Ekki er mér fullkunnnugt um það efni, en eg hygg, að að eins örfá eintök bókarinnar hafi verið keypt, og að all-stór fjárupphæð liggi þar grafin. Ekki hefi eg heldur séð bók þá auglýsta í síðari tíð.

Enga breyting gerði stjórnin á útgáfu Tímaritsins. En prentunarkostnaður mun reynast drjúgum hærri í ár en að undanförnu. — Eitt Aðal atriðið í sambandi við útgáfu Tímaritsins, er útbreiðsla þess. Hún þarf að ganga greiðlega. Tímaritið þarf að komast inn á sem flest vesturíslenzk heimili.

Fjárhagsástand félagsins og greiðslu iðgjalda skýra hlutaðeigandi embættismenn. En fjárhagur fél. mun nokkru örðugri en undanfarin ár. Tala meðlima er lægri og um gjaldtregðu er kvartað af þeim, er þá hlið starfsins annast. Stöðuga eftirgangsmuni þarf að viðhafa til að halda meðlimum innan félagsins og einatt afslátt af iðgjöldum. — Menn koma ekki til félagsins af hvötum kærleikans og þjóðrækninnar. Því miður bendir reynsla síðari ára til þess, að lækkað iðgjald hafi ekki læknað tregðu manna í því að tilheyra Þjóðræknisfélaginu.

Lestrarfélög, stúdentafélög og ýms önnur félög Íslendinga um allan Vesturheim, sem í eðli sínu eru þjóðræknisfélög, standa enn í dag utan aðalfélagsins. Hvort orsakir þess eru þau smá útgjöld, er félagssamvinnu kynnu að fylgja, eða þessi afstaða er sprottin af íslenzkri einþykni og tortrygni, verður hér ekki rætt. En eitthvað er hér að, og þessi afstaða öfug og óholl. — Sú von mín, og ýmsra annara meðal yðar, að félag þetta drægi úr flokkadrætti og sundrung Vestur-Íslendinga og tengdi oss saman um hið bezta í starfi voru, hefir enn ekki rætzt.

Hollast mun oss að kannast við það ráðvandlega og án alls yfirdreps, að þótt mikið sé til meðal Vestur-Íslendinga af rækt við íslenzkt þjóðerni — við Ísland, íslenzka tungu og íslenzkar bókmentir, — þá gengur þeim ekki jafnvel að vinna saman og byggja félagsbygging úr því góða efni. Þeir munu fremur teljandi, er einhverju vilja fórna er til samvinnu kem ur, þótt ýmsir fáist til að bera hin breiðu kögur lærifeðranna. Norræn lund er einatt óþjál og önug í samstarfi, þótt skilningurinn sé skýr. Víkinga-andinn og víkings-tungan, arfgeng, virðir ekki ávalt rétt, gagn og tilfinningar annara, né hugleiðir heill fjöldans. Strandhögg eigingirninnar eru engan veginn fátíð. — Smávaxið þjóðlíf hefir einnig smækkandi áhrif. Sú hefir orðið reyndin í lífi ofmargra Íslendinga. Við þeirri hættu þurfum við að gjalda varhuga. Eg get ekki betur séð, en að það sé fyllilega tvísýnt um framtíð Þjóðræknisfélagsins, mikið sökum fásinnu fjöldans, er ekki sýnir hér trú sína í verki; fyrir flokkadráttum, sem er og hefir verið sá þjóðar-Móri, er alt

truflar; og ef til vill sökum einhverra annara galla hjá mér og öðrum, er þó unnum af öllu hjarta löndum vorum, ættjarðarfræðunum og þeim helgu tengdum, er knýta oss þeim.

Eg veit vel, að mörg afsökun kemur til greina í þessu efni. Eg veit, að tíðarandinn er oss andvígur. Eg verð við það að kannast, að uppeldi og æfikjör vor Íslendinga, hafa kent oss að vega flest á matarvogina. Eg finn til þess, að heimaþjóðin hefir ekki rétt oss hjálparhönd í þjóðernisvernd vorri. — Eina undantekningin er koma Kjartans prófasts Helgasonar hingað vestur. Í raun réttri hafa Vestur-Íslendingar verið olnbogabörn allra manna þau 50 ár, er vér höfum dvalið hér vestra. Orð og skrif örfárra úrvalsmanna, íslenzkra og enskra, og sparibúnar blaðagreinir, breyta ekki þessum sannleik. Og ill áhrif hefir þessi vitund haft á margan — og þá einnig á þjóðrækni manna. En umfram alt ber þó að varast þá hættuna í eðli og lífi *sjálfra vor*, er nefna mætti: Hjaðningavíg andans. Vér, er eigum að fórna fyrir málefnin, er vér trúum á, leiðum einatt í þess stað her manna, og málefnin sjálf, út í feigðarbaráttu, — stundum svipað Hjaðningavígum fornaldarinnar, til að verðveita stundarhag eða ímyndaða tign sjálfra vor.

Þegar heimsveldin, er bárust á banaspjótum, keppast nú hvert við annað að jafna misfellur ófriðaráranna, semja fullan frið og ganga í bandalag, getum vér Íslendingar ómögulega unnið saman um vor eigin Þjóðræknismál, er snúa að því helgasta og bezta í lífi sjáfra vor, lífi nánustu ástmenna vorra og öllu lífi vorrar eigin þjóðar.

Hér þarf því bráðra og viturlegra aðgerða.

Eg er ekki trúlaus bölsýnismaður. Eg ætla mér heldur ekki að skiljast við þjóðræknismál Íslendinga, hvað sem að steðjar. Eg veit líka að læknar, er sjúka stunda, flytja þeim ekki dauðadóm, þótt lífshætta sé í námunda. Vonarþráðinn, þó veikur sé, ætti að spinna og tvinna í lengstu lög. Og það skal hér gert. En eg hefi enga trú á því, að menn dragi sjálfa sig á tálar. Menn geta boðað: "friður, friður", þar sem enginn friður er til. Drýgindalegt orðabrask um, að Þjóðræknisfélagið sé nú sjö ára og ódrepandi, getur dvalið fyrir oss að koma auga á félagshætturnar, sem yfir vofa.

Áreiðanlega þurfum vér að færast í aukana, og starfa sem félag annað og meira en að undanförnu, — ráðast í eitthvað þjóðlegt og gagnlegt, sem vekur athygli allra góðra Íslendinga. — Heill vor og framtíð er blátt áfram í húfi, ef hér lendir við orðin ein.

Eftir all ítarlega umhugsun, leyfi eg mér að benda háttvirtu þingi á eftirfylgjandi starfsmál, eða ákveðnar tillögur í dagskrármálinu, sem flest eru utan hinnar auglýstu dagskrár, er áreiðanlega myndu vekja nýtt líf og nýjan áhuga meðal Íslendinga austan hafs og vestan:

1. Íslenzk glíma—æfing hennar á sem flestum stöðvum Íslendinga.

2. Söngstarf, að dæmi Brynjólfs Þorlákssonar.

3. Að Íslendingamót og þjóðræknissamkomur verði sem víðast undir umsjón deilda, þar sem þær eru starfandi.

4. Aukin útbreiðsla og auglýsing á bókum og riti félagsins.

5. Að lögð sé áherzla á æfifélaga — æfigjald nú $15.00.

6. Afnám tolls á bókum frá Ísandi.

7. Endurskoðun og endurprentun laga félagsins.

8. Að tryggja með lagabót rétt fulltrúa, er mæta á þingum frá deildum utan þingstaðar.

9. Að skuldlausir félagslimir fái Tímaritið ókeypis eða fyrir hálfvirði.

10. Að leggja nú þegar grundvöll að veglegu félagsheimili í Winnipeg-borg, sem miðstöð fyrir íslenzkt félagslíf, — gesti, íþróttir, lestrarsal, bókasafn og bóksölu íslenzkra bóka og blaða. Tel eg afgangi þeim, af Ingólfssjóði, sem nú er í vörzlum félagsstjórnar, til einskis betur varið en að byrja með honum sjóð fyrir slíka stofnun.

11. Að koma á fót hið bráðasta framkvæmdarstjóra embætti eða starfi, og fela það manni, er flytji erindi meðal enskra og íslenzkra og á hérlendum mentastofnunum, um Ísland og Íslendinga, um bókmentir vorar og þjóðræknismál. Skal hann og vera málsvari vor meðal hérlendra þjóða.

12. Loks ber nauðsyn til, að vér í raun og veru yfirbugum flokkadrátt sjálfra vor með því að auðsýna fullan jöfnuð og óhlutdrægni við val til embætta og í öllu félagslífi, þannig, að vér reynum ávalt að þjóna heill félags vors fremur en einstökum mönnum.

Að endingu vil eg ítreka erindi eftir Fjallaskáldið fræga, er hann kvað sem upphafsorð Tímaritsins með svipað í huga og þær tillögur, er fyrir mér vaka:

"Fyr var rausn að leggja í læðing
Lýði, storð og höf —
Nú á sigri senn að ráða
Sátt og vinagjöf.
Áður þótti frægð að falla
Fyrir völd og trú —
Mest er fremd sem lengst að lifa
Landi sínu nú. —
Landi sínu, gjöfull nú."

Þá flutti gjaldkeri stutta skýrslu. Kvað hann efnahag félagsins sæmilegan, en útlit tæplega eins gott og verið hefði. Auglýsingar hefðu ekki fært félaginu jafnmikið í búið og áður, og sömuleiðis hefði selst til muna minna af ársriti félagsins, en búist var við og vant var. Enn fremur hefði prentkostnaður verið mun meiri en í fyrra. Vildi hann því hvetja þingmenn til þess að fara gætilega í fjárveitingum. Gat hann þess, að erfitt hefði verið að nokkru, að samræma reikninga yfirstandandi árs við þau skilríki, er honum hefði verið fengin í hendur. Hefði hann því algjörlega haldið sér við fjárhagsskýrslu þá, er prentuð var síðasta ár. Lagði hann síðan fram skýrslu sína fyrir þingið.

Annar yfirskoðunarmanna Mr. H. S. Bardal, gat þess, að ósamræmi það er gjaldkeri hefði minst á, lægi í því, að lítt hefði áður verið víst um eldri rit hér og þar, en nú myndi það komið í nær því ábyggilegt horf, svo að á því myndi mega byggja framvegis.

Þá las ritari upp athugasemdir þær, og tillögur, er yfirskoðunarmenn lögðu fyrir þingið. Vildu þeir enn benda á það, að bókum fjármálaritara ætti að koma í það horf, að af þeim sæist greinilega, hvernig hvert félag eða félagsmaður stæði, og að ákvörðun yrði tekin um vafasama reikninga fyrir eldri árganga Tímaritsins. Ennfremur vildu þeir leggja til, að fylgiskjöl Ingólfssjóðsins svo nefnda skyldu yfirskoðuð af yfirskoðunarmönnum. Annars vildu þeir þakka fjármálaritara og skjalaverði að þeir hefði lagað reikningsfærsluna á liðnu ári. Lögðu þeir til, að þingnefnd yrði skipuð til þess að gera tilögur um þessar athugasemdir.

Þá las fjármálaritari stutta skýrslu. Kvað hann meðlimi að meðtöldum nýjum félögum hafa verið 631. Úr félaginu hefðu sagt sig 13, þar af fjórir unglingar, og væru félagsmeðlimir nú 618 að að tölu. Fyrir árið 1925 hefðu 147 fullorðnir greitt ársgjald sitt, 8 unglingar, og 18 börn: alls 173. Gat hann þá þess, að fleiri mundu hafa borgað, en tilög þeirra enn ekki komin í félagssjóð, og væru þeir því ekki kvittaðir í bókunum.

Þv næst las skjalavörður stutta skýrslu og skýrði nokkur atriði í henni.

Þá bað séra Rögnvaldur Pétursson um að mega leggja það fram fyrir þingið, hvort útkomu "Tímaritsins" mætti ekki fresta um viku, af því að þá væri mikil von um, að félagið hagnaðist á því með auglýsingum. Var samþykt tillaga frá Birni Péturssyni, studd af B. B. Olson, að taka málið þegar fyrir. Nokkrar umræður urðu um þetta, og mælti Ásmundur Jóhannsson á móti frestun. Hjálmar Gíslason bar fram tillögu, studda af Klemens Jónassyni, að útgáfu ritsins skyldi frestað til laugardags .6 marz. Var hún samþykt, með öllum þorra atkvæða.

Þá kom fram tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd af J. J. Bildfell, að skýrslurnar skyldu teknar fyrir í þeirri

röð, er þær væru lesnar. Var hún samþykt með öllum þorra atkvæða.

Þá kom og tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd af B. B. Olson, um að samþykkja skýrslu forseta. Ásmundur Jóhannsson gerði breytingartillögu, um að setja væntanlega þriggja manna nefnd til að athuga skýrslu forseta. Var breytingartillagan feld, með öllum þorra atkvæða. Síðan var tillaga séra Rögnvaldar samþykt í einu hjóði.

Því næst gerði séra Rögnvaldur Pétursson tillögu um, að skipa fimm manna nefnd til þess að athuga og yfirfara allar fjármálaskýrslur embættismanna. Var hún samþykt í einu hljði. Forseti skipaði í nefndina þá J. J. Bildfell, Pál Bjarnarson, Ásmund Jóhannsson, B. B. Olson og J. S. Gillies.

Þá var samþykt tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd af J. J. Bildfell, að skipa skyldi þriggja hanna nefnd til þess að athuga hina prentuðu dagskrá. Í nefndina voru skipaðir séra Albert E. Kristjánsson, O. S. Thorgeirson, og Einar Páll Jónsson.

Þá var lesin skýrsla Frónsdeildarinnar í Winnipeg.

Þá skýrði Þorsteinn Guðmundsson frá því, að Þjóðræknisdeild hefði verið mynduð í Leslie, Sask. Deildin heitir "Iðunn", og telur 47 meðlimi. Skilaði hann nafnaskrá og félagsgjöldum fyrir árið 1926 til fjármálaritara. Æskti hann inngöngu í Þjóðræknisfélagið fyrir hönd deildarinnar. Fögnuðu þingmenn máli hans með lófaklappi. Lagði Klemens Jónasson til og Ásmundur Jóhannsson studdi, að þessi deild væri tekin í félagið. Var það samþykt með því, að allir stóðu á fætur.

Þá bað forseti Dr. Jóhannesi Pálssyni frá Elfros hljóðs. Var mál hans stutt, en öflug og sköruleg hvatning, að Þjóðræknisfélagið beitti sér fyrir því, að styrkja Björgvin Guðmundsson tónskáld til frekari söngmentunar. Var gerður hinn bezti rómur að máli hans.

Þá flutti séra Friðrik A. Friðriksson skýrslu og kveðju frá Wynyard deildinni "Fjallkonunni". Kvað hann hana lifa ágætu lífi, og sannaði fjármálaritari orð hans.

Þá lagði dagskrárnefnd dagskrá þá er hér fylgir fyrir þingið.

Var hún samþykt sem hér fylgir:

1. Þingsetning.
2. Skýrslur embættismanna.
3. Bókasafnsmál.
4. Félagsheimili í Winnipegborg. (Sbr. 10. lið í skýrslu forseta).
5. Bóksalan (tollmál).
6. Lesbókarmál.
7. Tímarit.
8. Íslenzku kensla.
9. Íþróttir.
10. Söngkensla, meðal barna og unglinga. (Sr. 2. lið í sk. fors.)
11. Útbreiðslumál (Sbr. 3. og 5. l. í sk. fors.)
12. Grundvallarlaga breytingar.
13. Löggilding félagsins.
14. Framkvæmdarstjóraembætti (Sbr. 11. lið í skýrslu fors.)
15. Samvinnumál útávið.
16. Samvinnumál innávið (Sbr. 12. lið í sk. fors.)
17. Ólokin störf.
18. Ný mál.
19. Kosning embættismanna, á föstudaginn 26. febrúar, kl. 3 e. h.

Þá var samþykt tillaga um, að biðja forseta að skipa þessum málum í þingnefndir samkvæmt dagskránni.

Bókasafnsmálið: B. B. Olson gerði tillöku, studda af Árna Eggertssyni, að skipa skyldi þrigja manna nefnd til þess að athuga bókasafnsmálið, ásamt þeim tveimur, er sátu í milliþinganefnd. Var hún samþykt í einu hljóði. Í nefndina voru skipaðir, auk A. B. Olson og Páls Bjarnarsonar, er í milliþinganefndinni voru, séra Fr. A. Friðiksson, Dr. J. P. Pálsson, og Thorst. J. Gíslason.

Félagsheimili í Winnipeg: Tillaga var samþykt frá séra Albert E. Kristjánssyni, studd af B. B. Olson, að skipuð skyldi þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir séra Rögnv. Pétursson, Árni Eggertsson, Hjálmar Gíslason.

Bóksala (tollmál). Tillaga var samþ. að skipa í það þriggja manna nefnd. Í

nefndina voru skipaðir, séra Rögnvaldur Pétursson, Hjálmar Gíslason og Páll S. Pálsson.

Lesókarmálið: Samþykt var tillaga frá B. B. Olson, studd af A. B. Olson, að skipa fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Páll Bjarnarson, Hjálmar Gíslason, Ásmundur Jóhannsson, P. S. Pálsson og Mrs. Sigr. Swanson.

Tmaritsmálið: Tillaga var samþykt frá Hjálmari Gíslasyni, studd af Ingibjörgu Björnsson, að skipa í það fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, séra Guðmundur Árnason, Þorsteinn J. Gíslason, J. J. Bíldfell, Björn Pétursson, Einar Páll Jónsson.

Íslenzkukenslumálið: Tillaga var samþykt frá Páli Bjarnarsyni, studd af A. B. Olson, að skipa í það þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, séra Albert E. Kristjánsson, séra Hjörtur Leó, Ragnar A. Stefánsson.

Íþróttamálið: Samþykt var tillaga frá Ásmundi Jóhannssyni, studd af Jóni Húnfjörð, að skipa í það þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Sigfús Halldórs frá Höfnum, Benedikt Ólafsson og Jón Tómasson.

Söngkenslumálið: Tillaga var samþykt frá Einari P. Jónssyni, studd af Klemens Jónassyni, að skipa í það þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Einar Páll Jónsson, séra Fr. A. Friðriksson og Þorsteinn Guðmundsson.

Útbreiðslumálið: Samþykt var tillaga frá Jóni Húnfjörð, studd af Páli Bjarnarsyni, að skipa í það mál fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Klemens Jónasson, J. S. Gillies, S. F. Finnsson, Mrs. I. E. Inge og Jón Húnfjörð.

Grundvallarlagabreytingar: Tillaga var samþykt frá A. B. Olson, studd af B. B. Olson, að skipa í það þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipair, B. B. Olson, H. S. Bardal, Bjarni Magnússon.

Löggildingarmálið: Tillaga var samþ. frá Páli Bjarnarsyni, studd af A. B. Olson, að skipa í það fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Páll Bjarnarson, Árni Eggertsson, H. S. Bardal, Stefán Einarsson, Jónas Jóhannesson.

Framkvæmdarstjóramálið: Tillaga var samþykt frá Páli Bjarnarsyni, studd af Hjálmari Gíslasyni, að skipa í það fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Ásmundur P. Jóhannsson, séra Guðmundur Árnason, Sigurður Oddleifsson, Jakob Kristjánsson, Árni Ólafsson.

Samvinnumál útávið: Tillaga var samþykt frá A. B. Olson, studd af Jóni Húnfjörð, að skipa í það þriggja manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, séra Rögnvaldur Pétursson, séra Friðrik A. Friðriksson og Ásmundur P. Jóhannsson.

Samvinnumál innávið: Tillaga var samþykt frá Jóni Húnfjörð, studd af A. B. Olson, að í það væri skipuð fimm manna nefnd. Í nefndina voru skipaðir, Jón J. Bildfell, Sigfús Halldórs frá Höfnum, Pál S. Pálsson, Dr. Sig Júl. Jóhnnesson og J. Gillies.

Með því að þá var orðið áliðið dags, var samþykt tillaga frá A. B. Olson, studd af O. Olson, að fresta fundi til kl. 10.30 að morgni næsta dags, fimtudagsins 25. febrúar.

Um kvöldið klukkan 8.30, fór fram í Goodtemplarahúsinu kappglíma, um $100 verðlaun, er Jóhannes Jósefsson veitti. — Forseti Þjóðræknisféagsins, séra Jónas A. Sigurðsson, setti mótið með fáeinum orðum, bað síðan hljðs séra Albert Kristjánssyni. Talaði hann stutt erindi, skörulegt og gamansamt, á víð og dreif um glímuna. Síðan gengu glímumenn saman. Voru ellefu að tölu. Glímdi einn við alla, og allir við einn. Sigurvegari varð Óskar Þorgilsson, önnur verðlaun fékk Kári Johnson, en þriðju fékk Björn Skúlason, allir frá Oak Point. Fóru glímurnar sérlega prúðmannlega fram, öllum þátttakendum til hins mesta sóma. Þá er lokið var glímunum, las forseti kvæði, er ort hafði Jóhannes Jósefsson, og sent norður.

Síðan kallaði forseti glímumenn fram á pallinn, og afhenti sigurvegurunum verðlaun þau, er þeir höfðu unnið, en áhorfendur þökkuðu þeim og félögum þeirra með miklu lófaklappi.

Næsta dag, fimtudaginn 25. febrúar,

var þingfundur settur aftur kl. 10.15 fyrir hádegi. Fundargerð síðasta fundar var lesin og samþykt í einu hljóði breytingarlaust. En með því að þá lágu engin nefndarálit fyrir, kom fram tillaga frá Einari P. Jónssyni, studd af A. B. Olson, að fresta fundi til kl. 1.30 e. h. Var hún samþykt í einu hljóði.

Þegar fundur var settur að nýju kl. 1.30 e. h. sama dag, inti forseti eftir nefndarálitum, og kom þá fram nefndarálit það um *söngkenslumálið*, er hér fylgir, í þrem liðum:

1. Telur nefndin það verulegt þjóðernismál, samkvæmt reynslu, að æfðir séu barnasöngflokkar í sem flestum bygðum Íslendinga vestan hafs.

2. Nefndin telur æskilegt, að slík söngkensla fari árlega fram í hverju íslenzku bygðarlagi. Þó skuli námsskeið ekki vera lengra en þrjá mánuði í senn.

3. Nefndin leggur til, að Þjóðræknisfélagið feli ritara sínum að senda örfunarbréf í þessa átt, öllum íslenzkum söfnuðum og Þjóðræknisdeildum vestanhafs.

Árni Eggertsson gerði tillögu, er J. Finnsson studdi, að samþykkja skyldi nefndarálitið í heild sinni. Var tillagan samþykt í einu hljóði.

Þá var lesin upp fundargerðin frá morgunfundinum, og var hún samþykt í einu hljóði.

Þá kom fram skýrsla frá milliþinganefndinni, er starfaði að *sumarfríi fátækra barna.*

Tilboð utan af landi til að taka börn höfðu borist nefndinni, sem hér segir:

Frá Mr. og Mrs. Ágúst Magnússon, Lundar, fyrir tvö börn.

Frá Mr. og Mrs. Kr. Daníelsson, Lundar, fyrir tvö börn.

Mr. og Mrs. Jón Benediktsson, Lundar, fyrir tvö börn.

Mr. og Mrs. Albert E. Kristjánsson, Lundar, fyrir eitt barn.

Miss Salóme Halldórsson, Lundar, fyrir eitt barn.

Mr. og Mrs. Th. J. Gíslason, Bown, fyrir eitt barn.

Mr. og Mrs. V. Jóhannesson, Vídir, fyrir tvö börn.

Mr. og Mrs. Franklin Peterson, Vídir, fyrir tvö börn.

Enn fremur kom tilboð frá Mr. og Mrs. Einar Johnson, Lonely Lake, þess efnis, að þau hjón væru viljug að veita framtíðarheimili dreng tíu til tólf ára gömlum.

Óskir um vist fyrir börn, komu frá sjö heimilum, fyrir tólf börn alls. Af þeim auðnaðist nefndinni að senda sex börn.

Ferðakostnaður var borgaður, sem nam sex dölum.

Eins og ofangreind skýrsla ber með sér, kannaðist nefndin við það, að mistök hefðu orðið á starfi hennar, sem hún fann sér skylt að biðja afsökunar á.

Fleiri tilboð komu en notuð voru. Sömuleiðis var beðið fyrir fleiri börn en send voru.

Einnig var einum nefndarmanni sendir tíu dalir, sem mælst var til að notaðir væru til hjálpar fátækum börnum til þess að komast út á land í sumarfríinu, og var sérstaklega minst á eina fjölskyldu í því sambandi. En sú fjölskylda þáði ekki boðið, og voru peningarnir endursendir af nefndarmanni.

Nefndin leyfir sér að gjöra eftirfarandi tillögu: Að þingið greiði fólki því, sem svo drengilega varð við tilmælum nefndarinnar, þakklæti sitt."

Tillaga kom frá Bjarna Magnússyni, studd af O. Olson, að samþykkja skýrsluna eins og hún var lesin.

Árna Eggertssyni þótti skorta tillögur frá nefndinni um framtíðar starfsemi í þessa átt.

Séra Rögnvaldur Pétursson spurði, því ekki hefðu verið send börn í öll þau pláss, sem í boði hefðu verið.

Sigurður Oddleifsson skýrði frá því, að það hefði verið fyrir handvömm eins nefndarmanns, sem hefði gleymt að koma nefndinni nógu snemma í samband við hlutaðeigendur.

Síðan var tillaga Bjarna Magnússonar borin upp og samþykt með öllum þorra atkvæða.

Séra Guðmundur Árnason bar fram tillögu, studda af Jóni Finnssyni, að kjósa

fimm manna og kvenna nefnd, til þess að annast um þetta starf næsta sumar. Var hún samþykt í einu hljóði.—Gerði Bjarni Magnússon tillögu, studda af A. Skagfeld, að endurkjósa nefndina. Afsökuðu sig þá Sigurður Oddleifsson og Jónas Jóhannesson. Var afsökun þeirra tekin til greina, en tilaga Bjarna Magnússonar samþykt í einu hljóði, og því kosnar í nefndina Mrs. P. S. Pálsson, Mrs. Ragnheiður Davíðsson og Miss Ingibjörg Björnsson.

Þá var stungið upp á H. S. Bardal og Árna Eggertsyni til viðbótar í nefndina og þeir kosnir í einu hljóði.

Þá kom fram nefndarálit í *bókasafnsmálinu,* í þrem liðum. Tillaga kom frá séra Guðmundi Árnasyni, studd af Árna Eggertsyni, að ræða álitið lið fyrir lið, og var það samþykt í einu hljóði. Urðu nokkrar umræður um fyrsta lið unz tillaga kom frá séra Albert E. Kistjánssyni, studd af Mrs. Swanson, að vísa álitinu aftur til nefndarinnar. Var tillagan samþykt með öllum þorra atkvæða.

Þá bað forseti Mr. A. Skagfeld hljóðs. Vildi hann skjóta því til þingsins, hvort ekki myndi tiltækilegt að hreyfa á þinginu hugmynd um undirbúning eða þátttöku Vestur-Íslendinga í heimför og hátíðahaldi á Íslandi á 1000 ára afmæli Alþingis. Gerði Guðmundur Bjarnason tillögu, en séra Albert E. Kristjánsson studdi, að málið skyldi tekið á dagskrá. Var hún samþykt í einu hljóði.

Eftir nokkrar umræður var samþykt tillaga frá Guðmundi Bjarnasyni, studd af Sig. Árnasyni, að kjósa fimm manna milliþinganefnd til þess að athuga málið og leggja álit sitt fyrir næsta þing.

Breytingartillaga kom frá Páli S. Pálssyni, studd af Jakob Kristjánssyni, að fela væntanlegri framkvæmdarnefnd Þjóðræknisfélagsins, að athuga þetta mál. Var það samþykt með öllum þorra atkvæða.

Þá las séra Guðmundur Árnason, með leyfi forseta, bréf frá hr. Eiríki Sigurðssyni, stílað til þingsins. Vill hann leggja til, að þingið geri sér í hugarlund, hvort ekki væri heillavænlegt að stækka stjórnarnefndina um þriðjung eða helming, þar eð störf hennar væru nú svo margvísleg og umfangsmikil orðin.

P. S. Pálsson bar fram tillögu, studda af Sig. Oddleifssyni, að vísa þessu til þingnefndar þeirrar, sem skipuð væri til þess að athuga grundvallarlagabreytingar. Var tillagan samþykt í einu hljóði.

Þá las ritari Þjóðræknisfélagsins skýrslu frá milliþinganefndinni í *glímumálinu.* Að tilhlutun nefndarinnar var glímufélagið Sleipnir stofnað í Winnipeg í sumar, og eru meðlimir þess 30 að tölu. Má telja víst, að það sé því félagi mikið að þakka, hve vel tókst glíman á Íslendingadaginn hér í Winnipeg í sumar. Bezti aðstoðarmaður nefndarinnar hefir verið Benedikt Ólafsson. Var að hans tilhlutun stofnað öflugt glímufélag að Oak Point í vetur, og hefir hann æft meðlimi þess og hvatt á allan hátt. Eru þeir um 30. Hefðu meðlimir þessara tveggja félaga kept um hin höfðinglegu verðlaun Jóhannesar Jósefssonar á nýafstöðnu glímumóti Þjóðræknisþingsins. Nefndin skýrði og frá því, að menn af öðrum þjóðflokkum hefðu æft glímur með Íslendingum að Oak Point í vetur. Vildi hún leggja til, að slíkum mönnum skyldi framvegis gefið færi á að keppa um verðlaun á glímumótum Þjóðræknisfélagsins, til þess að glæða sem mest áhuga fyrir glímunni um alt landið. Þeim $100, sem nefndin hefir tekið við frá hr. Jóhannesi Jósefssyni, hefir öllum verið varið til verðlauna á þingglímunni, svo sem tilætlast hafði verið. Enn fremur hefði nefndin fengið $100 frá stjórnarnefnd Þjóðræknisfélagsins, til eflingar glímunni. Hefði hún að eins notað lítinn hluta þess fjár, en aftur á móti hefði nokkuð komið inn þingglímukvöldið, svo að nú væru í sjóði alls $110.51.

J. K. Jónatansson gerði tillögu, en Th. J. Gíslason studdi, að samþykkja skýrsluna, eins og hún var lesin. Var hún samþykt í einu hljóði. Enn fremur kom tillaga frá sama manni, studd af séra Fr. A. Friðrikssyni, að athuga hvort þinginu sýndist tiltækilegt að veita öðrum en Íslendingum rétt til þess að keppa um verð-

laun í íslenzkri glímu, á glímumótum þeim, er Þjóðræknisfélagið gengst fyrir. Var hún samþykt í einu hljóði.

Þá var samþykt tillaga frá P. S. Pálssyni, studd af Birni Péturssyni, að vísa þessu máli til þingnefndar í íþróttamálinu.

Þá kom fram álit *félagsheimilisnefndarinnar*. Talaði Árni Eggertsson fyrir álitinu og var því og ræðu hans fagnað með lófaklappi.

Tillaga kom frá P. S. Pálssyni, studd af Sig. Árnasyni, að samþykkja nefndarálitið óbreytt.

Breytingartillaga kom frá J. J. Bildfell, studd af Birni Péturssyni, að ræða álitið lið fyrir lið. Var það samþykt, með meiri hluta atkvæða.

En nefndarálitið var á þessa leið:

1. Það hefir lengi legið á tilfinningu félagslyndra manna, bæði hér í borg og annarsstaðar, að enginn sá staður sé til, sem skoðast geti sem almennur lestrarsalur, samkomu og skemtistaður íslenzks félagslífs. Í samræmi við það vill nú nefndin leggja til, að Þjóðræknisfélagið taki sér fyrir hendur að koma upp, eins fljótt og auðið er, samkomuhúsi, er fullnægt geti þessum þörfum.

2. Nefndin leggur til, að kosin sé þriggja manna nefnd, er framkvæmdir hafi í þessu máli á næstkomandi ári.

3. Samkvæmt bendingu forseta leggur nefndin það til, að sá afgangur af varnarsjóði Ingólfs Ingólfssonar, sem nú er í vörzlum félagsstjórnar, sé lagður til þessa fyrirtækis, sem byrjunarsjóður til þessarar húsbyggingar.

Tillaga kom frá Birni Péturssyni, studd af A. B. Olson, að samþykkja fyrsta lið óbreyttan. — Var hún samþykt í einu hljóði, eftir nokkrar umræður.

Við 2. lið kom fram breytingartillaga frá J. J. Bildfell, studd af A. Skagfeld, að við liðinn sé bætt þessum orðum: "og að henni sé leyft að leigja húsnæði til bráðabirgða, ef henni þykir nauðsynlegt." Var sú breytingartillaga samþykt með meirihluta atkvæða, eftir nokkrar umræður. Var allur liðurinn með þessum viðauka síðan borinn upp til samþyktar, og samþyktur í einu hljóði.

Um. 3. lið kom tillaga frá P. S. Pálsson, studd af Árna Eggertssyni, að samþykkja hann óbreyttan. Eftir langar og mjög ósamþykkar umræður, kom fram breytingartillaga við liðinn, frá séra Guðmundi Árnasyni, studd af Thorsteini J. Gíslasyni, að væntanlegri stjórnarnefnd félagsins sé falið að grenslast eftir því, hvort féagið hafi lagaleg umráð yfir afganginum af samskotafénu til varnarsjóðs Ingólfs Ingólfssonar.

Við þessa breytingartillögu kom fram breytingartiaga frá Árna Eggertssyni, studd af Bjarna Magnússyni, að við 3. lið nefndarálitsins sé bætt þessum orðum: "Með þeim fyrirvara, að tilkynning sé birt í íslenzku blöðunum til gefenda, að þessi ráðstöfun hafi verið gerð við afgang sjóðsins, og ef nokkur af gefendum hafi á móti því, að félagið ráðstafi peningunum á þennan hátt, þá tilkynni þeir það ritara félagsins fyrir 1. júní 1926."

Eftir langar og all-heitar umræður var þessi breytingartillaga við breytingartilögu borin upp og samþykt með 41 atkvæði gegn 10. Þeir sem atkvæði greiddu á móti tilögunni óskuðu þess, að nöfn þeirra væri bókuð, en þeir voru þessir: Ásmundur P. Jóhannsson, Grettir Leó Jóhannsson, Jón J. Bildfell, Einar Páll Jónsson, Ívar Hjartarson, séra Guðmundur Árnason, séra Friðrik A. Friðriksson, J. S. Gillies, Sigurbjörn Sigurjónsson, Björn Pétursson.

Síðan var liðurinn borinn undir atkvæði, með þessari breytingu, og samþyktur með öllum þorra akvæða.

Þá bar forseti alt nefndarálitið, með áorðnum breytingum, undir atkvæði, og var það samþykt með öllum þorra atkvæða.

Með því að þá var orðið áliið dags, var samþykt tillaga um að fresta fundi til klukkan 10 fyrir hádegi á föstudaginn 26. febrúar 1926.

Sama kvöld var haldin samkoma, Íslendingamót, í Goodtemplarahúsinu, fyrir tilstilli deildarinnar "Frón". Formaður deildarinnar, Hjálmar Gíslason bóksali, bauð gesti velkomna, og flutti síðan stutt

erindi, er gerður var hinn bezti rómur að. Því næst söng flokkur manna og kvenna undir stjórn Davíðs Jónassonar, ungfrú Ásta Hermannsson lék á fiðlu, forseti Þjóðræknisfélagsins, séra Jónas A. Sigurðsson, flutti erindi, hr. Einar Páll Jónsson flutti kvæði, Mrs. S. K. Hall söng, séra Guðmundur Árnason flutti kvæði, hr. Ragnar H. Ragnar lék á píanó og að endingu söng flokkur hr. Davíðs Jónassonar. Fór þetta alt ágætlega úr hendi, að því undanteknu að svo mikill kliður var stundum í húsinu, af umgangi og hljóðpískri, að ýmsum þeim er aftarlega sátu veitti erfitt að heyra. Að þessari skemtan lokinni, var boðið til veitinga í neðri sal hússins, og um leið gengið að dansi í efri salnum. Höfðu menn af því ágæta skemt un til þess er lokað var, hálfri annari stundu eftir miðnætti.

Næsta dag, föstudaginn 26. febrúar var fundur settur aftur kl. 10.30 f. h. Var fundargerð síðasta fundar lesin og samþykt í einu hljóði, breytingarlaust.

Þá lá fyrst fyrir að kjósa þriggja manna milliþinganefnd, til þess að starfa að félagsheimilismálum. Var stungið upp á Árna Eggertssyni, séra Rögnvaldi Péturssyni, Friðriki Kristjánssyni, J. J. Bíldfell, Ásmundi Jóhannssyni. Tveir hinir síðastnefndu afsökuðu sig, og tók þingheimur því. Með því að þá var ekki stungið upp á fleirum, voru hinir þrír fyrst töldu kosnir í nefndina.

Þá gat séra Fr. A. Friðriksson þess, að dr. J. P. Pálsson hefði beðist undan störfum í bókasafnsnefnd, sökum anna. Tók forseti gilda afsökun hans og skipaði séra Guðmund Árnason í hans stað í nefndina.

Þá kom fram álit þingnefndar um *bókasölumálið,* í þrem liðum. Vildi nefndin leggja til:

1. Að bóksalafélagið í Reykjavík setji hér á fót umboðsverzlun í líkingu við umboðsverzlun Gyldendals í Minneapolis og víðar, og setji mann fyrir verzlunina hér.

2. Umboðslaun skulu greidd af bóksalafélaginu eftir samningum, en þó svo, að bækur sé ekki seldar hærra verði hér en í Rvík.

3. Sé þetta fyrirkomulag tekið, vill þjóðræknisfélagið bjóðast til að aðstoða bæði umboðsmann og eigendur verzlunarinnar, svo að verzlunin geti staðið á sem sanngjörnustum viðskiftagrundvelli.

Tillaga kom frá A. B. Olson, studd af A. Skagfeld, að samþykkja nefndarálitið, eins og það var lesið. Var hún sþ. í einu hljóði.

Þá kom fram *íþróttanefndarálit* í fjórum liðum. Vildi nefndin leggja til:

1. Að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd, er annist íþróttamálin, sérstaklega glímuna, líkt og í fyrra.

2. Að væntanlegum yfirskoðunarmönnum sé falið að, yfirskoða reikninga milliþinganefndarinnar í fyrra hið fyrsta.

3. Að sökum þess, að nauðsyn beri til að gera glímuna að þjóðlegri íþrótt í Ameríku, eins og t. d. skíðahlaup, og með því að sá einn kostur sé þess, að glíman eigi sér verulega framtíð fyrir höndum, þá sé æskilegt að mönnum af öðrum þjóðflokkum sé gefinn kostur á að keppa um glímuverðlaun til jafns við Íslendinga á glímumótum þjóðræknisfélagsins, þó með því skilyrði, að fyrstu 10 árin sé til þess leitað samþykkis Jóhannesar Jósefssonar glímukappa, sem gefið hefir verðlaunin til þingglímunnar.

4. Að fé það er glímunefndin hefir nú í sjóði sé afhent væntanlegri milliþinganefnd, að yfirskoðun afstaðinni, til nota á fjárhagsárinu.

Tillaga kom frá Þorsteini Guðmundssyni, studd af Einari P. Jónssyni, að samþykkja nefndarálitið sem lesið. Var hún sþ. í einu hljóði.

Þá kom fram nefndarálitið í *tímaritsmálinu,* í þrem liðum. Vildi nefndin leggja til:

1. "Að stjórnarnefndinni sé falið að annast um útgáfu Tímaritsins á yfirstandandi ári, í sama formi og áður, að öðru leyti en því, að lesmál sé minkað um 16 bls., en í þess stað sé gefið út fylgirit fyrir börn og unglinga, 16 bls. að stærð, auk kápu, er

sent sé ókeypis öllum kaupendum Tímaritsins, en selt í lausasölu fyrir 25 cents.

2. Nefndin leggur til, að allir fullorðnir meðlimir, skuldlausir við félagið, og nýir meðlimir, fái Tímaritið fyrir hálft verð.

3. Að framkvæmdarnefndinni sé falið að ráða ritstjóra með sömu kjörum og áður."

Tillaga var samþykt frá séra Rögnvaldi Péturssysi, studd af A. Skagfeld, að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

Við fyrsta lið kom fram breytingatillaga frá Sigfúsi Halldórs frá Höfnum um, að öll orðin eftir "í sama formi og áður" falli burtu, en liðurinn að þeim sé samþyktur sem fyrsti liður. Var Þessi breytingatillaga samþykt í einu hljóði, og allur liðurinn síðan samþyktur í einu hljóði með áorðinni breytingu.

Við annan lið kom fram tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd af J. Finnssyni, að umræðum um hann skyldi frestað unz nefndarálitið í útbreiðslumálinu hefði komið fyrir þingið. Var hún samþykt í einu hljóði.

Svo kom tillaga frá Árna Eggertssyni, studd af O. Olson, að alt nefndarálitið, nema fyrsti liður, sé látið bíða sama tíma. Var það samþykt í einu hljóði.

Þá kom fyrir nefndarálitið um framkvæmdarstjóramálið í fimm liðum:

1. Nefndin álítur að sem mest beri að breiða út rétta þekkingu á íslenzkri þjóð og bókmentum meðal Canada og Bandaríkjaþjóðanna. Vill því leggja til að kosin verði þriggja manna milliþinganefnd til þess að starfa í þessa átt.

2. Nefndin ætti að grenslast eftir hvort unt sé að fá flutta fyrirlestra um íslenzk efni við hærri mentastofnanir. Ennfremur að íhuga hvort nota mætti ensk blöð og tímarit til útbreiðslu almennrar þekkingar á íslenzkum málum.

3. Nefndin skal í samráði við stjórnarnefnd félagsins, ef kostnaður leyfir, útvega mann eða menn til fyrirlestra, þar sem hentugast þykir eftir ástæðum.

4. Þá skal nefndin fá hæfan mann eða menn til þess að rita í þau blöð og tímarit, sem hún tiltekur um Ísland—landið, þjóðina, sögu, þjóðsagnir, náttúru landsins og bókmentir að fornu og nýju og hvað annað, sem nefndinni sýnist gjörlegt að ritað sé um.

Nefndinni dylst ekki, að með þessari aðferð má gjöra mikið til þess að kynna enskumælandi þjóðum ættland vort og þjóð. Og með því að sú aðferð mundi hafa hlutfallslega lítinn kostnað í för með sér, vill nefndin mæla eindregið með að hún sé notuð.

5. Ennfremur skal nefndin sjá um að leiðrétta missagnir um Ísland og Íslendinga ef þörf þykir. Einnig vill nefndin leggja til að skrifara félagsins sé falið að þakka forstöðumanni lagaskóla Manitobafylkis, hr. Jósep Thorson fyrir ágætt fyrirlestrarstarf um íslenzk efni síðastliðinn vetur, á sama hátt vildi nefndin nefna og þakka meðal margra annara hr. Jóhannesi Jósefssyni, Miss Þórstínu S. Jackson, og B. L. Baldwinson, er tekið hefir málstað Vestur-Íslendinga og gert þá kunna

Tillaga var samþykt að samþykkja nefndarálitið.

Í milliþinganefnd var stungið upp á Árna Eggertssyni, Sigfúsi Halldórs frá Höfnum og J. J. Bíldfell. Var samþykt tillaga frá Jakob Kristjánssyni, studd af Ingibjörgu Björnsson, að útnefningunni skyldi lokið, og voru þessir þrír menn því kosnir.

Þá kom fram tillaga frá Jakob Kristjánssyni, studd af Sigurði Árnasyni, að fresta fundi til kl. 2. e. h. sama dag. Fundur var settur aftur kl. 2. e. h. Fundargerðin frá fyrri hluta dagsins var lesin og samþykt í einu hljóði, breytingalaust, samkvæmt tillögu frá A. Skagfeld, er Ingibjörg Björnsson studdi.

Þá kom fram nefndarálit um *grundvallarlagabreytingar,* á þá leið, að þar eð verkið sé svo yfirgripsmikið, vill nefndin legga til, að kosin sé þriggja manna milliþinganefnd, bæði til þess að koma saman þeim breytingum, sem þegar eru orðnar frá prentuðum lögum félagsins, og til þess einnig að gera nýjar tillögur. Skuli sú nefnd hafa undirbúið málið og afhent

það í hendur stjórnarnefndarinnar, samkvæmt 6. gr. í IV. kafla stjórnarskrárinnar, svo hægt sé að afgreiða málið á næsta þingi.

Þampykt var með öllum þorra atkvæða tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd f A. B. Olson, að samþykkja nefndarálitið sem lesið.

Í milliþinganefndina voru kosnir H. S. Bardal, Thorst. J. Gíslason og B. B. Olson.

Þá kom fram nefndarálit um *lesbókarmálið*, á þessa leið: Nefndin leggur til "að skipuð sé 3 manna milliþinganefnd til að undirbúa lesbókarútgáfu, að nefndinni sé fengið í hendur handrit það, er framkvæmdarnefnd félagsins hefir borist frá dr. Sig. Júl. Jóhannessyni til að hafa það í lesbókarútgáfuna, alt saman eða þá með úrfellingum og viðaukum, eftir því sem nefndinni sýnist.... skal hún afhenda félagsstjórninni handrit dr. Sig. Júl. Jóhannessonar, með greinilegri tilvísun hvað taka skuli af því í lesbókarútgáfuna, og hverju skuli við auka og í hvaða röð hvað eina skuli koma í útgáfunni. Nefndin leggur ennfremur til að þeir séra Rögnvaldur Pétursson, séra H. J. Leó og Páll Bjarnarson séu kosnir í milliþinganefnd þessa. Félagsstjórnin skal þá annast útgáfu lesbókarinnar, ef fjárhagur leyfir.

Samþykt var í einu hljóði tillaga frá A. B. Olson, studd af Einari P. Jónssyni, að samþykkja nefndarálitið sem lesið.

Þá kom fram nefndarálit um *útbreiðslumálin* í þrem liðum:

1. "Nefndin leggur til að stjórnarnefnd sé falið að senda menn út í hinar ýmsu bygðir Íslendinga, til þess að fá menn til að ganga í félagið og stofna deildir þar sem föng eru á.

2. Nefndin leggur til að hver skuldlaus meðlimur, sem borgar $1.00 ársgjald, fái Tímaritið ókeypis. . . . ."

3. Ennfremur leggur nefndin það til að þar sem íslenzk lestrarfélög séu starfandi, að reynt sé að gera ítarlegar tilraunir til að sameina þann félagsskap við þjóðræknisfélagið."

Samþykt var í einu hljóði tillaga frá Ásmundi P. Jóhannssyni, studd af Bjarna Magnússyni, að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

Við fyrsta lið kom tillaga frá Bjarna Magnússyni, studd af J. S. Gillies, að samþykkja hann óbreyttan. Breytingartillaga kom frá Hjálmari Gíslasyni, studd af A. B. Olson, að við liðinn sé bætt, "og sé stjórnarnefndinni heimilað að verja til þess fé, að svo miklu leyti sem efni leyfa." Var þessi breytingartillaga síðan samþykt með ölum þorra atkvæða. Var 1. liður síðan samþyktur í einu hljóði með þannig áorðinni breytingu.

Við 2. lið kom fram tillaga frá séra Guðmundi Árnasyni, studd af Einari P. Jónssyni, að fresta atkvæðagreiðslu um hann, unz útkljáð væri um 2. lið Tímaritsnefndarmálsins. Var sú tillaga sþ. með öllum þorra atkvæða.

Því næst var liður Tímaritsnefndarálitsins tekinn fyrir.

Við þann lið kom fram breytingartillaga frá Þorsteini Guðmundssyni, studd af Guðmundi Bjarnasyni, að í stað orðanna "fyrir hálft verð," komi "ókeypis." Var sú breytingartillaga samþykt með öllum þorra atkvæða. Því næst var sá liður samþyktur í einu hljóði, með þannig áorðinni breytingu.

Þá var 3. liður Tímaritsnefndarálitsins samþyktur óbreyttur, í einu hljóði, samkvæmt tillögu frá A. B. Olson, er Mrs. B. B. Byron studdi.

Var síðan alt Tímaritsnefndarálitið, með þannig áorðnum breytingum samþykt í einu hljóði, samkvæmt tillögu frá A. B. Olson, er Mrs. B. B. Byron studdi.

Þá var kl. orðin 3. e. h., og því komið að embættismannakosningum.

Forseti var endurkosinn séra Jónas A. Sigurðsson án gagnsóknar með lófaklappi, samkvæmt tillögu frá Árna Eggertssyni, er Mrs. B. B. Byron studdi.

Varaforseti var kosinn Bergþór R. Johnson, án gagnsóknar.

Ritari var endurkosinn Sigfús Halldórs frá Höfnum, án gagnsóknar.

Vararitari var kosinn Stefán Einarsson, án gagnsóknar.

Fjármálaritari var kosinn Páll Bjarnarson, án gagnsóknar.

Vara-fjármálaritari var kosinn Klemens Jónasson, án gagnsóknar.

Féhirðir var kosinn Árni Eggertsson með 55 atkvæðum. Hjálmar Gíslason hlaut 24 atkvæði

Vara-féhirðir var kosinn Jakob Kristjánsson, án gagnsóknar.

Skjalavörður var kosinn Páll S. Pálsson með 44 atkvæðum. Ívar Hjartarson hlaut 19 atkvæði, og Arnljótur B. Ólson 18 atkvæði.

Tillaga kom frá Árna Eggertssyni, studd af Mrs. B. B. Byron, að endurkjósa yfirskoðunarmenn. Björn Pétursson bað sig afsakaðan, og var þá stungið upp á Albert Kristjánssyni í hans stað.

Endurskoðendur voru kosnir H. S. Bardal og séra Albert Kristjánsson, án gagnsóknar.

Þá var tekinn fyrir að nýju 2. liður nefndarálitsins um *útbreiðslumálið*.

Ásmundur P. Jóhannsson bar fram viðaukatillögu við þann lið, studda af Mrs. P. S. Pálsson, að hver, sem tilkall á til Tímaritsins, verði að senda burðargjald undir það til skjalavarðar, óski hann að fá ritið sent. Var sú tillaga feld með öllum þorra atkvæða.

Því næst var 3. liður nefndarálitsins samþyktur óbreyttur, og nefndarálitið síðan samþykt í heild sinni, með áorðinni breytingu.

Þá kom fram nefndarálit um *löggildingarmálið á þessa leið*

"Nefndinni virðist löggilding fyrir félagið vera óþörf enn sem komið er, og með því að leiða löggilding hjá sér, þá vill nefndin ráða til að engar aðgerðir séu hafðar að þessu sinni til að löggilda félagið."

Samþykt var í einu hljóði tillaga frá Þorsteini Guðmundssyni, studd af J. K. Jónatanssyni, að samþykkja nefndarálitið óbreytt.

Þá kom fram álit frá *reikningsmálanefndinni,* sem skipuð var til þess að athuga fjármálaskýrlsur embættismanna. Skýrði formaður J. J. Bíldfell, frá því, að nefndin hefði klofnað. Hefðu allir nefndarmenn verið sammála um fyrstu tvo liði nefndarálits meirihlutans, en um síðari tvo liðina hefði orðið ágreiningur, og bæri Páll Bjarnarson þar fram minnihlutaálit, en B. B. Ólson, hefði hvorugu álitinu getað fylgt, án þess þó að vilja bera fram sérstakt álit. Bað forseti þá Mr. Bildfell að lesa meirihutaáliti,ð, og er það á þessa leið:

"1. Í sambandi við fyrstu athugasemd yfirskoðunarmanna er það samhljóða tillaga vor, að nothæf skrásetningarbók sé fengin til þess að skrásetja nöfn félagsmanna í, og að félagsstjórninni sé falið að sjá um að nöfnin séu formlega færð inn í hana fyrir næsta þing.

2. Við aðra athugasemd yfirskoðunarmanna vill nefndin benda á, að ákvæði um vafasama reikninga, uppgjöf á óinnheimtanlegum skuldum og á ritum félagsins, sem eins er ástatt með, heyra beint undir stjórnarnefndina að athuga, og leggja síðan álit sitt fyrir þing til staðfestingar.

3. Út af þriðju athugasemd yfirskoðunarmanna leggur meiri hluti nefndarinnar til sem hér fylgir:

a) Í sambandi við samskotasjóðinn (Ingólfssjóðinn svonefnda) þá lýsir nefndin yfir því, að henni vanst ekki tími til, né heldur hafði hún tækifæri að yfirskoða neitt í sambandi við þann sjóð, eða söfnun hans og þar sem yfirskoðunarmenn félagssins hvorki í fyrra né heldur nú í ár hafa fengið til yfirlits skilríki þau, sem nauðsynleg eru til að yfirskoða þá reikninga, þá vill nefndin leggja til að þingið ákveði að reikningarnir séu yfirskoðaðir af yfirskoðunarmönnum félagsins á þessu ári, svo að komið sé í veg fyrir allan ónauðsynlegan misskilning í því sambandi.

b) Að sjóður sá, sem þing síðasta árs veitti móttöku og kendur hefir verið við Ingólf Ingólfsson sé gerður upp nú þegar, að viðlögðum vöxtum, frá byrjun og hafður á Provincial Savings bankanum til næsta þings.

4. Nefndin hefir orðið vör við ósam-

ræmi í yfirlitsskrá féhirðis yfir bókabirgðir, sem taldar eru til eigna félagsins og í reikningum skjalavarðar og bendum vér á að nauðsynlegt sé að það ósamræmi verði lagað sem fyrst til þess að hægt sé að segja hvað mikið af bókum að skjalaverði beri að standa skil á og hve mikla peninga honum beri að borga félaginu og einnig til þess að gera eigna ákvæði félagsins sem í bókum liggur sem ábyggilegast."

Þá bað forseti hr. Pál Bjarnarson að lesa upp álit minnihlutans, og fer það hér á eftir, svo sem hann vildi að 3. og 4. liður nefndarálitsins væri orðaður:

3. "Minnihlutinn telur að síðastliðið þing hafi tekið við reikningsskilum um samskotafé til að verja Ingólf og hafi einnig reikningslega veitt viðtöku samskotafjárleyfunum, og þykir færsla þess fjár á bók féhirðis og frá tekju og gjaldareikningi rétt skýrt og ekkert við fjárupphæðina að athuga.

4. Leggur minnihlutinn það til, að samskotafjárleyfarnar séu hafðar framvegis, eins og verið hefir á vöxtum í sparisjóðsreikningi félagsins við Provincial Savings office, unz þeim verður varið eftir ákvæðum félagsins."

Jónas Jóhannesson lagði til að samþykkja meirihlutaálitið óbreytt, og studdi J. Gillies.

Hjálmar Gíslason bar fram breytingartillögu, studda af Árna Eggertssyni, að taka nefndarálitin lið fyrir lið. Var hún samþykt í einu hljóði.

Var 1. liður síðan borinn undir atkvæði og samþyktur í einu hljóði, óbreyttur. 2. liður sömuleiðis.

Um 3. lið meirihlutaálitsins spunnust ákaflega langar og ósamþykkar umræður. Gekk svo til kvölds. Kom þá tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni studd af Jóni Húnfjörð, að fresta málinu til óákveðins tíma. Bað forseti menn að standa upp til atkvæða og skifta sér í salnum. Var tillagan samþykt með 44 atkvæðum gegn 14.

Þvínæst kom tillaga frá séra Rögnvaldi Péturssyni, studd af Klemensi Jónassyni, að fresta fundi til kukkan 8 þá um kvöldið. Var hún samþykt með öllum þorra atkvæða.

Kl. 8 um kvöldið var fundur settur aftur. Var fundargerð síðasta fundar lesin upp og samþ. í einu hljóði, breytingalaust.

Með því að mörgum störfum var enn ólokið, en fyrirlesarar fúsir að láta erindi niður falla, gerði Árni Eggertsson tillögu, studda af Jakob Kristjánssyni, að haldið skyldi áfram fundarstörfum í stað skemtifundar. Var hún samþykt í einu hljóði.

Þá kom fram tillaga frá Páli Bjarnarsyni, studd af J. S. Gillies, að taka reikningsmálin fyrir að nýju og kjósa nefnd til að yfirskoða öll fylgiskjöl Ingólfssöfnunarinnar frá byrjun. Var hún samþykt í einu hljóði.

Þá bar Jakob Kristjánsson fram breytingartillögu við 3. lið meirihlutaálitsins, studda af Páli Bjarnarsyni, á þá leið að sá liður allur falli burtu, ásamt viðaukum, en í stað hans komi: "Nefndin leggur til að hr. Árni Eggertsson og hr. Páll S. Pálsson séu kosnir til þess að yfirfara öll fylgisskjöl samskotanna í varnarsjóð Ingólfs Ingólfssonar." Var þessi breytingartillaga síðan borin undir atkvæði og samþykt í einu hljóði, sem 3. liður nefndarálitsins.

Síðan var 4. liður nefndarálits meirihlutans samþyktur sem lesinn.

Síðan var alt nefndarálitið, með áorðnum breytingum, samþykt í einu hljóði.

Þá kom fram álit *bókasafnsnefndarinnar* í tveimur liðum:

1. Vill nefndin leggja til, að þar sem samþykt hafði verið, að byggja félagshús eða leigja félaginu húsnæði hér í Winnipeg, þá skuli þar stofnað til bókasafns til almennra afnota, með þeim vísi, sem þegar er fyrir, og auka hann eftir getu. Ef ekki verði af byggingu eða húsaleigu þá skuli skjalavörður geyma safnið, unz fært verði að opna það til útlána.

2. Nefndin vill að reynt verði að bjarga einstökum bókum og söfnum, sem eldri Íslendingar eftir skilja, og vill að stjórnarnefnd félagsins geri strax yfirlýsingu

um að það veiti viðtöku þessháttar bókagjöfum, enda kaupi slíkar bækur, ef efni leyfa.

Var samþykt tillaga frá Klemens Jónassyni, studd af A. S. Skagfeld, að samþykkja nefndarálitið sem lesið.

Þá bað forseti um álit frá nefnd þeirri, sem sett hafði verið til þess að athuga *íslenzkumálið*. Framsögumaður nefndarinnar séra Albert E. Kristjánsson, spurði hvort þingið æskti eftir skýrslu um starf sitt milli þinga í því máli. Skýrði forseti frá því, að stjórnarnefnd félagsins hefði ráðið séra Albert sér til hjálpar í því máli, sem þann er þeim hnútum væri kunnugastur. Las séra Albert síðan skýrslu um starfsemi sína og þeirra manna, er hann hafði fengið sér til styrktar í viðskiftum sínum við mentamálaráð fylkisins. Var honum þakkað fyrir með lófaklappi.

Því næst var nefndarálitið sjálft tekið fyrir. Var það í 4 liðum.

1. Að Þjóðræknisfélagið haldi áfram að styrkja heimakenslu í íslenzku, eins og að undanförnu. Nefndin finnur þó sárt til þess, hve æskilegt væri, að starf þetta væri aukið, því vitanlega njóta ekki kenslu þessarar nema lítill hluti íslenzkra ungmenna í þessari borg. Og þörfin verður brýnni með hverju ári í mörgum öðrum bæjum og bygðum, þar sem Íslendingar dvelja. Vildi nefndin mæla fram með meiri fjárframlögum í þessu skyni, væri henni ekki kunnugt, hve þröngur fjárhagur félagsins er.

2. Að það sem nú hefir fengist leyfi til þess að kenna íslenzku í miðskólum fylkisins, sé stjórnarnefnd félagsins falið að hvetja Íslendinga til að færa sér leyfi þetta í nyt, með blaðagreinum og samtali við einstaklinga, þar sem tækifæri bjóðast.

3. Að þar sem nefndinni er ljóst, hve mikill skortur er á nothæfum kenslubókum, leggur hún til, að stjórnarnefndin hlutist til um útgáfu slíkra bóka, að svo miklu leyti sem hún sér sér fært fjárhagslega.

4. Að Þjóðræknisfélagið byrji nú þegar á sjóðsstofnun, og hafi fyrir markmið að safna $100,000 — eitt hundrað þúsund dollurum —. Skuli sá sjóður afhentur háskólaráði Manitobafylkis, með því skilyrði að vöxtum hans sé varið árlega til að kosta kenslu í íslenzkum fræðum, og að íslenzku sé þar gerð jöfn skil, sem hverju öðru útlendu tungumáli.

Þá var samþykt tillaga frá Árna Eggertssyni, studd af Ásmundi P. Jóhannssyni, að ræða nefndarálitið lið fyrir lið.

1. liður var samþ. í einu hljóði.

2. liður sömuleiðis.

3. liður sömuleiðis.

Um 4. lið urðu töluverðar umræður, en loks var hann samþyktur óbreyttur með öllum þorra atkvæða. Síðan var nefndarálitið í heild sinni borið undir atkvæði og samþykt í einu hljóði.

Ný mál voru næst tekin fyrir. Bað forseti hljóðs séra Rögnv. Péturssyni. Gat hann um hina nýútkomnu listmyndabók Einar Jónssonar frá Galtafelli, hvílíkur fjársjóður hún væri og hvatti menn til að gerast áskrifendur að henni. Gat hann þess að þeir, sem girntust að kaupa hana, en ekki væru þarna staddir, gætu snúið sér til hans eða hr. J. J. Bíldfells, er þeim bærist fregnin af þessu. Var samþ. tillaga um að veita þessu máli viðtöku, og voru lögð fram eyðublöð á þinginu til áskrifta. Skrifuðu sig þegar allmargir fyrir bókinni.

Þá mintist og séra Rögnvaldur Pétursson á stúdentagarðsbókina "Selskinnu," er send hefði verið hingað vestur, til þess að safna í nöfnum Íslendinga hér, með þeirra eigin hendi. Lýsti hann, hvílík gersemi bókin væri, en sá galli væri á, að tollstjórnin hér hefði fundið upp á því að tolla hana afarhátt, og krefðist $100 tolls, áður en hún fengi að koma inn í landið. Bar hann síðan fram tillögu, studda af Fr. Swanson, að Þjóðræknisfélagið skyldi gangast fyrir því að fá hana undan tolllögunum og síðan gangast fyrir undirskriftum í hana. Var sú tillaga samþykt í einu hljóði.

Þá bað forseti hljóðs Einari P. Jónssyni. Talaði hann fyrir Björgvin Guðmundssyni tónskáldi, hvílíkt álit hann

hefði að verðleikum unnið sér, sjálfmentaður maður, og hvílík nauðsyn bæri til þess að gáfur hans fengju að nóta sín, en á því væru engar horfur, ef honum kæmi ekki einhversstaðar styrkur að. Bar hann síðan fram tillögu, studda af séra Fr. A. Friðrikssyni, að skipa skyldi þriggja manna nefnd til þess að gangast fyrir því í nafni félagsins, ef til vill í samráði við aðra, að Björgvin Guðmundssyni yrði á einhvern hátt séð farborða til mentunar í list sinni. Var þessi tillaga samþykt í einu hljóði. Í nefndina voru skipaðir séra Fr. A. Friðriksson, Einar P. Jónsson og dr. Jóhannes P. Pálsson.

Þá bað sér hljóðs hr. Bergþór E. Johnson. Þakkaði hann fyrir þann heiður, er þingið hefði sýnt sér, með því að kjósa sig til vara-forseta, en kvaðst vilja biðja um lausn frá því starfi, þar eð hann teldi sig of óreyndan félagsmann. Hefði hann og ekki verið viðstaddur, er embættismannakosningin fór fram. Lagði P. S. Pálsson til, en hr. F. Swanson studdi, að þessi afsökun væri tekin gild. Var það samþykt í einu hljóði.

Var því næst gengið til vara-forsetakosninga á ný. Á. Eggertsson stakk upp á J. J. Bildfell í það embætti, Mrs. S. Swanson studdi. Sr. Guðmundur Árnason stakk upp á sr. A. E. Kristjánssyni, en Ingibjörg Björnsson studdi. Séra Albert E. Kristjánsson bað sig afsakaðan frá endurskoðunarembættinu. Var það samþykt með 28 atkvæðum gegn 14. Var þá gengið til kosninga og J. J. Bíldfell kosinn varaforseti með 32 atkv. en séra A. E. Kristjánsson hlaut 25.

Þá lagði Sigfús Halldórs frá Höfnum til, en J. S. Gillies studdi, að kjósa Ólaf Pétursson endurskoðunarmann í stað séra A. E. Kristjánssonar. Var það samþ. í einu hljóði.

Þá bar séra Rögnv. Pétursson fram málaleitun frá Guðmundi lögmanni Grímssyni, þess efnis, að Þjóðræknisfélagið styrkti á einhvern hátt ungfrú Thorstínu Jackson, til þess að gefa út sögu Dakotanýlendunnar. — Var samþ. að vísa því máli til stjórnarnefndarinnar.

Sigfús Halldórs frá Höfnum gat um þátttöku Íslendinga félagsins "Vísir" í Chicago, í hannyrða og listasýningu þeirri, er stofnað væri til þar í borg í apríl í vor. Lagði hann til, en Fr. Swanson studdi, að Þjóðræknisfélagið kysi Mrs. R. Pétursson og Mrs. J. J. Bíldfell, fyrir sína hönd, til þess að vinna að undirbúningi þessarar sýningar, ásamt þeim nefndarkonum, er ýms önnur íslenzk félög hér í borginni hefðu til þess kosið, til styrktar Vísisnefndinni. Var þessi tillaga samþykt í einu hljóði.

Með því að þá lágu ekki fleiri mál fyrir þinginu, bað forseti ritara að lesa fundargerð þessa síðasta fundar. Var hún samþykt óbreytt, samkvæmt tillögu frá Árna Eggertssyni, er Fr. Swanson studdi. Að því búnu þakkaði forseti þingmönnum fyrir samvinnuna og sagði slitið hinu sjöunda ársþingi Þjóðræknisfélagsins.

Í umboði stjórnarnefndar.

Sigfús Haldórs frá Höfnum.
ritari.

Þjóðræknissamtök Íslendinga í Vesturheimi.

Eftir séra Rögnvald Pétursson.

Aðalstöðvar Íslendinga á hinum allra fyrstu árum þeirra í Winnipeg, voru niður við Rauðá, norðan við ármótin, á flötum Hudsonsflóafélagsins[1]), og á tanga er áin sveigir fyrir og er nokkuru norðar og nefnist Douglastangi, eftir hinu forna ættarnafni Selkirk lávarðar. Reistu þeir sér þar nokkurir bráðabyrgðar skýli við árbakkann á árunum 1876—79, eða leigðu sér smáhýsi, er þegar voru smíðuð. Bygðin var mest austan við Aðalstræti bæjarins. Atvinnurekstur var helztur þar við ána. Allur flutningur að og frá hinum unga höfuðstað, fór eftir ánni. Þar stóðu sögunarmylnur, hveitimylnur og vörugeymsluhús af ýmsu tagi. Hinar ýmsu samgöngur við útheiminn (suður til Bandaríkjanna) voru með hjólskipum, er gengu eftir ánni. Pósti var ekið á vikufresti suður. Var fyrst byrjað á járnbrautarlagningu sumarið 1877 og fyrstu skóflustungunni varpað upp á brautarstæðið 13. júlí. Var brautin mæld út frá St. Boniface og nefndist Canadian Pacific Pembina Line. Ekki var brautargerðinni komið lengra um haustið en það, að fyrstu naglarnir voru reknir í trjáböndin 29. sept., en það gerði Dufferin jarl, ríkisstjóri Canada, er þá var gestkomandi í bænum. Var slegið upp veizlu mikilli um kveldið til minningar um þessa athöfn, og spáði jarlinn því þá, að eigi myndi langt um líða, þangað til járnbrautir kvísluðust út frá bænum í allar áttir, og að bærinn tæki þeim framförum, að hann kæmist í helztu stórborgaröð landsins. Hefir það þótt rætast, þótt þess væri þá all-langt að bíða. Með fyrsta gufuvagninn var komið á skipi sunnan úr Bandaríkjum áður en ísa lagði um haustið (10. okt.). Snemma vetrar árið eftir — 3. desember 1878 — var brautargjörðinni lokið suður til Dominion City og hún tengd St. Paul brautinni. Fyrsta farþegjalest að sunnan kom eftir henni 7. desember og fór suður daginn eftir, en vöruflutningalest á aðfangadag jóla. Síðasta póstferð á sleða suður var gjörð þá um áramótin og ók sunnanpóstur inn til St. Boniface á þrettándadag jóla 1879 og fór ekki út aftur. Var póstur sendur daginn eftir með járnbrautinni, og hefir svo verið síðan.[2])

Atvinnugreinar voru eigi fjölskrúðugar á þessum árum, var lítið um stóriðnað, stórhýsasmíðar eða annað, er að borgarlífi lýtur. Helzta atvinnu veittu mylnufélögin og Hudsonsflóa félagið. Komust nokkrir Íslendingar í vinnu

---

1) Sbr. "Saga íslenzku nýlendunnar í Wpeg." eftir séra Friðr. J. Bergmann. Almanak Ó. S. Thorgeirssonar Wpeg 1902 bls. 42.

2) Sbr. Holly S. Seaman: "Manitoba, Landmarks and red letter days." Wpeg 1920.

hjá þeim, einkum þeir er fyrstir komu og setttust um kyrt, og héldu þeirri vinnu lengi. En svo varð breyting á þessu eftir árið 1880. Gjörðust þá margir þeir atburðir, er því ollu, að bærinn tók afar snöggum framförum, svo að íbúa tala meir en tífaldaðist á fáum árum. Árið 1874 var íbúatalan 1,869 manns, og þeir ekki allir ljósir, en 1885 var hún 19,574, og þó sagt, að meiri hefði verið þá tveimur árum áður. Auk þess, sem framför þessa mátti þakka járnbrautinni og hinum bættu samgöngum, voru ný landamerkjalög fyrir Manitoba samþykt, í ríkisþinginu í Ottawa 21. marz 1881, er lögðu undir það um 60,000 fermílur af landi. Var fylkið, er það var tekið inn í sambandið 1870, eigi stærra en smáhérað, rúmar 13,500 fermílur, að stærð; náði lítinn spöl norður fyrir Selkirk og vestur fyrir Portage la Prairie, en nú stækkaði það svo, að það varð fullar 300 mílur á lengd frá austri til vesturs, og 264 mílur frá norðri til suðurs. Héldust þau landamerki upp að árinu 1912, að enn var bætt við það, helmingi stærra svæði en það var sjálft og merkin færð alla leið norður að Hudsonsflóa. Þá hafði það og eigi lítil áhrif á vöxt bæjarins um þetta leyti, að Sambandsstjórnin hét að styrkja hið nýstofnaða Canadiska Kyrrahafsbrautar félag til brautarlagningar yfir þvera álfuna, alla leið vestur á Kyrrahafsströnd. Var byrjað á brautarmælingum út frá Winnipeg, bæði austur og vestur, 29. maí 1880, og unnið af kappi að brautinni, unz henni var lokið 29. maí 1886. Þóttust menn sjá, að úr því yrði framför bæjarins ekki hnekt, og fluttist nú fólk þangað í hópum hvaðanæfa. Færðist þá bygðin vestur. Rauðárbakkarnir voru lagðir undir járnbrautir og iðnað af ýmsu tagi, en þeim vísað burtu, er þar höfðu sezt að. Reistu margir kofa sína þar í leyfisleysi og án þess að semja um ábýlisrétt. Færðist þá Íslendingabygðin þaðan einnig, þó nokkrir sætu eftir, er vonir höfðu um framhaldandi atvinnu, eða ef fest höfðu sér kaup í húsi, einkum á hinum svonefnda Douglastanga — en þar stendur Ogilvies hveitimjölsmylnan mikla — og hefir sú bygð haldist þar alt til þessa, þó orðin sé fámenn. Færðu sig flestir vestur á útjaðar bæjarins á hin nýju svæði, er þá tóku að byggjast, fram með járnbrautinni nýju, milli brautarinnar og Notre Dame Avenue.. Fluttist megin þorri Íslendinga sunnan til á þetta svæði, svo að miðstöðvar bygðarinnar urðu við Jemima stræti, sem nú heitir Elgin Ave. Þar stóð Íslendingahúsið, er áður hefir verið nefnt, en fyrstu kirkjurnar nokkuru norðan, sem áður hefir verið skýrt frá. Nokkurir fluttu sig all-drjúgan spöl upp fyrir ármótin suður yfir Assiniboine-á og bygðu þar í hverfi. Var þar fjölmenn bygð um eitt skeið, en hefir nú gengið saman síðari ár. Greindust bygðarlög þannig að vissu leyti í þrent, þó öll væri innan takmarka sama bæjar. Sunnan við Notre Dame Ave. lá "sléttan" svonefnda, óbygð að mestu

leyti vestan við landeign Hudsonsflóa félagsins, Colony stræti, og suður undir Assiniboine-á. Var hún grösug og gróðursæl, en eigi að sama skapi hæg yfirferðar haust og vor, eða ef illa viðraði. Hún varð eins konar þrautalending, örþrotastaður þeirra, er fárra áttu kosta kjör. En það var rúmt á "Sléttunni" og víðsýnt til beggja handa. Til er ágæt lýsing af "Sléttunni" frá þeim árum í sögunni "Vonir" eftir skáldið Einar H. Kvaran. Sveitamaður kemur að heiman. Hann er búinn að gjöra sér glæsilegar vonir um framtíðina. Unnusta hans var farin árinu áður, á undan honum til Winnipeg, þar átti hann von á að hitta hana. En hann er naumast kominn ofan úr innflytjendalestinni, þegar draumar hans eru orðnir að reyk og vonirnar hjaðnaðar eins og bóla. Hann varð sem högdofa í bili, en er hann rankaði við sér "lagði hann af stað út í þennan ókunnuga bæ, án þess hann hefði hugmynd um hvað hann var að fara. Og nú þutu hugsanirnar upp í huga hans. — Endurminningin þyrlaðist upp í huga hans um sæg af ljúfum vonum, sem nú höfðu allar dáið — eins og líka allar vonir deyja — og af dýrðlegum loftköstulum, sem dagurinn í dag hafði farið með, eins og lífið fer með alla loftkastala — hafði blásið um koll og feykt út í hyldýpi tilveruleysisins — — — og honum fanst hann sjálfur verða svo lítill." Í þessum hugleiðingum gengur hann vestur úr bæ. — "Hann fann, að það var farið að verða mýkra undir fæti, en það hafði verið. Hann var farinn að ganga á grasi í stað trjáborðanna. Án þess að vita af því, hafði hann gengið vestur úr bænum og nokkuð langt vestur á sléttuna. Hann staðnæmdist og litaðist um. Alt í kring um hann var sléttan, græn hjá honum, fagurgul þegar frá dró, endalaus til norðurs og vesturs. Langt suður frá skógarbelti úti í sjóndeildarhringnum. Fyrir ofan skógarbeltið skýja bólstrar líkastir óteljandi fjallahnjúkum, sem allir voru hvítleitir í norðvestri, dökkir að austan, — — — norðurloftið alt heiðríkt, nema hvað feykilöng skýtunga teygði sig austur eftir, eins og hún ætlaði að sleikja grámóðuna uppi yfir bænum. En undir sólunni á vesturloftinu stóðu grisjuleg, rauð ský með blágrænum rákum og blettum á milli. Engin rödd á sléttunni, ekkert hljóð, nema hvað friðandi klukkna-hljómur barst að eyrum hans innan úr bænum, því að klukknahljómur berst lengra, en nokkur annar borgar hávaði. — — Friður slétttunnar fékk vald yfir honum. Ástríðurnar leystust sundur og runnu saman eins og skýjabólstrarnir á suðurloftinu. — — Og svo fleygði hann sér niður á sléttuna og grét. — — Það var ekki karlmannlegt, en hann þurfti ekki að skammast sín. Það heyrði það enginn nema sléttan, — sléttan, sléttan, sem héðan af átti að verða eina unnustan hans og sem er flestum unnustum betri; — — — Því hún snýr aldrei við manni bakinu — — — og deyr aldrei burt frá

manni, heldur tekur mann þvert á móti í fang sér, þegar maður sjálfur er dauður, og faðmar mann til eilífðar. Sléttan ómælilega, endalausa, sem er full af friði og minnir á hvíldina eilífu.'' [3])

Ekki var laust við það, að á Sléttuna væri litið sem eins konar dauðra manna reit, og þá, sem þar bjuggu, sem öllu síður með í straumi framfara og menningar, en hina, er bjuggu í þéttbýlinu, við strætin. Þægindi voru þar fá eða engin lengi vel. Skáldinu var ekki ókunnugt um þessa skoðun. Hann rekur hana í sundur og notar hana í þessari lýsingu af Sléttunni, en við það að hann bregður henni upp að ljósinu, tekur hún þeim blæbrigðum, frá því sem hún bar hversdagslega, að hún verður annars og göfugra eðlis.

Uppgangsár bæjarins urðu ekki mörg að þessu sinni. Eftir tveggja ára tíma var komin stöðvun á allar framfarir, og hið mikla verzlunarbrask fasteignaprangaranna oltið um sjálft sig. Bærinn hafði byggst of ört, sveitirnar umhverfis ekki jafnhliða. Hann var forskot frammi á eyðimörkinni, forvörður bygða, er lágu að baki í hundruðum mílna fjarlægð. Margir, er fullríkir voru áður, urðu örsnauðir. Með afturkippnum dvínaði atvinnan. Varð nú annað tveggja að gjöra fyrir suma, að leita burtu eða að skapa sér atvinnu sína sjálfir. Byrjuðu þá einstaka menn á nautgriparækt, í smáum stíl. Með því var hægt að afla helztu nauðsynja, og selja það sem afgangs var og sparað varð frá heimilisþörfum. Færðu þessir sig nú út á Sléttuna, í rýmindin. Hún bauð þeim beztu kostina, beitiland ótakmarkað og ódýrt jarðnæði. Eftir uppgangshrunið var land selt þar lágu verði, og komu þeir sér þar fyrir á ótrúlega skömmum tíma, eignuðust íbúðir sínar, þó eigi væri reisulegar og álitlega landbletti í kringum bær. Búskapinn byrjuðu þeir með tveimur eða þremur kúm, og bættu svo við sig, ár frá ári, eftir því sem efni leyfðu. Flestir voru einyrkjar, urðu sjálfir að sinna málaverkum, heyföngum á sumrum, og skepnuhirðingu á vetrum millum þess, sem þeir fóru á milli "plássanna" og seldu mjólkina. Frístundir höfðu þeir ekki margar og sparibjuggust því sjaldnar en hinir, er svo lánsamir voru, að hafa daglaunavinnu og áttu kvöldin fyrir sig og auk þess alla helgidaga og alla vinnuleysisdaga, er orðið gátu eigi svo fáir á árinu. Þeir voru "mjólkurmenn", fremur búendur en borgarmenn, að því er þótti. Nokkrir, er daglaunavinnu höfðu reynt, urðu þó til þess að fara að þeirra dæmi, er þeir sáu hversu þeim farnaðist. Óx þannig íslenzka bygðin á Sléttunni svo, að innan fárra ára var hún orðin all-fjölmenn. Í hópinn bættust svo ár frá ári ættingjar og skylduliÐ, er að heiman kom. Um 1890—5 var þar margt manna sezt að, þó að vísu bygðin væri fremur strjál. Var þá og byrjað á að gjöra þar umbætur, sem í hinum öðrum hlut-

3) "Vonir"; Söguþáttur frá Vesturheimi, eftir Einar Hjörleifsson, Rvík 1890.

um bæjarins; gerðir upp vegir, lagðar gangstéttir, mæld út stræti og ljósastaurar settir upp á stökum stöðum.

En höfuð bygðarlagið íslenzka hélzt þó fyrir norðan Notre Dame. Þar voru helztu samkomustaðirnir, hús Framfarafélagsins, sem vikið var að, kirkjurnar og fundarsalurinn North West Hall, er Guðmundur kaupmaður Jónsson bygði yfir sölubúð sinni við götuhornið Isabel og Ross. Var salur sá um langt skeið helztur funda- og samkomustaður, ef ekki var komið saman í kirkjunum. Þar voru líka helztu viðskiftastaðirnir íslenzku, svo sem matvöru og klæðasölubúðir, þar voru prentsmiðjurnar og þar voru blöðin. Mátti með sanni segja, að hið íslenzka félagslíf ætti sér þar herborg og vígi. Í almennu tali voru bygðarlögin greind í sundur í Norðan- og Sunnanmenn. Kapp nokkurt var á milli og heyra mátti það að fremur þóttust Norðanmenn standa Sunnanmönnum framar að menningu, þó náin væri landamærin og ekki skildi á milli nema Notre Dame gatan ein. Löðuðust menn því síður hver að öðrum. Gekk svo fram yfir aldamót, unz að bygðirnar færðust saman og Norðurbygðin flutti að mestu leyti suður á Sléttuna, er þá var orðin albygð.

Af eðlilegum ástæðum blómgaðist félagslífið betur í norðurbænum, þar sem fólkið var fleira, átti hægt með alla samkomusókn og allir helztu samkomustaðirnir voru þar, heldur en á hinum stöðvunum, er afskektari voru. Félagslífið stóð aðallega í sambandi við söfnuði og kirkjur og þá viðkynningu inn á við meðal samverkamanna er óx upp af þeirri starfsemi. Þar sem samstarfið var lítið, þar varð viðkynningin lítil.

Öndverðlega munu eigi nema fáir Sunnanmanna og þeirra, er bjuggu sunnan við Assiniboine-á eða norður á Douglastanga hafa staðið í söfnuði. Megin-þorrinn mun hafa staðið utan við allan kirkjulegan félagsskap, að undanteknum þeim, er að einhverju leyti hölluðust að innlendum kirkjum. Mun það fremur hafa komið til af því, að safnaðarlíf var dauft framan af árum og lá sama sem í dái fram að þeim tíma að séra Jón Bjarnason kom alfarinn frá Íslandi til Winnipeg 1884, en að um ákveðinn skoðanamun hafi verið að ræða.

Haustið 1889, 11. nóvember, kemur ungur guðfræðingur frá Reykjavík vestur, Hafsteinn Pétursson, er fengið hafði köllunarbréf frá hinum íslenzku söfnuðum í Argylebygð. Er hann vígður í kirkju Fyrsta Lutherska safnaðar 9. febrúar þá um veturinn, til safnaðanna í Argyle, af séra Jóni Bjarnasyni. Séra Hafsteinn var fæddur á Geithömrum í Svínadal í Húnaþingi 4. nov. 1858. Hann lærði undir skóla hjá séra Páli Sigurðssyni, er þá var prestur á Hjaltabakka, en síðar í Gaulverjabæ. 1882 útskrifaðist hann úr Rvíkurskóla, las þvínæst guðfræði við Khafnar háskóla þar til haustið 1885, að hann fer á prestaskól-

ann og útskrifast þaðan með konungsleyfi sumarið 1886. Strax og vestur kom, tók hann við embætti sínu í Argyle og þjónaði þar að óskiftu fram til ársloka 1891. En við árslokin veiktist séra Jón Bjarnason mjög hættulega, svo að honum var um tíma ekki hugað líf. Varð hann að leggja niður öll störf bæði við söfnuðinn og svo við Sameininguna, sem hann var ritstjóri við. Tók þá séra Friðrik J. Bergmann, sem varaforseti kirkjufélagsins, við ritstjórn Sameiningarinnar og hafði á hendi alt árið 1892. Þá þjónaði hann og söfnuði séra Jóns að nokkru leyti, en óskiftur gat hann ekki gefið sig við því verki, því ærið hafði hann að starfa við söfnuði sína í Dakota. Var þá samið við séra Hafstein, að hann skyldi þjóna söfnuðinum að hálfu leyti til móts við séra Friðrik. Hélzt sú ráðstöfun til ársloka 1892. Með nýári 1893 var séra Jón búinn að ná svo miklum bata, að hann tók við ritstjórn Sameiningarinnar, en ekki var þó heilsu hans svo farið, að hann væri fær um að hafa fulla prestsþjónustu á hendi við söfuðinn. Ákvað söfnuðurinn því að veita honum hvíld frá því verki um óákveðinn tíma, eða þangað til hann væri búinn að ná svo heilsu aftur, að hann gæti tekið til fullra starfa. Óvissa var um það, hve skjótur kynni að verða batinn, var því afráðið að vista prest honum til aðstoðar að kirkjunni. Var fundur haldinn um það 20. febrúar um veturinn og séra Hafsteinn kosinn einum rómi.[4]) Tók hann kosningunni, og um sumarið 22. júní segir söfnuðum sínum í Argyle upp þjónustu sinni og flytur alfari til Winnipeg. Fýsti hann og fremur til að flytja til bæjarins. Mun hann hafa gjört sér vonir um, að embætti þessu héldi hann í hvað sem slæist. En eftir ársbyrjun 1894 fór heilsu séra Jóns svo fram að hann fór smám saman að geta bætt á sig meira verki og þegar kom fram á vorið, var hann farinn að prédika að hálfu í kirkjunni. Urðu nú líkurnar minni en áður með að prestaskifti myndu verða við söfnuðinn. Var nú miklu verki létt af séra Hafsteini, svo þess gerðist eigi þörf, að hann gæfi sig allan við safnaðarþjónustunnni, en með því að hann var ráðinn út árið, varð það að samkomulagi, að hann skyldi þá í þess stað flytja guðsþjónustur á öðrum stöðum í bænum og á þann hátt vinna að útbreiðslu safnaðarins. Fóru þess þá og nokkurir á leit við hann, að hans eigin sögn, er sótt höfðu kirkju til hans og heima áttu í Suðurbænum, að hann flytti messur þar á einhverjum þeim stað, er fólk ætti auðveldast með að sækja.[5] Studdu það mál ýmsir leiðandi menn innan safnaðrins, og aðrir vinir hans. Urðu þau málalok, að fengið var leyfi skólaráðs Winnipegbæjar fyrir því, að nota hinn svonefnda Mulveyskóla fyrir þessar guðsþjónustur. Stendur skóli þessi við Portage Ave. og Maryland stræti. (Frh.)

---

4) Sbr. "Sam." 8. ár. nr. 5.

5) Sbr. "Tjaldbúðin:" Wpeg 1898 I. bls. 10.

MONARCH LIFE
ASSURANCE COMPANY

HEAD OFFICE, - WINNIPEG

Another Year of Remarkable Progress

As at Dec. 31st.	Assurance in Force.	Assets.	Income
1910...........	$3,009,746.00	$302,497.15	$95,194.78
1915...........	7,747,835.00	718,800.89	205,153.04
1920...........	25,564,980.00	1,814,157.55	816,452.31
1925...........	42,996,096.00	4,991,765.98	1,562,772.13
1926...........	47,899,886.00	6,111,267.40	1,727,754.59

52,134,975.00 Including Double Indemnity Insurance of $4,235,089.00.

LIBERAL PROFITS PAID TO POLICYHOLDERS

G. F. GISLASON, District Manager, Winnipeg.
FRANK FREDRICKSON, District Manager, Winnipeg.
E. F. HALLDORSON, Representative, Dauphin.

BIÐJIÐ UM

FIVE ROSES FLOUR

HEIMSINS BEZTA